

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kanatbek ANASH UULU

BARPI'NIN HAYATI, ŞİİRLERİ VE SANATI

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kanatbek ANASH UULU

BARPI'NIN HAYATI, ŞİİRLERİ VE SANATI

Danışman

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Kanatbek ANASH UULU'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz UYSAL (imza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (imza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Atila KARTAL (imza)

Tez Başlığı: Barpı'nın Hayatı, Şiirleri ve Sanatı

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10/07/2018

Mezuniyet Tarihi : 16/08/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Barpı’nın Hayatı, Şiirleri ve Sanatı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(imza)

Kanatbek ANASH UULU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Kanatbek ANASH UULU
Öğrenci Numarası	20128503806
Enstitü Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(x) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Tez Başlığı	Barpı'nın Hayatı, Şiirleri ve Sanatı
TurnItIn Ödev Numarası	9833913207

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 10/07/2018. tarihinde tarafımdan TurnItIn adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 3

alıntılar dahil % 3'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

20/07/2018

(imza)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BARPI ALIKULOV'UN HAYATI VE ATIŞMA

1.1. Barpı Alıkulov'un Hayatı	11
1.2. Atışma Bölümü.....	20
1.2.1. Kordoo Ayıtış/Tahkir Atışması	23
1.2.2. Calpı Ayıtış/Toplum Atışma	27
1.2.3. Tabışmaktuu ayıtış/Bulmacalı Atışma.....	31
1.2.4. Sanat ayıtış/Sanat (Nasihat) Atışması.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

BARPI'NIN ŞİİR SANATI VE TEKNİĞİ

2.1. Barpı'nın Şiir Sanatı.....	44
2.2. Barpı'nın Şiir Tekniği.....	57
2.2.1. Aliterasyon	60
2.2.1.1. Üç coldu/Üç Yollu Aliterasyonlar	60
2.2.1.2. Ekı coldu/İki Yollu Aliterasyon	61
2.2.1.3. Kayçı (Makas) Aliterasyon.....	61
2.2.1.4. Oromo (Sarmal) Aliterasyon	62
2.2.1.5. Cay Katyaloo/Yavaş Tekrarlama.....	62
2.2.2. Paralelizm	62
2.2.2.1. Strofalık Paralelizm	63
2.2.3. Anafora	63
2.2.3.1. Sözdük/Sözlü Anafora.....	64
2.2.3.2. Kayçı (Makas) Anafora	64
2.2.4. Uykaştık/Uyumluluk (Uyak).....	64
2.2.4.1. İçki Uykaş/Mısra İçki Kafiye (Uyak).....	65
2.2.4.2. Ayakkı Uykaş/Mısra Sonu Uyak.....	65
2.2.4.3. Şıdır Uykaş/Düz, Direk Uyak.....	66

2.2.4.4.	Erkin Uykaş/Bağımsız Uyak	67
2.2.4.5.	Egiz Uykaş/İkiz Uyak.....	67
2.2.4.6.	Atama Uykaş/Çapraz Uyak	68
2.2.4.7.	Aksak Uykaş / Topal Uyak.....	68
2.2.4.8.	Aralaş Uykaş /Karışık Uyak.....	68
2.2.5.	Sansür (Durak).....	69
2.2.6.	Redif	69
2.2.7.	Strofa (Dize)	70
2.2.7.1.	Beyit	70
2.2.7.2.	Musallas/Müselles	71
2.2.7.3.	Murabba.....	71
2.2.7.4.	Sektina veya Musaddes/Müseddes	71
2.2.7.5.	Ceti Saptuu İr.....	72
2.2.7.6.	Oktava / Musaman.....	72
2.2.7.7.	Nona	72
2.2.7.8.	Detsina ya da Muaşar	73
SONUÇ		74
METİN		76
SÖZLÜK		84
KAYNAKÇA		86
EK 1- El Yazma Fondu		88
ÖZGEÇMİŞ		97

ÖZET

1884 yılında Kırgızistan'ın Güney tarafındaki Suzak kasabasında doğan Barpı Alıkulov, Kırgız Aşık edebiyatının en ünlü şairlerinden birisidir. Genç yaşından itibaren sürekli başkasının yanında çalışarak hayatını devam ettirmiştir. 11 yaşında henüz okuma yazmayı öğrenmeden kendi kendine kopuzsuz şiir söylemeye başlayan Barpı, kısa sürede atışmalarda göstermiş olduğu başarıdan dolayı Kırgız aşıkları arasında yer almıştır.

Barpı diğer Kırgız aşıklarından farklı olarak felsefi konularda realits bir üslup ile şiirler söylemiştir. Barpı'nın aşk üzerine söylemiş olduğu şiirleri ise yeteneğinin ne derece yüksek olduğu ve retorığının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Kırgız Çağdaş edebiyatının şiir teknikleri, Barpı'nın şiirlerinde önemli bir yer tutmuştur. Bunun yanı sıra Doğu edebiyatı ve Batı edebiyatı tekniklerini de şiirlerinde kullanmıştır. Şiirleri, Barpı ölmeden önce hükümet tarafından derlenerek günümüz Klasik Kırgız edebiyatının yapı taşları haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Edebiyatı, Barpı, Aşıklık Geleneği, Atışma.

SUMMARY

LIFE OF BARPI, HIS POETRY AND HIS LITERARY WORK

Barpi Alikulov is one of the most famous poets of Kyrgyz minstrel literature who was born in Suzak village on the southern side of Kyrgyzstan in 1884. Since his youth, he has continued his life by working with others constantly. At the age of 11, Barpi began to write poetry on his own without learning to read or write and without playing qopuz. He was among the Kyrgyz minstrels because of his success on the call-and-response-duets.

Unlike the other Kyrgyz minstrels, Barpi has spoken poems with a realistic style in philosophical matters. His poems, which Barpi has said about love, show how high his talent is and how strong his rhetoric is.

Kyrgyz poetry techniques of contemporary literature have an important place in the poems of Barpi. In addition, he also used oriental and western literary techniques in his poems. The poems of Barpi have been compiled by the government before his death and these poems have become the cornerstone of the classical Kyrgyz literature.

Keywords: Kyrgyz Literature, Barpi, Minstrelsy Tradition, Call And Response.

ÖNSÖZ

Ak kımaktan ton albaym, *Ak kürkten don alamam,*
 Ak kümüştön pul albaym. *Ak gümüştөн pul almam.*
 Ar kimdi barıp bir maktap, *Gidip herkesi överek,*
 Arı jok ırçı bolo albaym. *Havalı şair olamam.*
 (Sovettik Kırğızstan, 1985: 3)

Barpı, Sovyet öncesi ve Sovyet sonrası dönemlerinde yaşamıştır. Barpı'nın felsefesi ve edebi düşünceleri kendi halkının birliği ve huzuru içindir. Barpı'nın ölümü ile birlikte sadece Kırğız-Kıpçak değil tüm Asya ve Kazakistan coğrafyası büyük bir akınını kaybetmiştir.

Barpı'nın şiirlerindeki edep, terbiye, iman, ahlak, akıl ve düşünceler günümüzde halacanlılığını korumaktadır. Barpı'nın eserleri sanat açısından dört farklı dala ayrılır. Örnek olarak; felsefi şiirleri, sevdâ şiirleri, sanat şiirleri ve atışmaları... Bunları derin bir şekilde inceleyecek olursak her bir dalında ayrı bir düşünce yapısı bulunmaktadır.

19.yy Sovyet döneminde Kırğız akın/âşık edebiyatı temsilcileri bakımından ikiye ayrılmıştır. Birincisi Feodal sistemin yanında yer alan akınlardır. Bu akınların önde gelenleri, Kalıgul Bay uulu, Arstanbek Buylaş uulu, Moldo Kılıç ilk akla gelenlerdir. İkinci gruptakiler ise, halkın yanında yer alanlardır. Bunların arasında da Toktogul Satılganov, Togolok Moldo ve Barpı Alıkulovdor ilk sırada yer alır.

Halkın yanında yer alan akınlar nefreti, hasreti ve azabı görebilen kişilerdir. Bunlar eskiden beri fakirlik çekmiş, birilerinin yanında çalışarak, yoksulluk içinde büyümüş kimselerdir. Bunlar mutlu ve şanslı bir çocukluk geçirmemişlerdir. Barpı'nın gözü iyi görmede, halk tarafından sevilen bir akın olmuştur. Kırğız edebiyatının klasik şairi Barpı, eserleriyle halkın beklentilerini ve akınlık geleneğini nesilden nesile aktarmıştır. Akınlığı özellikle meslek edinmiştir. Akının eserlerinde öne çıkan konularvatan ve millet aşkıdır. Barpı'nın eserini ele alırken onun yaşadığı zorlukları da göz önünde bulunduracağız. Çocukluğundan beri molla vedin adamlarının yanında bulunmuş divan edebiyatı ve doğu edebiyatından etkilenmiştir.

Barpı iki dönemde yaşadığı için şiirlerini Sovyet öncesi dönem ve Sovyet dönemi olarak inceleyeceğiz. Barpı Kırğızların genel yaşantıları içindeki tüm olayları şiirlerinde ele alır. Sovyet boyunduruğunda iken onlara karşı eserleriyle halkı örgütlemiş ve bilinçlendirmiştir.

Sovyet dönemi başladıktan sonra Kırğız gençleri, eğitim alarak okula gitmeye başladı. O zamanlar Barpı Sovyet gençleri ile birlikte Sovyet yazarlarını araştırma işi ve onların yeteneklerinden faydalanmaya çalışmıştır. Hatta onlarla yazışarak kendi edebi kişiliğini geliştirme yoluna gitmiştir. Barpı'nın büyük bir ozan olmasında sevgi konusunun çok büyük

yeri vardır, bunu onun sevgi şiirlerinde görmekteyiz. Onun sözlü edebiyatta aşk şiirlerini doğaçlama söylediğini eserlerinde görebiliriz. Kadırcul Dautov dediği gibi, Kırgız akınlarının arasında Barpı'dan başka sevgiyi severek dile getiren ırçı/ozan olmamıştır (Dautov, 2003: 25). Onun sevgisi başka bir insana karşı duyulan sevgi değil, akınlığa olan aşkıdır. Bu eserleri, 'Gül kızdar', 'Mölmölüm', 'Mırzayım', 'Lölükan', 'Buuracan' 'Karaköz' 'Ak Dilbar' olarak sıralayabiliriz. Ayrıca Barpı Alıkulov'un bu eserleri günümüzün müzik dünyasında hala canlılığını korumaktadır. Çoğu eseri pop türünde tekraryorumlanmıştır.

Barpı Alıkulov, Kalamat, Madalı Acı, Nazarbay, gibi zenginlerin evinde çalışıp mallarına bakarak geçimini sağlar. Bu zamanlarda Barpı 13 yaşına kadar yaşadığı sıkıntıları içine atmak zorunda kalır ve 13 yaşından sonra şiir söylemeye başlar. Barpı zengin beylerden gördüklerini kendi eserlerinde şöyle dile getirir:

Üygö kirsem, “ot cak!” deyt,
Eşikke çıksam, “mal bak!” deyt.
“Alganmın pulga seni” - deyt
Uktay berbey emi - deyt
Öñü suuk zamandın
Sögüşü menen kebi ceyt.
(Barpı, 1955: 9. bet)

*Eve girsem, “ateş yak!” diyor,
Eşiğe çıksam, “mala bak!” diyor,
“Almışım parayla seni” - diyor
Uyuma erken kal - diyor
Yüzü soğuk zamanın
Küfürü işitip söz duyuyur.*

Tez konumuzun aktüel amacı Kırgız edebiyatının akın şiiri bölümünde, yetenekli klasik akınımız Barpı Alıkulov'un hayatını, yaratıcılığını, ozanlığını, irticalinive türkülerini tanıtmak ayrıca Kırgızların akın (aşık edebiyatı) edebiyat kültürünü ve tökmöçülük/irtical sanatını anlatmaktır. Tezimizin giriş bölümüne kırgız akın edebiyatının tarihi ve bugüne nasıl ulaştığı anlatılmaktadır. Aynı zamanda Barpının hayatı anlatırken Kırgız halkının şeceresinden de bahsedilecektir.

Bu maksatla yapılan çalışmanın tamamlanmasında emeği geçen sevigili arkadaşım Ahmet SEVİNÇ'e daha sonra tezin düzenlenmesinde ve birçok konuda düşüncelerini aldığım sayın hocam Dr. Atila KARTAL'a teşekkür ederim. Kırgız Halk Edebiyatı hakkındaki bilgilerini, değerli fikir ve görüşlerini benden esirgemeyen aynı zamanda kütüphanesini benimle paylaşmaktan asla imtina etmeyen hocam sayın Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT'a teşekkürü bir borç bilirim.

Kanatbek ANASH UULU

Antalya, 2018

GİRİŞ

Akındar çığarmaçılığı/Âşık edebiyatı dünyada çok az millette örneği olan bir edebiyat dalıdır. Bu akın/âşık edebiyatı Türk coğrafyasında Türk halklarında görülmektedir. Kırgız halkı ise geçmişten beri özgür yaşayarak bu akınlık/âşıklık geleneğini canlı tutmuştur. Bu yetenek asırlar öncesinden dedelerimiz aracılığıyla bize miras kalmıştır. Kırgız akın/aşık edebiyatı nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir. Çağdaş zamanda da kendine has kurallarıyla devam etmektedir.

Akınlar/Aşıklar ilk olarak anne ve babalarının, daha sonra ise çevrenin etkisiyle ır/şiiir söylemeye başlarlar. Bu ilk duruma Kırgızlar *camakçılık/hanende şair* derler. Şiir söyleme yeteneğini buradan ileriye götürenler ise *tökmö akın/irticalcı şair* olarak kabul edilir. Tökmö .akınlar irticalen şiir söyleyebilen kişilerdir. Bununla birlikte akın olabilmek için doğuştan gelen bir yeteneğe de sahip olmaları gerekmektedir. Daha sonra çevredeki ırçıları/âşıkları dinleyerek bu yolda ilk adımlarını atarlar. Elbette ki bu yeterli değildir. Bu süreçten sonra usta bir akının/aşığın yanında çıraklık yaparlar, terbiye alır ve ondan eğitilir. Bu çıraklık aşığın aytışcılık/atışma yapabilecek boyuta gelene kadar sürer. Ona örnek olarak Arstanbek ile Cenicok'un aytışını/atışmasını örnekverebiliriz.

Oo, balam ırçılık cayın aytayın	<i>Oo, yavrum şiirliğini söyleyim</i>
İrçi bolsoñ sınçı bol,	<i>Şair olsan sınçı¹ ol,</i>
Zöökürdü sabar kamçı bol,	<i>Kapadayıya ul kamçı ol,</i>
Kurgak cerge tamçı bol,	<i>Kuru yere damla ol,</i>
Dülöylörgö kulak bol,	<i>Sağırlara kulak ol,</i>
Çöldü cerge bulak bol,	<i>Çöllü yere kaynak ol,</i>
Alsızdarga yakın bol,	<i>Güçsüzlere yakın ol,</i>
Cesirlerge celek bol,	<i>Dullara destek ol,</i>
Cetimderge kömök bol.	<i>Yetimlere yardımcı ol.</i>

(Kebekova, 1994: 136).

Bu şiirde Arstanbek'in büyük akın/aşık Cenicok'a eğitim verdiğini görüyoruz. Kamçı, tamçı, kulak, bulak, cakın, celek, kömök (K.A.T, 2002: 312). bol diye öğüt vermektedir.

¹ Sınçı: Atların yürüklük sıfatlarını anlayan uzman. Aynı zamanda insanların yeteneğin anlayan zeki bir insana denir.

Kırgız araştırmacılarından bazıları Barpı'nın doğu edebiyatının kimi destanlarını; Ahmet Yesevi, Şemseddin Hafız, Ali Şir Nevai gibi sufi şairlerin şiirlerini dinleyerek büyüdüğünü kaydederler.

Kırgız akın²/aşık şiir sanatını üç döneme ayrılarak incelemek gelenek halini almıştır: Birinci devreyi legendarluu/efsanevi şairler grubu, ikinci devreyi cazgiç/şiirlerini yazarak oluşturanlar grubu ve üçüncü devreyi de tökmö/irticalen şiir söyleyenler grubu oluşturur. Bazı durumlarda zamanacı akınlar/sadece zamanı grubunu da ekleyebiliriz.

Zamanaçı³ akınlarımızın şiirlerinin konuları genellikle zaman hakkında olup kendi felsefelerini bildirirler. Temsilcisi ise Kalıgul bay uulu'dur

Efsanevi akınlar: Ket Buka, Asan Kaygı, Toktogul ırçı, Sart ake. Efsanevi şairlerimizin hangi yılda doğup, hangi yılda öldüğü hakkında tambir bilgi yoktur.

KetBuka

Ket Buka efsanevi şairler gurubunun en ünlü temsilcisidir. O orta asırlarda yaşayan Nayman soyundan gelmektedir. Onun eserlerini okuduğumuzda hangi asırda yaşamış olduğunu bilmekteyiz. Onun eserleri Cengiz Han'ın yaşadığı asra denk gelir. Cengiz Han'ın büyük oğlu Cuçi'nin ölümü bu güne kadar belli değildi fakat ölümü hakkında bir çok farklı tartışmalar vardı. (K.A.T, 2002: 6).

Şiirlerinde geçen konulara göre Cuçu, babası tarafından öldürülmüştür. V.V. Bartold'un bakışına göre Cuçu Kırgızlar ile sıkı bağlantıları olan biridir. V.V. Bartold, Cuçu'nun 1207 yılında Kırgızların arasına geldiğinde Kırgızlar ona şahin ve at hediye ederek karşıladığını bildirir. Radloff'un dediğine göre ise Kırgızlarda han olmamıştır. (Asankanov, 2001: 121). Kırgızlar Cengiz Handan Cuçu'nun kendilerine han olmasını istemişlerdir. Cuçu'nun savaştan nefret etmesi ve Kırgızlara karşı kötü davranmaması babasını sinirlendirmiştir. İşte bundan sonra Cengiz Han oğlunu öldürtür. Ancak onun ölüm haberini duymak istemez ve kim ona oğlunun ölüm haberini getirise "kim bana kötü haber getirise onun ağzına ok atacağım!" demek suretiyle halkı tehdit eder. İşte o zaman Ket Buka aşağıdaki şiiri söyleyerek Cengiz Han'a haber verir. Bunu Arap bilim adamı 8. asırda yaşamış olan İbn-Al-Asir eserinde yazmıştır. (K. A. T, 2012: 7)

² Akın: Aşık, Çağdaş edebiyatta şiir yazan kişi.

³ Zamañaçı: Kırgız Aşık edebiyatında, zaman (geçmiş ve gelecek) hakkında şiirler yazan ve söyleyen kişiye denir.

Ket Buka

Teniz bastan bılgansa,
Kim tundırar, ey, hanım?!
Terek tüpten cıgıldı -
Kim turgızar, ey hanım?!

*Deniz baştan kirlerse,
Kim temizler, ey, hanım?!
Kavak kökünden yıkıldı -
Kim kaldırır, ey, hanım?!*

Cengiz Han

Teniz bastan bılgansa,
Tundırar ulım Coşıdır.
Terek tüpten cıgılsa,
Turgızar ulım Coşıdır.

*Deniz baştan kirlense,
Temizler oğlum Coşı'dır.
Kavak kökünden devrilse,
Kaldırır oğlum Coşı'dır*

Ket Buka

Seylemeke erkim çok,
Sen seyledin, ey hanım!
Öz carlığın özine ok, (cön)
Ne olaydın, ey hanım?!

*Söylemeye halim yok,
Sen söyledin, ey, hanım!
Kendi emrin kendine ok,
Ne yaparsın, ey, hanım?!*

Çingiz Han

Kulının algan kulanday,
Kulınımnan ayrıldım!
Ayrılıgan ak kuuday,
Er ulıman ayrıldım!
(Soltonev, 1993: 70-72).

*Kulununu alan kulangibi,
Kulunumdan ayrıldım!
Ayrılan kuğ gibi,
Er oğlumdan ayrıldım.*

Ket Buka

Tuu kuyruğu bir kuçak,
Tulpar kaçtı, Ayhanım,
Tuurunan boşonup,
Şumkarkaçtı, Ayhanım.

*Tuğ gibi kuyruğu bir kucak,
Tulpar kaçtı, Ayhanım,
Tuurundan başanıp,
Şahin kaçtı, Ayhanım.*

Çingizhan

Ket, ket, ket Buka,
Kebi suuk, it Buka.

*Git, git, git Buka,
Lafi soğuk, it Buka.*

Karap turgan kaşımda,	<i>Bakıp duran kaşımda,</i>
Kaşın da kursun, it Buka.	<i>Kaşına lanet, it Buka.</i>
Komuz çertip ırdagan,	<i>Kopuz çalıp şiir söyleyen,</i>
İrin kursun, it Buka.	<i>Şiirine lanet, it Buka –demiş</i>

Şair bu olaydan sonra Ket Buka diye isimlendirilmiştir. Kopuzdan çıkan ses oğlunun ölümü ile adeta canından can kaybeden Cengizhan'ı biraz yatıştırır. (A.Ç.T.O., 1988: 18)

Toktogul Irçı

Dünyadaki en büyük ve en anlamlı doğal destan olan Manas'ı ilk söyleyen Iraman'ın Karatay adındaki ırçı oğludur. Karatay, Manas'ın 40 yiğidinden biridir. Karatay Manas öldüğü zaman halkı cesaretlendirmek için Manas'ın kahramanlıklarını anlatmıştır. Bu gelenek Kırgızlarda koşok (ağıt) geleneğidir. Bu koşoğu Toktogul Irçı destanlaştırarak söylemiştir. Bununla ilgili bilgiyi Togolok Moldo'nun şiirinde görmekteyiz.

Iramanın sonunan,	<i>Iraman'dan sonra,</i>
İşi kelip onunan,	<i>İşi rast giden,</i>
Elden taap nuskasın,	<i>Halktan bulup temelini,</i>
Abırtıp aytıp kıskasın,	<i>Abartıp söylep kısasını,</i>
Tolubay sınçı sındagan,	<i>Tolubay sınçı nıneleştirdiği,</i>
Toktogul ırçı ırdagan,	<i>Toktogul şairin söylediği,</i>
Toktogul ırdap turganda,	<i>Toktogul söylediğinde,</i>
Eldin barı tındagan.	<i>Halkın hepsi dinlemiş.</i>

(Togolok Moldo, 1970: 138).

Toktogul'un ne zaman doğup ve ne zaman öldüğü hakkında tam bir bilgi yoktur. Ayrıca onun nerede doğup nerede öldüğünü de bilmemekteyiz. Kendi şiirlerine göre Toktogul Altınordu Devleti, Canıbek Han'ın (Timur) devrinde yaşamıştır. Toktogul her zaman milletin yanında olup haksızlığa karşı durarak Canıbek Han'a karşı durmuştur. Canıbek Han'ın zalim olup ve zulüm yaptığını şiirlerinde dile getirir.

Ata türktün baldarın,	<i>Ata-Türk'ün soyların,</i>
Aldı aldınan aydadın,	<i>Arka arkaya yolladın,</i>
Adilet işke barbadın.	<i>Adaletli iş yapmadın.</i>
Karçıga saldı kalkıldap,	<i>Halkı birbirine düşürüp,</i>
Senden korduk körbögön,	<i>Senden azap görmeyen,</i>

Türk balası kalbadı,	<i>Türk soyu kalmadı,</i>
Erdin başın bayladıñ,	<i>Yiğitlerin başların bağladın,</i>
Koşunuñdu eziltip,	<i>Orduyu ezip,</i>
Kodulap curtta cayladıñ.	<i>Ezerek yurdu gittin.</i>

Bu dizelerde Türk yurdunun birçok kahramanının kafasını kestiği anlaşılmaktadır.

Toktogul, Canıbek Han döneminde çok meşhur olmuştur. O, bülbül olarak isimlendirilmiştir. 1310-1320 yılları arasında Timur'un çok güçlü olduğu dönemde Toktogul'u astırmıştır. Asılmadan önce halka şu şiiri söylemiştir.

Calpı curtkı sayragan,	<i>Bütün yurtta öten,</i>
Bulbul elemToktogul,	<i>Bülbül idim, Toktogul,</i>
Çarçabagan argımak ⁴ ,	<i>Yorulmayan argımak,</i>
Duldul elemToktogul,	<i>Düldül idim, Toktogul,</i>
Tartınbagan ar işte,	<i>Korkmayan her işte,</i>
Kurgur elemToktogul,	<i>Genç idim, Toktogul,</i>

Ayrıca Timur'a "beni öldürebilirsin, ancak eserlerimi asla öldüremezsın" diyerek cevapvermiştir.

Amiriñ küçtüü bolso,	<i>Emirin güçlü olsa,</i>
Canımdı aların bar.	<i>Canımı ala bilirsin.</i>
Birok men calınbaymın,	<i>Fakat yalvarmayacağım,</i>
Tagdırga taarınbaymın.	<i>Kaderime küsmeyeceğim.</i>
Öltürsön önörüm bar,	<i>Öldürürsen eserim var,</i>
Ölböçü önörüm bar.	<i>Ölümsüz eserlerim var.</i>
Astırsañ denem kalar,	<i>Astırırsan bedenim kalır,</i>
İrlarım ottoy canar.	<i>Şiirlerim ateş gibi yanar.</i>

(Abdılđaev, 1994: 23.)

Bu şiirlerinden sonra Toktogul, halk arasında ün salarak daha fazla tanınmaya başlamıştır.

Toktogul ile aynı dönemde yaşayan şairler şunlardır; Asan Kaygı, Ceren Çeçen,

⁴ Argımak: cins, asıl at. Kırgızlarda özel kükeylan atlara isim olarak verilir.

Tolubay Sınçı. Bu şairler ortak Türk halkına bağlıdır. Kazak, Kırgız, Karakalpak, Nogay gibi... Toktogul Irçı'nın eserleri başka Türk halklarında yer almamaktadır. Bu yüzden Kırgızlara ait olduğu söylenebilir. (K.A.T., 2002: 16.-17)

AsanKaygı

Asan Kaygı, hümanist, demokrat ve filozof bir şairdir. Eserleri sözlü kültürden günümüze kadar hiç değişmeden gelmiştir. Buna Kazak ve Kırgızlar arasında yaygın olarak bilinen *Köldö cürgön konur kaz* adlı şiirini örnek gösterebiliriz.

Kazakça

Köldö cürgön konır kaz,	Gölde yüzen ala kaz,
Kır kadrin ne bilsin!	Kır kadrin ne bilsin!
Kırda cürgön duadak	Kırda yaşayan duadak
Su kadrin ne bilsin!	Su kadrin ne bilsin!
Auldağı camandar	Köydeki kötüler
El kadrin ne bilsin!	Halk kadrin ne bilsin!
Koşıp-konıp körmegen,	Konar göçer hayat sürmeyen,
Cer kadrin ne bilsin!	Yer kadrin ne bilsin!

Kırgızca

Köldö cürgön konur kaz	Gölde yüzen konur kaz
Kır kadrin ne bilsin.	Kır kadrin ne bilsin.
Kırda cürgön toodaktar	Kırda yaşayan toodoklar
Suu kadrin ne bilsin.	Su kadrin ne bilsin.
Ayıldığı camandar	Köydeki kötüler
El kadrin ne bilsin.	Halk kadrin ne bilsin.
Köçüp-konup cürbögön	Konar göçer hayat sürmeyen
Cer kadrin ne bilsin.	Yer kadrin ne bilsin.

(K.A.T., 2002: 25).

Asan Kaygı şiirlerini irticalen ve oturduğu yerden kopuz ve dombra gibi müzik aleti olmadan söyler. Kimi araştırmacılar onun şiirlerini atasözü gibi değerlendirir. Eserlerinin konuları arasında, hayvanlar, yaratılış, yer su, âlem, insan ve ahlak vardır. Bu konuları düşünce ve felsefi yaklaşım şeklinde söylemiştir.

Ar nerseni körgön biler,	Her şeyi gören bilir,
Alıs coldu cürgön biler.	Uzun yolu gezen bilir.
Tuz kadrin tatkan biler.	Tuz kadrin tadan bilir.

Tok kadrın aç biler,
Söz kadrın aytkan biler.
Cöö kadrın baskan biler.

*Tok kadrın aç bilir,
Söz kadrın söyleyen bilir.
Yaya kadrın yaya bilir.*

Bu tarz eserleri diğer Türk halklarında da vardır. Yukarıda söylediğimiz gibi Asan Kaygı her türlü konuda eserler dile getirmiştir. (Kebekova, 1994: 121)

Bir yaz günü sürekli dolu ve yağmur yağağar, kuşlar, kazlar, ördekler havalanıp uçamaz; hayvanlar otlayamaz. Yeryüzünü adeta buz kaplar. O zaman Asan Kaygı canlılara acıyarak şu şiiri söyler:

Booron çapkın küç aldı,
Sunun başın muz aldı,
Balık baykuş kantti eken?
Cayloodo cabuu albagan,
Arık baykuş kantti eken?
Baş kalkalar üyü cok,
Kurt-kumurska⁵ kantti eken?
Kuurap baarı ölgön çıkar,
Uyasın kar baskan çıkar,
Çımçık baykuş kantti eken?

*Boran fırtına güç aldı,
Suyun başını buz aldı,
Zavallı balık ne yaptı?
Yaylada yanına döşek almayan,
Arık zavallı ne yaptı?
Baş sokacak evi yok,
Kurt-böcek ne yaptı?
Donup hepsi ölmüştür,
Yuvasını kar basınca,
Zavallı serçe ne yaptı?*

Ufacık şeylere bile acıyıp üzüldüğü, küçük şeyleri bile kendisine dert ettiği için halk ona Asan Kaygı ismini vermiştir. Cengiz Aytmatov Batı okuyucuları ile bir görüşmesinde Asan Kaygı'nın yukarıdaki şiirinin devamını söyler.

Çımçık alar cünü cok,
Çıñırarga ünü cok,
Boorunda butu cok,
Cılan baykuş kantti eken?
(K.P.A., 1999: 507-515).

*Koparıp alacak yünü yok,
Bağırmaya sesi yok,
Böğüründe ayağı yok,
Zavallı yılan ne yaptı?*

Batı mütefekkirleri Asan Kaygı'yı hümanist olarak değerlendirmişlerdir.

⁵ Kurt-Kumurska: Toprakta yaşayan küçük bir böcekler.

Yazıcı Akınlar

Kırgız akınlar çıkarmacılığının ikinci dönemini şiirlerini yazarak ortaya koyan akın/aşıkların yaşadıkları dönem oluşturur. Bunlar okur-yazar oldukları ve Arap alfabesiyle yazdıkları için Sovyet rejmi onların şiirlerini ve isimlerinin anılmasını yasaklamıştır. Fakat, Kırgızistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra bunlar hakkındaki yasaklar kalkmış, şiirleri orta öğretim ve yüksek öğretim müfredatlarına alınmıştır.

Moldo Niyaz

Moldo Niyaz Kırgızların şiirlerini yazarak ortaya koyan ilk akınıdır. Kırgızların ilk yazan akını. Kırgızistanın Kadamcay vadisinde, tam olarak Kızıl Bulak adındaki köyde doğdu. Kaşkar, Semerkant'taki medreselerde eğitim gördü. O, şiirlerini bir yazma halinde bir kitapta toplayarak halka dağıtmıştır. Yasaklı olduğu dönemde hakkında sadece B. Yunusaliev yayımlanmamak şartıyla bir makale yazmış ilimler akademisinin arşivine koymuştur. Bundan başka halk arasından topladığı üç yazma kitabını da yine arşive bırakmıştır. Günümüzde üç kitabı elimizdedir. Çoğu sanat, manevi etikden dolayı dini eserleri yarattı. Moldo Niyazın şiir sanatı daha çok Orta Asya'daki Türk edebiyatına yakın. Moldo Niyaz'ın şiirlerinde Kudayar Hanın zalimliği, Cakıpbek'in Kaşkardaki zulmü ve Çımkent'in fetih edilmesi de konu olarak yer almıştır. (Baycigitov, 2002: 220)

Kendi el yazma kitabından bir örnek:

Beş kün ötör düynödö	<i>Beş gün geçer dünyada</i>
Beymarga ⁶ dava kılsın dep,	<i>Tanrıya tövbe etsindiye,</i>
Tabıpnı xuday carattı.	<i>Tabibi tanrı yarattı.</i>
Asilarga mexriban	<i>Asillara mehriban</i>
Xabibni Kuday carattı.	<i>Habibini tanrı yarattı.</i>
Şariyat carıy bolsun dep	<i>Şeriyat yaygın olsun diye</i>
Aalımdardı carattı.	<i>Alimleri yarattı.</i>
Xaram aamiy celmoguz	<i>Xaram yiyen cadı</i>
Zaalımdardı carattı.	<i>Zalimleri yarattı.</i>
El içinde cok emes	<i>Halk içinde yok değil</i>
Eminderdi carattı.	<i>Eminleri yarattı.</i>

(Baycigitov, 2002: 214)

Moldo Niyaz Arap, Fars ve eski Türk dillerini rahatlıkla kullanabilen biraşıktır. Onun eserlerine doğu edebiyatının etkisi çok büyüktür.

⁶ Beymar: İslam diniyle söz varlığına geçmiş bir kelimedir. Anlamı peygamber demektir.

MoldoKılıç

Moldo Kılıç 1866 yılında Koçkar ilinde doğmuştur. Medresede eğitim almıştır. Doğu edebiyatına hakimdir. Aşığın insanlığın iyi-kötü yönlerini açıklayan “Kız-yiğit”, Kırgızları tasvir eden “Keremet-too, Cindi Su, Buudayık, Bürküttün Toyu gibi şiirleri vardır.

Onun eserleri arasında en çok üzerinde durulanı Zarzaman olmuştur. Moldo Kılıç’ın Zilzila adlı eseri 1911 yılında Kazan şehrinde yayınlanmıştır. (Baycigitov, 2002: 230)

Bürküt toyu

Muruñku örtön zamanda	<i>Evelki eski zamanda</i>
Can-canıbar amanda,	<i>Hayvanlar mesutken,</i>
Erki menen bolgondo.	<i>Özgürce yaşarken.</i>
Alsızdarın aldırıp,	<i>Güçsüzleri toplatıp,</i>
Eesi çıgıp oşondo.	<i>Sahibi çıgıp o zaman.</i>
Bulbul çeçen oy kıldı,	<i>Şair Bülbül akılverdi,</i>
Bürküt baatır toy kıldı.	<i>Cesur kartal toy verdi.</i>
Al cetkenin aldırıp	<i>Gücünün yettiğini toplattırıp</i>
Kanattuunun barına	<i>Kanatlıların hepsine</i>
Katuu bülük saldırıp.	<i>Büyük heyecan saldırıp.</i>

Adlaş Moldo Ceenike Uulu

Adlaş Moldo 1876 yılında Ceti-Ögüz vadisinde dünyaya gelmiştir. Onun ilk isimi Aldayır’dır. (Tillebaev, 2006: 214). Annesi ünlü Manasçı Nazar’ın kızıydı. Nazar Manas’ın üç bölümünü de çok iyi biliyormuş. Bu bilgiyi de Sayakbay Karalaev’den alıyoruz.

Aldaş Moldo dini bir eğitim almış ve daha sonra kendisi bir okul açmıştır. Ondan bize Şayloo Destanı ve Hal-zaman Destanı adlı eserleri kalmıştır. Bu eserler gibi XIX. asrın ortasında Sarıbağış ile Bugu soylarının savaşını anlatan Ormon-Balbay Destanı günümüze ulaşmıştır.

Köl bayanı

Attap kadam basayın,	<i>Atlayıp kadem basayım,</i>
Az aңgame salayın	<i>Biraz hikaye anlatayım</i>
Isık-Köldü cazayın.	<i>Isık-Kölü yazayım.</i>
Oylop kadam basayın,	<i>Düşünüp kadem basayım,</i>

Oyuma az keltirip
Isık-Köldü cazayın.
Aza cerim again,
Az gana misal çaçayın.
Kasiyettüü Isık-Köl,
Başka cerge kalganda,
Artık turar avasın.
(Baycigitov, 2002: 242)

*Aklıma az getirip
Isık-Kölü yazıyım.
Vatanım, yerim dostlarım,
Bir azcık misal vereyim.
Kiymetli Isık-Köl,
Başka yerile karşılaştırdığımda,
Farklıdır havası.*

BİRİNCİ BÖLÜM

BARPI ALIKULOV'UN HAYATI VE ATIŞMA

1.1. Barpı Alıkulov'un Hayatı

Barpı Alıkulov' un hayatı hakkında bilgi vermeden önce, Kırgızların kim oldukları, nereden geldikleri hakkında kısaca bahsetmeyi doğru gördüm. Bu yazıları okuyan okuyucularına Kırgızların nereden geldiğini ve geçmişte nasıl bir tarihi olduğunu söylemek istedim. Geçmişle gelecek arasındaki ilişkinin sağlanmasının toplumların geleceğine yön vermede ne kadar etkili olduğunu dünyaca meşhur Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un şu sözü ile belirtmek istiyorum; (Zakirov, 1996: 5) “Bu dünyada şecere olmasaydı, geçmiş nesiller hakkında nasıl bir hatıra kalacağını bir düşünün. Şecerede felsefe, fantastik, şiir ve zamanın sembolü vardır. Bunun dışında halkın milli alfabesi gibi kendi şeceresini bilmesi gerekmektedir. “Kırgız şeceresinden bahsedilirken halk arasında bir çok düşünce ve fikirler mevcuttur. Bu değişik şecere varyantları aşağı yukarı birbirine benzemektedir.

Geçmişte Akişe isimli bir âlim vardı. Bu âlim Sibirya ve Yenisey tarafındaki Kalmuklar'a müslümanlığı öğretmeye gider. Akişe'nin Mansur adında bir çocuğu dünyaya gelir. Akişe'nin oğlu Mansur Iroo-Çıroo adlı bir hanın evinde çalışmaya başlar. Iroo-Çıroo tarafından sevilen Mansur onun kızı ile evlenir. Bu evlilikten biri kız biri erkek iki çocuğu dünyaya gelir. Kızın adı Apal, oğlanın ismi ise Minal'dır. Apal 11 yaşına, Minal ise 7 yaşına geldiği zaman Mansur vefat eder.

Babası öldükten sonra, Apal, geceleri evden çıkıp gündüzleri geldiği için halk arasında dedikodu başlar. Kardeşi Minal durumu öğrenebilmek için Apal'ın elbisesine bir ip bağlayıp, gece bu ipi takip ederek Apal'ın arkasından gider. Apal'ın mağaraya gittiğini gören Minal arka tarafa gizlenir ve kardeşini kırklarla birlikte görünce. Kırklardan biri Minal'ı fark eder ve Apal'a kızarak: “Niye beraberinde birini getirdin” der. Apal geriye baktığında kardeşi Minal'ı görür. Kırklardan birisi Minal'a içecek verir. Minal'in bu içecek sayesinde hafif sarhoş olur. Bunu duyan Kalmuklar Apal'ın tanrı olduğunu düşünerek ikisini de öldürüp, küllerini nehire atarlar. Suyu düşen küller mavi ve yeşil olarak akarlar. Nehirde akıp giden köpüğü ikinci hanın kızının kırk cariyesinden biri yakalayıp içer ve hamile kalır. Bunu duyan Han kırk cariyenin hepsine ölüm cezası verir. Bunun üzerine hamile kalan kız şu mısraları söyler;

Akıykatsız ataga,
Handa bolso calınba,

Adaletsiz baba 'ya,
Han da olsa yalvarma,

Ölüp ketsin öz kızı,	Ölüp gitsin özkızı,
Ümüt kılıp taarınba,	Ümit edipdarılma,
Kırk kız baarı bir künü,	Kırk kızın hepsi birgünde,
Boozyt degen bolobu	Hamile olurmu
Kırk kızdı bütün öltürüp,	Kırk kızı hepsini öldürüp,
Kanıbızga toyobu?!	Kanımıza doycak mı?!

(Zakirov, 1996: 14)

İşte bu olaydan sonra kırk kızdan dünyaya gelen nesil çoğalır ve Kırgızlar'ın soyu buradan gelir. Daha sonra yıllarca kırk kız tekrar edilerek Günümüze Kırgız şekliyle günümüze ulaşmıştır. (Kırgız Tarihi inv, 347: 13)

Başka bir efsanede ise hanın kızının kırk yoldaşı arasında kıza benzeyen Zakim adında bir erkek vardır. O, hanın kızını korumakla görevlidir. Hanın kızına uyumadan önce şarkı söyleyerek masaj yapar. Günler bu şekilde geçerken han kızı Zakim'e aşık olur. Bir yandan diğer kızların gönlü de Zakim'e düşmeye başlar. Bunun ardından kırk kızın hepsi hamile kalır. Bunu duyan han hepsini ormana gönderir. İşte bu olayın sonunda ormana kovulan kırk kızdan dünyaya gelen nesil çoğalarak Kırgız halkını oluşturur. Başka bir rivayete göre de Oğuz Kağan'dan geldiği söylenir. Bağış Sazanov'un Manas Destan'ı varyantına göre şöyle söylenir;

Uluk atam Uguzhan,	<i>Ulu atam Oğuz Han,</i>
Başkı uulu Bayçoro.	<i>İlk oğlu Bayçoro.</i>
Ekinçisi Cançoro,	<i>İkinci oğlu Cançoro,</i>
Karaçoro kiçüüsü”.	<i>Karaçoro küçüğü”.</i>

Araştırmacılara göre Kırgız kelimesinin etimolojisine bakacak olursak:

Yunanlılar Kırgızları 'Xerkis', Araplar 'Kırgız', Farslar 'Kırkır' Kalmuklar 'Burut' diyorlar. Çinliler de birçok değişik şekilde söylenmiştir. Şöyle ki; Han metinlerinde, 'sitzyan-gun', Tan metinlerinde, 'syatz zya', Yuan metinlerinde, 'sitzilitzisi', Cılcanlarda, 'ki-li-kidze'. (Zakirov, 1996: 18)

Çin tarihinin babası diye bilinen Sıma Sya'nın eserinde Kırgızlar'ın M.Ö 201 yılında Çin'in kuzeyinde Türkler ile birlikte Gegunlar'ın yaşadığını söyler. (Asankanov. 2001. 73). Gegunlar diye tabir ettiği terimin karşılığı Kırgızlar'dır.

V. V. Radloff Kırgız sözünün etimolojisini araştırır. Kırgız kelimesinin Kırkyüz'den (Kırk soyuldan) geldiğini söyler.

Manasçı Bağış Sazanov'un söylediğine göre “Kırk Boy” şu şekildedir;

1. Katagan	21.Munduz
2. Bağış	22.Kuşçu
3. Mogol	23.Kılıç tamga
4. Kara çoro	24.Aysak
5. Teyit	25.Kıba
6. Döölös	26.Dabat
7. Cookesek	27.Kırçak
8. Boston	28.Toloo
9. Navat	29.Cetigen
10. Bolgon	30.Sayan
11. Noykut	31.Sapıran
12. Sumara	32.Kölöp
13. Okçu	33.Arday
14. Karakalpak	34.Şankay
15. Şıbaa	35.Totu
16. Serpi	36.Kökün
17. Ediger	37.Takıldak
18. Badam	38.Kalça
19. Kıdırşa	39.Bayçoro
20. Kızıl ayak	40.Cançoro.

Bunların bazıları diğer milletlerin içerisinde yaşasalar da, çoğunluğu Kırgız halkının içerisinde yaşamaktadırlar (Zakirov, 1996: 21). Kırgız halkının sağ, sol ve içkilik bölgelerinde yaşamaktadırlar.

Günümüzde üç bölgeye ayrılmış şekilde yaşayan Kırgızlar, rivayete göre şu şekilde oluşmuştur;

Dolonbiy adlı hanın ikiz oğlu dünyaya gelir. Birinin adı Ak diğerrinin ise Kuu'dur. Zaman geçtikçe nesiller çoğalarak, oğlanlar büyür ve beraberinde birçok problem ortaya çıkar. Bunun üzerine iki oğul birbirleriyle konuşarak babalarına ayrılma isteğini dile getirirler. Babaları ise Molla Mambet'e gidip ona danışmalarını söyler. Bunun üzerine oğlanlar Mambet'e gidip, ayrılmak istediklerini söylerler. Mambet Ak oğlunu sağ (ong) tarafa, Kuu oğlunun ise sol (sol) tarafa oturtur. Bunun üzerine sağa oturtulan Ak oğlu sağ tarafa, sola oturan Kuu oğlunu da sol tarafa göndererek iki boya ayırmış olur. İçkilik boyunun nereden

geldiği hakkında ise iki rivayet vardır. Birinci rivayete göre; üçüncü bir oğul kızıl oğlundan geldiği söylenir. İkinci rivayete göre ise, sağa ve sola giden kardeşlerden kalan halklardan oluşur.

Ak oğulla birlikte sağ tarafa giden boylar: Adigine, Tagay ve Naalı ece. Adigine soyundan dağılanlar: Sartlar⁷, Börü, Bargı, Col cakşı, Böktön, Munguş

Tagay soyundan dağılanlar: Bogorstan, Koylon, Kılur, Kara çoro, Say, Azık, Çerik, Konorat, Çertike.

İçkilik soyundan dağılanlar: Kandı, **Dölös**, Teyit, Nayman, Boston, Noygut, Kıpçak, Abaat, Çertike. (Umar Uulu, 1991. 4)

Biz Barpı Alıkov'un Dölös soyundan olduğunu şiirlerinden anlıyoruz. Uluu Cenicok ile yaptığı bir atışmada konu boydan açıldığı zaman söylediği bir şiir şu şekildedir:

Karañgıda kabılsan	<i>Karanlıkta kalırsan</i>
Kayda barıp catasın?	<i>Nereye gidip yatarsın?</i>
Kalın Kıpçak içinen	<i>Kalın Kıpçak içinden</i>
Kaysı uruudan bolosuñ?	<i>Hangi soydan olursun?</i>
Calalabat, Çatkaldın	<i>Calalabat, Çatkal'ın</i>
Ortosu kança col bolot?	<i>Arası ne kadar uzak?</i>
Kaysı egin az bolot?	<i>Hangi ekin az olur?</i>
Kaysı egin mol bolot?	<i>Hangi ekin bol olur?</i>
Kaysı uruu oñ bolot?	<i>Hangi soy sağ olur?</i>
Kaysı uruu sol bolot?	<i>Hangi soy sol olur?</i>
Ayrıp berçi arasın?	<i>Ayrıp ver arasını?</i>
Aytıp bersen anıktap,	<i>Söyleyi ver belirtip,</i>
Agandan pata alasıñ.	<i>Ağabeyinden dua alırsın.</i>

Cenicok böyle söyleyerek Barpı'nın yaşadığı, gezip dolaştığı yerleri ve hangi soydan olduğunu sorar. Ve aynı zamanda Kırgız soylarının şeceresini bilip bilmediğini öğrenmeye çalışır. Bunun üzerine Barpı, Kırgız şeceresinden ve hayatındaki tecrübelerden yararlanarak şu cevabı verir:

Uruumdu - Tölös deyt,

Soyumu **Tölös** diyorlar,

⁷ Sartlar: 15. ve 19.yy'da Orta Asya'da yaşayan halklara verilen ad.Bu halklar özellikle ticaretle uğraşırlar. 1917 yılına kadar Özbek ve Tacikler için kullanılıyordu. Ekim devrimi ile birlikte bu kelime biraz daha az kullanılmaya başlandı.

Törün coogo berbes deyt.	<i>Düşmana yurdunu vermez diyorlar.</i>
Calalabad, Çatkaldın	<i>Calalabat ile Çatkal'ın</i>
Ortosu on kün col bolot.	<i>Ortası on günlük yololur.</i>
Kürmöktö tüşüm az bolot,	<i>Kürmöktö ürün az olur,</i>
Kürüçtö tüşüm mol bolot.	<i>Pirinçte ürün bol olur.</i>
Bütün Bağış oñ bolot,	<i>Bütün Bağış sağ olur,</i>
Bütün Saru sol bolot.	<i>Bütün Saru so olur., (Dautov, 2003:</i>
71).	

Burada Barpı hangi boydan olduğunu anlatır. Sadece Kırgız şeceresini anlatmakla kalmayıp sağ, sol ve orta bölümlerini de bizlere açıklıyor. Barpı'nın kendi boyu olan Tölös Orhun Yenisey yazıtlarında da geçmektedir.

Orhun nehrinin Koşa saydam bölgesinde bulunan Kultegin ve Tonyukuk abidelerinde de yer almaktadır. Bu yazıtlarda Kultegin ve Tonyukuk Türk halkının ortak kahramanları olarak geçmektedir. Töölös, Oğuz, Sağ ok, Az, Türgöş birleşerek tüm boylardan oluşan güçlü bir kağanlık oluşturur. Eski Türk tarihini araştıran Lev Nikolayeviç Gulilevin eserlerinde Töölösler VII. yüzyılda doğu Altayın topraklarında Orhun bölgesindeki Hangoyun taraflarında yaşamışlardır. İşte bu yerdeki mezarlarda onların ataları yatmaktadır. (Gumelev, 1967: 90.) Tarihte küçük halk ile büyük halkı birleştirerek doğu halkını batıya, batı halkını da doğuya sürdürmüştür. Bu az olan halk güçlenerek birleşir ve uzun bir süreçten sonra Töölös boyundan klasik aşığımız olan Barpı ırçı çıkmıştır.

Barpı Calalabad ilinin Suzak ilçesinde Açı köyünde fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Dedesi Şaamurza'nın mal varlığı olmadığı için Barpı ile birlikte kardeşleri Bolot ve Barman'ı çalışmaları için Suzaklı Kalmat, Isakbay, Nazarbay ve Matisak isimli zenginlerin yanına azap olarak verir.

Bazı edebiyat kaynaklarında Barpı'nın dedesi sade kendi boyu tarafından bilinen bir aşık olarak da kaydedilmektedir. (K.A.T., 2012: 482.) Barpı aşıklığı babası Alıkul Şaamurza'dan öğrenmiştir. Barpı'nın yeteneğinin bu kadar ünlenmesinde de atasının emeği çoktur. Tanrı bu aileye mal mülk ve zenginlik vermese de aşıklık geleneği ve ruhani zenginlik vermiştir. Bu geleneğin atadan oğula geçtiğini görmekteyiz.

Barpı fakir bir aileden olduğu için çocukluk ve gençlik yılları sıkıntı içinde geçmiştir. Barpı 7 yaşından itibaren Nazarbay'ın odunculuğunu yaparak hayvanlarına bakmaya başlar. Onu sadece Nazarbay değil iki akrabası da çalıştırır. Barpı daha sonra Kalmatbay, Isaakbay, Maticok, Abdi, Süleyman Karabiy gibi isimlere de kulluk etmiş yani çalışmıştır. Barpı o zor

günlerde hem çalışıp hem de aşık şiirleri söylemiştir. Bir süre sonra ise hayalinde büyük aşıklarla karşılaştığını düşünerek onlarla atışma yaparmış.

Barpı evinden uzaklaşarak bahçelerde bulunan korkuluğa büyük bir aşığın ismini vererek yarışmalar ve atışmalar yaparmış. Daha sonra kendisi gibi azap olan arkadaşı Nazar ile atışmalar da yapmıştır. Bazen atışmalarında Nazar'ın yerine de şiirler söylemiştir. Barpı yanında çalıştığı Nazarbay ile de atışmalar yapmıştır, şöyleki:

Nazarbay

Üyümdö cürgön “uulumsuñ”,
Üç dildelik kulumsuñ.
Kaptagın, kulum, samandı,
Cumşaymın sendey camandı,
Toyguç a ceysin nanımdı.
Bakpaysın barktap malımdı,
Bilemin, kulum, alıñdı
Bargıñ kelet apana,

*Evimde çalışan “oğlumsun”,
Üç kuruşluk azabımsın.
Topla azabım, samanı,
Yumuşa göndereceğim seni,
Tıkabasa yiyorsun ekmeğimi.
Bakmıyorsun değer verip malıma,
Biliyorum, azabım, niyetini
Annene gitmek istediğini,*

Barpı

Kaptadım kapka samanıñ,
Azır senin zamanıñ.
Butuma çokoy berbesten,
Üşük urdu tamanım.
Üç aga-ini cindenip,
Üçöölöp meni cumşaysıñ.
Üç dilde akça bergeniñ,
Süyösün üşüp ölgönüm.

*Topladım bütün samanı
Şu an senin zamanın
Ayağıma çarık vermedin,
Ayaklarımı üşüttüm.
Üç ağabey kardeş delirip,
Üçünüz birden çalıştırıyorsunuz.
Verdiğin üç kuruş,
Sevinirsin üşütüp ölürsem.*

Nazarbay

Akmaksıñ, kedey, oolukpa,
Bir baalaga colukpa.
Tamanıñ tilip kan alsam,
Anan, açılıp közüñ soolukpa.

*Ahmaksın, fakir, delirme,
Bir belayla karşılaşma.
Tabanını dilip kan alırsam,
Sonra, gözlerini açıp ağlıma.*

Kök arkanıñ büktöy kel,
Kök atka kuuray cüktöy kel.

Boz urganı topla gel,
Kır ata odun yüklegel,

Baybiçem üydö ıyladı.
 Keçe otun çokton kuuradı.
 Cüktöbösön otundu,
 Sıyırıp alam tonuñdu,
 Cara çabam conuñdu.
 Kurutam, kulum, şoruñdu.

*Eşim evde ağladı.
 Dün odun yoktu, zorlandı.
 Yüklemeden odunu,
 Sıyırıp alırım giysini,
 İkiye ayırırım sırtını.
 Kuruturum soyunu*

Barpı

Eki ağañdı körsötüp,
 Aşırdın meenet sen maga.
 Kuuray terip kelgin-dep,
 Kuturganday süylöysün.
 Meenetke bütkön Barpının,
 Kıynalğanın bilbeysiñ.

*İki ağabey gösterip,
 Onlara da hizmet ettirdin,
 Odun toplayıp gel-diye,
 Kudurmuş gibi bağırıyorsun.
 Sürekli çalışan Barpı'nın,
 Zorlandığını bilmiyorsun.*

 Ookat menen işi çok,
 Carıñdın cayın ırdaymın.

*Kap kacaktan haberi yok,
 Eşinin halini anlatayım.*

 Ertereek bayla kulun-dep,
 Baybiçeñ tördö süzülöt.

*Erkenden bağla tayı-diye,
 Baybiçen evde süzülüyor.*

 Bakırsañ çıgat cürögüm.
 Keletgo dep oyloymun.
 Akırı menin tilegim.
 Kızını baalap alam-dep,
 Sen, kıcınasıñ atama.
 Caşımda emçek emizgen
 Bargım kelet apama.
 (Barpı, 1955: 41.bet)

*Bağırsan çıkar yüreğim.
 Gelecek diye düşünüyorum.
 Sonunda benim dileğim.
 Para verip kızını alacağım-diye,
 Sen, kızılıyorsun babama.
 Çocukken memesini emdiğim
 Anneme gitmek istiyorum.*

Bu dizelerden anlaşılacağı üzere sadece Nazarbayın kötü huylarından bahsetmekle kalmayıp onunla birlikte kardeşi, akrabası ve hanımının kendisine yapmış olduğu kötülüklerinden bahsetmiştir. 11 yaşından sonra Barpı Nazarbay'ın yanından ayrılır. Fakat bundan sonra Barpı'yı zor günler beklemektedir. İki kardeşinin çalıştığı Molla Madalı'nın yanına gelir. Burada çaycı, oduncu olarak hizmet eder. Barpı 11 yaşına kadar göçebe

Kırgızlar'ın arasında yaşar ancak bu süreden sonra yerleşik Kırgızlar'ın arasında yaşamaya başlar. Bu değişim Barpı'nın iç dünyasında büyük bir etki yapar. Madalı Hacı, İslam ilmine vakıf olduğu için evine bir çok kişi gelir gider. Eve gelenler ile çay içip dini konuda uzun uzun sohbet ederlerdi. Bu sohbetlerde sanat ve nasihat şiirleri yüksek sesle okunurdu. Bu okumaların ardından destanlar ve felsefi metinleri de söylenirdi. Bütün bu yaşananlar Barpı için bitmez tükenmez bir hazine olarak adeta Doğu edebiyat kursuna dönüşür. Burada 3 sene kaldığından dolayı Barpı'ya Doğu edebiyatı geleneğinin de tesir ettiği söylenebilir. (Taştemiroy, 1957: 3) Fakat Barpı Madalı Acı'nın evinde rahat bir hayat yaşayamaz. Daha fazla dayanamayarak onun evinden kaçır ve Halalır köyüne gider. Burada Barpı ile Murza bir atışma yaparlar. Bu atışmayı Barpı kazanır ve Sıdık şair ile atıştıktan sonra 16 aile arasında meşhur olur. Bir zaman sonra değerli şairimiz Cenicok ile karşılaşır. Bu karşılaşma sonucunda Cenicok onun yeteneğinin farkına varır ve dua eder. Ona Toktogul'a gitmesini öğütler.

Toktogul ile karşılaşmaları kimi rivayetlere göre 1915 senesinde olmuştur. Ancak şimdiki rivayetlere 1904 senesinde karşılaştığı yönündedir. (Dautov, 2003: 90). Toktogul ile

Eşikten keldiñ bir meyman,	<i>Dışardan geldin misafir,</i>
Könjölüm saga bölündü.	<i>Gönlüm sana ısındı.</i>
Sezbeyt dep meni oylobo,	<i>Sezmedi beni diye düşünme,</i>
Sıyagıñ akın köründü,	<i>Halin şair gibi gözüktü,</i>
Kanday inim ekensin?	<i>Nasıl bir kardeşimsin?</i>
Üygö kirbey tartıngan?	<i>Eve girmeye çekinen?</i>
Arañ kirip oturdıñ.	<i>Zorla girip oturdun.</i>

Aşadki dizelerde Toktugula karşılaştığında 20 yaşında olduğunu anlayabiliriz.

Cıyırma cılı cılbaştan	<i>Tam yirmi yıl gitmeden</i>
Malay boldum Suzakta	<i>Köle oldum Suzakta.</i>

Buradan hareketle Toktogulla karşılaşmaları 1904 senesine denk gelir. Temirkul Ümetaliyev "Büyük şair" (Leninçil çaş. N. 153. 4) makalesinde 30-40 yaşında Barpı'nın bir gözünün kör olduğunu daha sonra da ikinci gözünün kör olduğunu söyler. Barpı Toktogulla bir araya geldikten sonra şairlik yeteneği iyice artar. Edebiyat dünyasıyla alakalı bilgi hazinesi genişler.

Daha sonra Barpı mutlu ve keyifli günler yaşamaya başlar. Düşünce ve hayalleri

gelişir. Bu arada da Ekim devrimi olur. Bu olayı Barpı büyük sevinçle karşılar ve bunun hakkında birkaç şiir söyler.

İrımdın atı – Oktyabr!	<i>Şirimin adı- Oktyabr(Ekim)!</i>
Kılımdın atı – Oktyabr.	<i>Asrın adı –Oktyabr.</i>
Küümdün atı – Oktyabr,	<i>Ezgimin adı-Oktyabr,</i>
Ünümdün atı – Oktyabr.	<i>Sesimin adı- Oktyabr.</i>

Barpı gittiği her yerde zenginlerin karşısında olmuştur. (Leninçil çaş. N. 153.4) Milletin geleceğinden umutlu olduğu için kendisini de mutlu hissederek halkının barış ve iyi hayat geçirmesini isterdi.

Öñçöy karıp kembagal,	<i>Hep garip biçare,</i>
Ögüzdüü bolup kalasıñ.	<i>Öküz sahibi olursun.</i>
Cetinbegen cetim,	<i>Muhtaç olan yetim,</i>
Cerdüü bolup kalasıñ.	<i>Yer sahibi olursun.</i>
Alı ketken kembagal,	<i>Takatsiz biçare,</i>
Attuu bolup kalasıñ.	<i>At sahibi olursun.</i>
Basınbastan baylarga,	<i>Baskı yapan zenginlere,</i>
Barktuu bolup kalasıñ.	<i>Kıymetli olursun.</i>
Alındı baydan öçübüz.	<i>Alındı zenginlerden öcümüz.</i>

Barpı, İkinci Dünya Savaşı döneminde savaşla ilgili çok sayıda şiir söyler. 1944 Barpı'nın bir arkadaşı savaştan yaralanarak gelir ve 1945 yılında Suzak ilçesine bağlı köylerin birinde okul müdürlüğü yapar. Bir süre sonra Barpı koyun keserek arkadaşını evine davet eder ve ona şöyle bir ricada bulunur: “Ben yaşılanıyorum, üç ölüp üç dirilirdim. On dokuz çocuğu mezara verdim. Bende sadece şiir kaldı. Ama bu şiirlerimin sonu yok başı da yok. Şiirlerimi rüzgârlara ve çocuklara söylüyorum. Birisi şiirimi uçurarak belli olmayan yerlere götürür ya da eklemeler yaparak sağa sola savurur.” (Leninçil çaş. N. 153. 4) Diyerek o arkadaşından yardım ister. Şiirlerini öğretmenlerin ve öğrencilerin gelip yazıya geçirmelerini rica eder. Arkadaşı Barpı'nın bu isteğini önemseyip acele etmez. Bu yüzden Barpı'nın şiirlerinin tamamı yazıya geçirilememiştir. 1946 yılında Güney Kırgızların folklorunu derlemek üzere Moskova'dan Medine Bektenova ile Kızı Gülcemal Bogdanovna Kırgızistan'a gelir. (Leninçil çaş, 1990: 4)

Savaş döneminden sonra her yerde kıtlık, yoksulluk baş göstermişti. Bu ekip köy köy

dolaşarak halktan aşık şiirlerini topladılar. Daha sonra Toktogul ile karşılaşan Barpı'nın köyüne giderler ancak onu bulamazlar. Buradaki komşularından Barpı'nın yerini öğrenirler ve şiir söyleyip dilenirken bulurlar. Tümönbay Bayzakov'un okuduğu üniversitesinin yurduna götürerek ona burada şiir söyletirler. Barpı buraya geldiği zaman 62 yaşındadır. (Leninçil caş, 1990: 4) Bu görüşmeden sonra Kırgız SSR İlimler Akademisi'nde Barpı'nın şiirlerini halka tanıtmak isterler. Bu toplantıdan çıkan sonuçla birlikte Barpı başkente davet edilip, şiirleri yazıya geçirilir. Başkentteki ilk gününde 3-4 saat şiir söylettirilir ve kayıt altına alınır. Kayıt altına alındıktan sonra Barpı'nın önünden, sağından ve solundan resimlerini çekerler. Tümönbay Bayzakov'un başkanlığında bir grup akademisyen 1949 yılının Ekim ayı Bayramı'nda Barpı'yı görmeye gelirler. Bu görüşme, aslında Barpı'yla yapılacak son buluşma idi. 9 Kasım 1949 yılında Barpı bu dünyadan göç eder. (Sovetik kırgızistan, 1964: N. 4) O gün bir çok aşık onun ismini anarak şiirlerini tekrar tekrar söylediler. Böylece şiirleriyle bu dünyadan vedalaşarak gider.

1.2. Atışma Bölümü

Atışma, Türk toplumlarının özellikle Kırgız, Kıpçak, Kazak, Karakalpaklarda asırdan asıra nesilden nesile gelen bir kültür zenginliğidir. Eski dönemlerde görsel şekilde olup, günümüzde yazılı şekle geçmiştir. (Baycigitov, 2002: 47)

Atışma büyük bir yetenek sayılmakla birlikte dinleyicilere gösterilen bir hüner sanatıdır. Atışma, iki ya da daha fazla şair arasında yapılan bir biri ardınca söylenen şiir sanatıdır. Âşıklar söyledikleri eserleriyle dinleyicilere manevi ve ruhani zenginlikler sunarlar.

Kırgız halkında atışma çeşitleri şu şekildedir:

- Kordoo aytış/ Tahkir atışması:
- Calpı aytış/toplum atışma
- Tabışmak aytış/ Bulmaca Atışması:
- Sanat aytışı/ Sanat Atışması: (Obozkanov, 2006: 76-77)

Barpı Alıkulov'un atışma yeteneğini geliştirmesi epey zamanını almıştır. Hiçbir yetenek yoktur ki kendiliğinden oluşsun. İşte tam bu noktada Barpı'nın nasıl aşık olduğunu ve kendisini ne şekilde geliştirdiğini tek tek ele alacağız. Barpı'nın bu yeteneği doğumla sınırlı kalmayıp bu yeteneğinin gelişmesinde ve genişlemesinde hiç şüphesiz babası Alıkul Şamurza'nın katkısı çok büyüktür.

Yeteneğinin gelişmesinde Barpı'nın yaşamış olduğu hayat tecrübeleri çok önemlidir. Çok fakir bir aileden gelmesi ve din adamlarının yanında büyümesi sanatını

şekillendirmiştir. Barpı ağaçtan bir kukla yapar ve ona bir şair ismi verir. Bu şekilde ilk atışmalarına bu kuklalarla başlar. Barpı'nın iddiasına göre kendisinin yapmış olduğu bu kukla şair çok güçlüydü ve onu yenmek hiç de kolay değildi. Ancak zamanla onu yendiğini ve artık kendisini yetiştirdiğini söyler. (Dautov.2003. 35).

İlk defa gerçek bir atışmayı Nazarbay ile yapar. İlk atışmayı Nazarbay ile yapmasının sebebi ise onun yanında çalışmasından dolayıdır. Bu atışma Nazarbay'ın Barpı'yı küçümseyerek şiir söylemesiyle başlar.

Nazarbay

Üyümdö cürgön “uulumsuñ”,	<i>Evimde yaşayan “oğlumsun”,</i>
Üç dildelik kulumsuñ.	<i>Üç kuruşluk kölemsim.</i>
Kaptagın, kulum, samandı	<i>Topla, azabım, samanı</i>
Cumşaymın sendey camandı,	<i>Yumuşa göndereceğim seni,</i>
Erten menen turbaysıñ,	<i>Erkenden kalkmıyorsun,</i>
Aytkanımdı kılbaysıñ,	<i>Dediğimi yapmıyorsun,</i>
Kötörböysüñ başındı,	<i>Kaldırmıyorsun başını,</i>
Aktabaysıñ aşımdı.	<i>Helal ettirmiyorsun aşımı.</i>
Bargıñ kelet apana,	<i>Annene gitmek istiyorsun,</i>
Pul ⁸ bergemin ataña.	<i>Pul vermişim babana.</i>
Kızın baalap berebi,	<i>Kızını değerle overirmi,</i>
Menin Bergen akıma ?!	<i>Benim verdiğim hakkımı ?!</i>

Bu şiirde Nazarbay azap olarak çalıştırdığı Barpı'ya istediği gibi emirler verip kendi dediklerinden çıkamayacağını ve verdiği paraların hakkını vermediğini söyleyerek bunun karşılığında Barpı'nın kız kardeşini de hizmetçi olarak alacağını belirtiyor. Ancak Barpı kendisine güvenerek, korkmadan 11 yaşında olmasına rağmen, cevap verir:

Barpı

Azır senin zamanıñ.	<i>Şimdi senin zamanın.</i>
Butuma çokoy berbesten,	<i>Ayağıma çarık vermeden,</i>
Üşük urdu tamanım.	<i>Soğuk vurdu tabanım.</i>
Toñgolok kesti butumdu,	<i>Ayaz vurdu ayağım,</i>
Kıynalıp cürüp ölbösöm,	<i>Zorlanıp ölmezem,</i>
Kegimdi senden alamin!	<i>Öçümdü senden alırım!</i>

⁸ Pul: Eski dilde paranın karşılığıdır. Günümüzde çaypul olarak kullanılır. Bahşış manası taşımaktadır.

 Üç aga-ini cindenip,
 Üçöölöp meni cumşaysın.
 Üç dilde akça bergenin,
 Süyösün üşüp ölgönüm.
 Iraat bolor bir künü,
 Korduktu senden körgönüm.

 Üç abi kardeş delirip,
 Üçiniz beni emirediyorsun.
 Üç kuruş para verdiği,
 Sevinirsin üşüp ölürsem.
 Rahat olur bir günü,
 İşkenbe senden gördüğüm.

Bu şiirinde Barpı o zamanların zenginlerin dönemi olduğunu, fakirlere zenginlerin iyi davranmadığını, hatta onları köle olarak kullandıklarını söyler. Barpı hesap soracakları günün de geleceğini belirtmektedir.

Nazarbay

Kök atka kuuray cüktöy kel.
 Baybiçem üydö ıyladı.
 Keçe otun çokton kuuradı.
 Cüktöbösön otundu,
 Sıyırıp alam tonundu,
 Malındın cayın ırdaymın
 Ookat menen işi çok,
 Cariñdın cayın ırdaymın.

Kök atka odun yükleye gel,
 Eşim evde ağladı.
 Dün odun yoktan zorlandı.
 Yüklemeden odunu,
 Kopartırım kürkünü, Barpı:
 Malının halen söyleyin
 Aletiyle işi yok,
 Eşin'in halin söyleyin.

 Ertereeek bayla kulun-dep,
 Baybiçen tördö süzülöt.
 Korduktu maga körsöttü.

 Erkenden bağla dayını-diye,
 Eşin evde çalkalıyor.
 İşkenceyi bana gösterdin.

Bu şiirde Barpı Nazarbay'ın fazlasıyla zengin olduğunu söyleyerek ondan gördüğü aşağılayıcı hareketlerden bahseder. Barpı sadece kendisin değil o dönemdeki Kırgızlarından ne kadar çile çektiklerini de göz önünde bulundurarak şiir söyler. (Barpı. 1955.41-45)

Barpı

Sen, kıcınasıñ atama.
 Caşımda emçek emizgen
 Bargım kelet apama.

Sen, kızıyorsun babama.
 Yaşımda emcek emizen
 Annemi görmek isterim.

Bu şekilde zengin ile fakir arasındaki atışmayı söyler. Bu şiirde ezilen Kırgız halkını

da nasıl bir düşüncede olduğunu görmekteyiz.

Barpı'nın atışma yapmaya başladığı zamanlarda atışmaya yeni başlayan aşıklara kırmızı şapka ve kırmızı kaban giydirilir. Barpı da atışmaya başladığı yıllarda bu şapkayı ve kabanı giymiş ve halk arasında öyle tanınmıştır. Bu yüzden Karamurza Barpı'nın giydiği elbiselerden söz ederek onu rezil etmek ister.

Karamurza

Kızıldı kiysen caraşat:

Kırgızdar seni karaşat,

Kılbat cerde talaşat.

Öñdünü kiysen caraşat;

Özbekter seni karaşat,

Öñüttü cerde talaşat.

Kızıl giysen yakışır:

Kırgızlar sana bakışır,

Yalnız dedikodunu yapar.

Renkli giysen yakışır;

Özbekler sana bakışır,

Düz yerde tartışır

Bu dizelerinde kırmızı renkli giysileri kızların giydiğini bildirir. Barpı da hemen cevap verir.

Barpı

Kızıldı kiysem caraşat:

Kırgızdar meni karaşat,

Öñdünü kiysem caraşat;

Özbekter meni karaşat.

Kızılı giysem yakışır:

Kırgızlar bana bakışır;

Renkli giysem yakışır;

Özbekler bana bakışır.

Eşekke caabu capkanday,

İtke tumar takkanday,

Curtta kalgan kaşıktay,

İt mülçügön aşıktay,

Kara çaar Murzaga

Kanday kiyim caraşat.

Eşeğe örtü örtmüş gibi,

İten azarlık takmış gibi

Yurtta kalan kaşık gibi,

İtin yediği aşık gibi,

Kara çilil Murza'ya,

Nasıl giyim yakışır. (Dautov. 2003.39)

der, halk arasından kahkahlar duyulur. Karamurza atına binerek orayı terk eder. Bu atışmadan itibaren Barpı'nın adı duyulmaya başlar.

1.2.1. Kordoo Aytış/Tahkir Atışması

Sovyet döneminden önce aşıklar ikiye ayrılırdı. Birinci gruptakiler zengin ve soylu ailelerin çocuklarıydı; bunlar yaşadıkları dönemi meth eden şiirler söylerlerdi. İkinci

gruptakiler ise fakir ailelerden yetişen aşıklardı; bunlar da şiirlerinde yaşadıkları dönemin kötülüğünü ve yaşadıkları zorlukları, ızdırapları dile getirirlerdi.

Daha sonra Barpı Kalmırza şair ile karşılaşır.

Kalmırza

Argımak miñgen gattalar,
Altın kemer datkalar,
Külüktü miñgen gattalar,
Kümüş kamar datkalar,

*Argımağa binen büyükler,
Altın kemerli datkalar⁹,
Külüğe binen büyükler,
Gümüş kemerli datkalar,*

Kara sakal Kalmırza,
Karmaşkanı bolboy dep,
Kapa bolup kalbanar,
Könüñörgö albanar.

*Kara sakallı Kalmırza,
Ataşmayacak sanmayın,
Yanlı düşünüp kalmayın,
Kafanıza takmayın.*

Anciyandan Barpı akun,
Ircı keldi dep utkum.
Kambagaldın ookatı

*Ancıyan'dan Barpı akın,
Şair geldi diye duydum.
Zavallının işigücü*

Sen eköübüz arıbay,
Sayraşalı kel beri
Kabıla kaysı, kut kaysı?
Arka Ancıyan curt kaysı?
Arip kaysı, kat kaysı?
Ayta turgan gap kaysı?
Esep kaysı, nark kaysı?

*Senle ikimiz horozlanmadan
Atışalım, gelberi
Kabe nerede, kut nerede?
Arkadaki Ancıyan yurt nerede?
Elif nedir, hat nedir?
Söylenecek söz nedir?
Hesap nedir, değer nedir?*

Kalmırza ilk başta halk reislerine değinerek, onları bahseder. Daha sonra Barpıya dönerek onun başka yerden geldiğini hatırlatarak ona psikolojik baskıda bulunur.

Barpı

Eliñe kelgen meymannın.
Erigip ırdap turamın.

*Yurduna gelen misafirim.
Gönüllü söylüyorum.*

⁹ Datka: Devlet ünvanı olarak vali kelimesini karşılar. Feodal zamanında bir boyun hanı olarak kullanılmaktaydı.

El turuuçu kubanıp,
Sergip ırdap turgamın:
Kalkınğa kelgen meymamın,
Kaynap ırdap turgamın.

*Halk duruyur sevinip,
Meydanda söylep duruyorum:
Halkına gelen misafirim,
Coşarak söylep duruyorum.*

Senden kantip kalamın,
Bilip turup ırdaşka,
Biyindı zat kılamın.
Bolcogondoy ırdaşkan,
Boluşun ızat kılamın.

*Senden nasıl geri kalırım,
Bildiğim atışmada,
Beyine saygımvar.
Tahminen söyleyeceğim,
Hakimine saygım var.*

Ir kalitin çeçemin.
Arı çok adam aytışat,
Beytaanış adam betteşet.
Esı çok ırçı cekteşet.

*Şiir kilitin seçeceğim.
Zayıf adam tartışır,
Yabancı adam karşılaşır.
Akılsız şair tartışır.*

Kıbıla mına, kut mına,
Arka, Ancıyan curt mına.
Meni menen aytışıp
Ketirbegin barkındı.

*Kabe burda, kut burda,
Arka Ancıyan yurt burda.
Benim ile atışıp
Rezil rüsva olma.*

öyle cevap vererek kendisinin misafir olduğunu söyler ve onu dostça atışmaya davet eder.

Kalmurza

Çeçen bala ekensiñ,
Çeçekten keter bekensiñ?
Ötkür bala ekensiñ,
Ötköktön keter bekensiñ?
Caman bala ekensiñ,
Cata kalar bekensiñ?
Çıyrak bala ekensiñ,
Çıçkaktan keter bekensiñ?
Tenirdin salgan işini,
Körüp keter bekensiñ?

*Ozan bir gençsin,
Çiçekten ölür gidersin?
Cevval bir çocuksun,
İshalden ölür gidermisin?
Kötü bir gençsin,
Yatağa düşermisin?
Sağlam bir gençsin,
İshalden ölür gidermisin?
Tanrının işini,
Görüp gidermisin?*

Mınday bolson cuarmak
Ölöp keter bekensiñ?

*Böyle olsan şımarık,
Ölöp gidermisinki?*

Kalmurza Barpı'nın buna cevap veremeyeceğini, kendisine denk olamayacağını düşünür. Ancak Barpı aşağıdaki şiirle Kalmurza'ya cevap verir:

Barpı

Meni Begabat eli maktagan,
Bezgekten kудay saktagan.
Kanavat eli maktagan,
Karekten kудay saktagan.
Özgöndün eli maktagan,
Ötköktön kудay saktagan.
Çımpaydın eli maktagan,
Çıçkaktan kудay saktagan.
Can бүtködün baarı ölot.
Kaza cetse han ölot,
Kargış tiyse baarı ölot.
Novatıga karasa,
Saga okşogon çal ölot.

*Beni Begabat halkı övmüşti,
Sıtmadan tanrı korudu.
Kanavat halkı övmüşti,
Nazardan tanrıkorusun.
Özgön'ün halkı övmüşti,
İshalden tanrı korudu.
Çımpay'ın halkı övmüşti,
İshalden tanrı korudu.
Canlıların hepi ölür.
Eceli gelse han ölür,
Kargış olsa hepsi ölür.
Sırasısına bakılırsa,
Sana benzeyen yaşlı ölür.*

Bu şiirde Barpı; Kalmurza'nın söylediğini yok sayarak Bagabat, Kanavat, Özgön ve Çımpay halkının şiirlerini övdüklerini söyler. Kendisinin şiir söylemesini engelleyecek olan kişinin o olmadığını dile getirir.

Kalmurza

Saga okşogon ırçının
Betige çıkkın çıykanmın.
Anciyandı körgömün
Añdap köñül burgamın.
Cardıları köp bolot
Bir-birine sögünöt.
Katını bolot katıluu.
Baştarında topusu,
Munarada bakırat

*Senin gibi şairin
Yüzünde çıkan çıbanım.
Anciyan'ı görmüşüm
Iyice dikkat vermişim.
Fakirleri çok olur
Bir birine küfür eder.
Kadınları kapalı olur.
Kafasında şapkası,
Minarede bağırır*

Koroz sımal sopusu.

Horoz gibi imamı.

Bu şiiri ile bir çok kişiyi yendiğini ve onların bir daha şiir söyleyemediğini hatırlatır.

Barpı'yı küçümseyerek oradaki imamların sesinin horoz gibi olduğundan söz etmektedir.

Barpı

Üyünö kelgen meymanmın

Evine gelen misafirim

Özüñdön katta kelgenden

Kendinden büyük birigelince

İştanıñdın içine

Şalvarının içine

Egiz bala tuugansın.

İkiz çocuk doğurursun.

Sen makıyan men koroz,

Sen tavuk ben horoz,

Kuuganda maalim bolosuñ,

Kovaladıgımda belli olursun,

Karagandın içine

Çalılığın içine

Kaçıratıp tukumu

Enfes bir yumurtayı

Tuuganda malım bolosuñ,

Doğduğunda belli olursun,

Çıykan bolson çındap kel,

Çıban olsan gerçekten gel,

Anciyandık balamın.

Ancıyanlı gencim.

Çıykanıñdın artına

Çıbanın üstüne

Bolotton kezdik salamın,

Kızgın demir koyarım

Çıykanga çıkan balamın.

Çıbanın içinden çıkan gencim

(Aytıştar. 1972. 287-291)

yukarıda Barpı, Kalmurza'nın sözlerine önem vermeden cevap verir. Barpı bu şiiri ile onun gibi halkı küçümsemekten sadece Kalmurza'dan bahsetmektedir. Barpı genç yaşına rağmen onu yenmeyi başarmıştır.

1.2.2. Calpı Aytış/Toplum Atışma

Kırgız halkında atışma iki ya da daha fazla kişi arasında olmaktadır. Bu atışmalar çeşitli sanat konuları arasında da olmaktadır. Böyle bir atışmaya gelmiştir.

Barpı ile Beknazarın arasındaki atışmaya ek olarak Nişan da katılmaktadır.

Beknazar

Toptolup ırçı toluptur,

Toplanıp şair çoğalmış,

Topondon arzan boluptur.

Kürkten ucuz olmuştur.

Alaman ırçı toluptur,
 Arpadan arzan boluptur.
 Kelgin ırçı toluptur,
 Kebekten arzan boluptur.
 Alaman bala köböyüp,
 Alımdarı azaydı.

*Karışık şair çoğalmış,
 Arpadan ucuz olmuş.
 Gelen şair çuvalmış,
 Kepekten ucuz olmuş.
 Karışık insan çuvalıp,
 Alimleri azaldı.*

Alamın bugün şayındı.
 Akınsıngan, Barpı kör,
 Kesemin senin payındı.
 Kim bilet tüpkü cayındı?
 Sozoktogu sarttardın
 Caşında baktıñ badasın.
 Calgız közdü Barpının,
 Bergenı turam cazasın.

*Alacağım bugün şöhretini.
 Kendini Şair sanan, Kör Barpı,
 Keseceğim senin tamirini.
 Kim bilir geçmişini?
 Suzak'taki sartların
 Gençliğinde hayvanlarına baktın.
 Tek gözlü Barpı'nın,
 Vereceyim cezasın.*

yukarıda sözünün başında yeni nesil âşıkları sevmediğini ve gençlerin sayısının çok olduğunu ancak kalitesiz yetiştğini söyler. Diğer bir yandan Barpı'nın kabilesinden bahsederek onun bir köle olduğunu söyler. Barpı'yı savunan Nişan ise şöyle der:

Nişan

Beknazar, sendey kim bolot
 Koy aksağı menen miñ bolot.
 Açıdan Barpı çıkanaı,
 Menin kolum uzardı.
 Menden kiyin Beknazar,
 Senin koluñ uzardı.
 Kim emes Barpı çıragım,
 Men cardamdık kılğan ubaktım
 Çenebay ake çekçeybe,
 Kapkanday belin mekçeybe!
 Balaga katuu kep urba,
 Etegide taarınba,
 Acıratıp koyboyt dep,

*Beknazar senin gibi kimolur
 Koyun aksağı ile bin olur.
 Açı'dan Barpı çıkmış,
 Benim kolum uzadı
 Benden sonar Beknazar,
 Senin kolunuzadı.
 Kim değil Barpı, çıragım,
 Zamanında yardım ettiğim
 Çenebay ağabey şarıp afallama,
 Tuzak gibi belini bükme!
 Çocuğa sert lafetme,
 Sonuna darılma,
 Ayırmadı diye,*

Nişanga kelip calınba

Nişana gelip yalvarma

Nişan bu şiiri ile iki aşığa aralarını sıcak tutmalarını söyleyerek, dostluk ortamının olmasını ister. Beknazar'a büyük olduğu için çocuktan çok büyük darbe yeme diye ona öğüt verir.

Beknazar

Cantörönün atınday

Cantörö'nün atı gibi

Kıyşandaba, Nişanım

Titreme, Nişan'ım

Balaga katuu tiydin dep

Çocuğa ağır söyledin, diye

Tırañdaba, Nişanım.

Öfkelenme, Nişan'ım.

Boorsok¹⁰ kulak eçkidey,

Borsok kulaklı keçi gibi,

Çunañdaba, Nişanım.

Kıslma, Nişan'ım.

Bilemin senin cönüñdü,

Bilirim senin halini,

Tügötöm Barpı körüñdü.

Bitireceğim Kör Barpı'nı.

Bu dizelerde Begnazar gerekirse ikinci kez tekrarlayarak onu yezil edeceğini söyler.

O zaman Nişan:

Kögörüp ösöt mayda tal.

Yeşillenip yetişir küçük ağaç,

Körkü adamdın kara mal.

Gösterişi adamın kara mal.

Biriñ bolso ükamsıñ,

Biriniz benim kardeşim,

Beknazar benim akamsıñ,

Beknazar benim ağabeyimsin,

Biriñ ölüp, biriñ kal.

Biriniz ölüp, biriniz kalın.

Burada Nişan Barpı'nın yeni yetişe biri olduğunu, Beknazar'ın ise çok şeyi görmüş geçirmiş, tecrübeli olduğunu söyler. Her ikisinin de kendine aynı derecede yakın veya uzak olduğunu belirterek ortadan ayrılır.

Barpı

Sıylasam, ake bilbeysiñ,

Saygımı ağabey bilmiyorsun,

Sıyrır maga süylöysüñ.

Yanlış söylüyorsun.

Kebekten arzan debe,

Kepekten ucuz demeyin,

Kelişümdüü akındı.

Delikanlı şairi.

Topondon arzan debegin,

Topandan ucuz demeyin,

Toptop kelgen akındı.

Toplanıp gelen şairi.

¹⁰ Boorsok: Yağda pişirilen hamur işine denir. Pişiden küçük büyüklüğü oğlağ'ın kulağı kadardır.

Adamdı tenep tayganga.
İlimi bar moldosuñ,

*İnsanı denk sayıp tazıya.
Bilimi var mollasın,*

Bu dizelerde Begnazar'ın ilim ve medeniyet sahibi olduğunu söyleyerek ardından devam eder.

Beknazar

Ördök uçat köldördön,
Kutulbadım ar cerde,
Saga okşogon körlördön.

*Ördek uçar göllerden,
Kurtulamadım her yerde,
Senin gibi körlerden.*

Urugunđu surayın,
Sebebi emne ečki deyt.

*Soyunu sorayım,
Niçin keçi diyorlar.*

Asti adamdan ber caka,
Adamdan ečki bolobu.

*Asıl insandan bu tarafa,
İnsandan keçi olurmu.*

Beknazar burada psikolojik baskı yapar ve halkının da böyle aşıklardan kurtulamadığını söyler.

Asılıp catsañ mınakey.
Beknazardı ceñem dep,
Akmak körgö kor kılbay,
Acıratıp alıp kal,
Karındaşıñ Buruldu.
Katılasıñ pirine,
Oylobogun akmak kör.
Munduzga kelip turumun.

*Kaşınırsan iştebu.
Beknazarı yeneceğim diye,
Kör ahmağa rezil olmadan,
Ayırıp al,
Kız kardeşim Burul'u.
Katılırsın pirine,
Düşünme ahmak kör.
Munduz boyudayım.*

Begnazar atışmanın konu sınırlamasının dışına çıkarak Barpı'nın ailesi hakkında da söylemeye başlar.

Barpı

Küyöösü Barpı uyalgan,
Nikelep bata kırkkam dep,

*Kocası Barpı utandı,
Dua edip nikah kıydım diye,*

Kazı ı otuz som ¹¹ pul algan.	<i>Kadı otuz som pul almış.</i>
Kete berem ket dese,	<i>Giderim, git dese,</i>
Barpının altı pulu koroboyt.	<i>Barpının altı pulu azalmas.</i>
Karaıgıda körünsö,	<i>Karanlıkta görünse,</i>
Karındaşı kazının,	<i>Kadının bacısı,</i>
Barpının köönün çak kılat.	<i>Barpı'yı mutlu eder.</i>

Barpı, eşinin nikahlı karısı olduğunu söyleyerek kadı olan kayın biraderinin kendilerine yaptıklarını anlatır. Ortaya Bazarkul diye başka bir aşık girer hakarete dönüşen atışmayı bitirir. (Aytıştar, 1972: 291-298.)

1.2.3. Tabışmaktu aytış/Bilmeceli Atışma

Kırgız aşıklık geleneğindeki diğer atışma türü ise bulmacalı atışmadır. Bu noktada Barpı ile Cenicok arasında gerçekleşen aşağıdaki atışmayı örnek gösterebiliriz. Cenicok Barpı'ya kim olduğunu ve nereden geldiğini sorar daha sonra yeteneğini ölçmek için bulmaca şeklindeki atışmaya geçer.

Cenicok

Bayatan aytkan sözümö	<i>Önceden söylediğim söze</i>
Kapa bolbo, çıragım.	<i>Darılma çırağım.</i>
Cürögündü çıkarıp,	<i>Korkutarak,</i>
Bir az seni sınadım.	<i>Seni biraz kök denedim.</i>
Öydö ötöt kök döböt,	<i>Yukarı gider boz döböt¹²,</i>
İldıy ötöt boz döböt.	<i>Aşaya gider boz döböt.</i>
Eki döböt ayrımın	<i>İki döbötün farkını</i>
Akıl menen kim bölöt?	<i>Aklı ile kim böler?</i>
Tamagınan kan çıkpay	<i>Boğazından kan çıkmadan</i>
Sunalıp pende nege ölöt?	<i>Uzanıp insan neden ölür?</i>

Bu sorulara Barpı'nın nasıl cevap verdiğine bakalım.

¹¹ Som: Kırgızların para birimidiği. Som-Pul: Eski dilde paranın karşılığıdır. Günümüzde çaypul olarak kullanılır. Bahşış manası taşımaktadır.

¹² Döböt: Kırgızlarda büyük köpeklere verilen isimdir. Aynı zamanda kurt ve köpeğin erkeğine de döböt denir.

Barpı

Öydö ötkön kök döböt

Amal bolot, Cenicok.

Ildıy ötkön boz döböt

Şamal bolot, Cenicok.

Azireyil can tartat

Eç kim körböyt, Cenicok.

Ölüm başka kelgende

Er muñayat, Cenicok.

Can deneden ketkende

Köz tunarat, Cenicok.

Yukarı giden kök döböt

Amal13 olur, Cenicok.

Aşaya giden boz döböt

Rüzgar olur, Cenicok.

Azrail can alır

Kimse görmez, Cenicok.

Ölüm başa gelince

Er bunalır, Cenicok.

Can vucuttan çıkınca

Göz kararır Cenicok.

Cenicok

Bul düynödö biröö bar -

Burulbay ketet col menen.

Kadam koygon oñ menen,

Kazganaktap turgan can

Karmay albayt kol menen.

Bul emine Barpı ırçı?

Bu dünyada biri var -

Dönmeden gider yoluile.

Adım atar sağile,

Hazır olan insan

Tutamaz elile.

Bu nedir Barpı ırcı?

Barpı

Bul düynödö birööbün -

Karmay albagan kol menen,

Kadam koygo on menen,

Kadiksiz ketken col menen,

Kün emespi, Cenicok.

Bu dünyada birini -

Tutamayan elile,

Adım atan sağile,

Düz giden yoluile,

Güneş değil mi, Cenicok'un sorularına cevap verir.

Barpı, doğanın değişmesini ve güneş sistemini aklının yettiği ölçüde Cenicok'a çabucak cevap verir. Ardından Barpı Cenicok'a soru yöneltir.

Barpı

Başında bar seldesi,

Oozunda bar kelmesi,

Başında var takkesi,

Ağzında var kelimesi,

¹³ Amal: Baharın ilk dönemidir. Donmuş toprağın çözölmeye başladığı ve doğanın hareketlendiği döneme verilen isim.

Üş cüz altmış bir cöcösü,
Munun kaday bolot manisi?

Üç yüz altmış bir civcivi,
Nedir bunun manası?

Bu soruya cevap veremeyen Cenicok yenildiğini kabul ederek şu şiiri söyler:

Cenicok.

İmerilip süylödüm,
İlek-ilegin bilbedim.
Kaydan sanap bileyin
Cöcölörün balasın?
Cenicoktu Barpı akın
Ar balaaga salasın.

Zorlanarak söyledim,
Bulmacanı bilemedim.
Saymasını nerden bileyim
Civcivlerin yavrusunu?
Cenicok'u Barpı şair
Her belaya salarsın.

Cenicok Barpı'nın aşıklık kudretine hayran kaldığını söyleyerek onu yeteneğini daha da geliştirmek üzere Toktogul'a gitmeye yönlendirir. (Ala-Too, 1996: 201)

Çok geçmeden Cenicok ile Barpı Aksı'da büyük bir toyda karşılaşır. Biz Barpı'nın hep yendiği atışmalardan bahsettik. Biraz da kaybettiği atışmalardan bahsedelim.

Aksı'nın Karoo köyünde Taşkul isimli zengin biri toy verir. Semetey boluş, Sulaymankul'a dönüp: “Kağanım, toy başladığından beri Cenicok'un şiirlerini dinliyoruz; İçkilik Kırgızlar'dan Barpı diye bir aşık gelmiş. Bu aşık ile Cenicok'u atıştırıp ödül verelim.” diyerek ortaya on som atar.

Ceti kabat asmandı,
Caygaştırgan kim eken?
Cansız catkan cer betin,
Caşıl kılğan kim eken?
Cer, Aalamdı suktantıp,
Cerdin betin kut kılıp,
Cer betine cup kılıp,
Can caratkan kim eken?
Tamaşası keremet, -
Tandardırgan kim eken?
Birde kündü körsötüp,
Kayra tündü körsötüp,
Kıymıldatkan kim eken?

Yedi kat gök yüzünü,
Yerleştiren kimmiş?
Cansız yatan yer yüzünü,
Yeşil kılan kimmiş?
Yer, alemde güzelleştirip,
Yer yüzünü kut kılıp,
Yer yüzünü çift kılıp,
Can yaratan kimmiş?
Görünüşü muhteşem, -
Şaşırtıran kimmiş?
Güneşi bir gösterip,
Tekrar gece yapan,
Kıpırdatan kimmiş?

Abad kılıp güldötüp,
Şandandırğan kim eken?

*Abat edip gül bahçesine çeviren,
Şanlandırğan kimmiş?*

Burada Cenicok dini düşüncelerle alakalı bir soru sorar. Bu soru Barpı'yı zorladığı için çabucak bir şiir söyler.

-A, ceti kabat asmandı,
Caygaştırgan bir kудay.
Cerdin betin kut kılıp,
Cer betine cup kılıp,
Erkek menen urgaaçı,
Eköübünü tuş kılıp,
Birine birin cup kılıp,
El caratkan bir kудay.
Tamaşası keremet,
Tandandırğan cer bolot.
Birde kündü körsötüp,
Birde tündü körsötüp,
Kıymıldatkan cer bolot!
Abad kılıp güldötüp,
Şandandırğan el bolot.

*A yedi kat gökyüzünü,
Yerleştiren bir tanrı.
Yer yüzünü kut salkılan,
Yer yüzünü çift yapan,
Erkek ile dişiye,
İkisine denk yapan,
Birini birine çift kılıp,
Halk kılan bir tanrı.
Görünüşi muhteşem,
Şaşırtan yer olur.
Güneşi bir gösterip,
Tekrar gece yapan,
Döndüren yer olur!
Abat edip gül bahçesine çeviren,
Şanlandırğan halk olur.*

Bunun ardından Cenicok tanrı hakkında soru sorar ve yukarıdaki örneklerden cevap vererek tabiat ve hayvanları da sorularına ekler.

Cenicok

Şıbaktuu cerdi caylagan,
Şınaarlap köktö sayragan.
Darakka barıp konbogon,
Dayınduu işi bolbogon.
Kış tüşsö taştap ketpegen,
Kuş çeçeni kaysı eken?

*Pelinli yere yerleşen,
Cıvıl cıvıl gökte öten.
Gidip ağaca konmayan,
Belirli işi olmayan.
Kış düşünce bırakıp gitmeyen,
Kuş çeçeni hangisidir?*

Barpı

Şıbaktuu cerdi caylagan,

Otlı yere yerleşen,

Şinaarlap köktö sayragan.	<i>Cıvıl cıvıl gökte öten.</i>
Darakka barıp konbogon,	<i>Gidip ağaca konmayan,</i>
Dayınduu işi bolbogon.	<i>Belirli işi olmayan.</i>
Kış tüşsö taştap ketpegen,	<i>Kış düşünce gitmeyen,</i>
Kuş çeçeni torgoydur.	<i>Kuş çeçeni turgaydır.</i>

Bu dizelerde Barpı'nın tabiat tanımını, kabiliyetini, hayat tecrübesini bütün haliyle anlayabiliyoruz. Barpı'nın bu şiirinde bakış açısının temiz ve duru olduğunu da görebiliyoruz.

Cenicok

Kara toonun töböşün,	<i>Kara dağın tepesini,</i>
Kar baskanı ne bolot?	<i>Kar basınca ne olur?</i>
Kaynar bulak kaşatın, -	<i>Kaynağın çıktığı vadiyi, -</i>
Suu baskanı ne bolot?	<i>Su basınca ne olur?</i>
Kırka turgan katar taş,	<i>Sıra sıra katar taşı,</i>
Uraganı ne bolot?	<i>Devrilmesi ne olur?</i>
Tübü menen çınardın,	<i>Köküyle çınarın?</i>
Sulaganı ne bolot?	<i>Yıkılması ne olur?</i>
Kara toonun başınan,	<i>Karadağ'ın başından,</i>
Künün battı ne bolot?	<i>Güneşin batışı ne olur?</i>
Ala-toonun başınan,	<i>Ala dağın başından,</i>
Aydın battı ne bolot?..	<i>Aydın batışı ne olur?..</i>

diye uzun uzun soru soruyor. Eğer okuyucu şiiri çağrıştırdığı ilk anlam olarak değerlendirirse, mevsimlerin değişmesi sonucu ortaya çıkan durumu anlayacaktır. Karadağ'ın tepesine karın düşüşü' kışı, 'Kaynağın çıktığı vadinin başı' ilkbaharın gelişini, 'Karataş'ın yıkılması' yazın geldiğini, 'Güneşin batışı ne olur'da akşam olduğunu, 'Aydın batışı ne olur?' da ise sabah olduğunu anlar. Oysa Cenicok bir takım benzetmeler kullanarak bulmaca şeklinde başka şeyler sormuştur. Bu sorulara Barpı aşağıda şiirle cevap verir:

Barpı

Kara toonun töböşün,	<i>Karadağ'ın tepesine,</i>
Karbaskanın surasañ, -	<i>Karın düştüğünü sorarsan,</i>
Kara bolgon çaçıñdın,	<i>Kara olan saçının,</i>

Ak bolgonu emespi.
 Kaynar bulak kaşatın,
 Suu basknın surasañ,
 Akkan köz caş emespi.
 Kırka tizgen karataş,
 Urağanın surasañ,
 Tiş tüşkönü emespi.
 Tübü menen çınardın,
 Sulaganın surasañ,
 Arka bolgon atañdın,
 O düynö közdöy col tartıp,
 Cönögönü emespi!
 Kara toonun başınan,
 Künün battı değeniñ,-
 Kadırlap bakkan atañdın,
 Attanganı emespi.
 Ala toonun başınan,
 Ayn battı değeniñ,
 Ak sütün bergen eneniñ, -
 Attanganı emespi!...

Ağarması değilmi?
Kaynağın çıktığı vadiyi,
Suyun bastığını sorarsan,
Akan gözyaşı değilmi?
Sıra sıra duran taşların,
Yıkılmasını sorarsan,
Dişin dökülmesi değilmi?
Köküyle çınarın,
Yıkılmasını sorarsan,
Arkan olan babanın
Öbür dünyaya,
Gitmesi değilmi?
Kara dağın başından,
Güneşin battığını sorarsan,
Kıymetle bakan babanın,
Gittiği değilmi.
Ala dağın başından,
Ayn gittiğini sorarsan,
Seni emziren annenin, -
Gittiği değilmi!...

Barpı insan ömrünün çeşitli dönemlerinin özelliklerini selirterek cevap verir. Önceki toyda kendisine sorulan soruya cevap veremediği için yenilen Cenicok, bu sefer toyda kazanmak için aşağıdaki bilmeceli şiiri söyler.

Cenicok

-Barakelde, Barpı ırçım,
 Baa cetpegen sart ırçım.
 Uzatayın arılap,
 Azır köñül burgunuñ,
 Ayar bolup turgun.

Maşallah Barpı şairim,
Paha yetmeyen şairim.
Devam edelim, uzatıp,
Şimdi dikkatini çekeyim,
Hazır bekle.

Bundan sonra Cenicok, Barpı'ya dini içerikli sorular sormaya başlar.

İliminde kaç parz?	<i>İlimin farsı kaç?</i>
Gusulda kaç parız?	<i>Gusülün farzı kaç?</i>
Daaratında kaç parz?	<i>Abdestin farzı kaz?</i>
Tayamumda kaç parz?	<i>Teyemmümün farzı kaç?</i>
Tamırın taap aytıp ber?	<i>Hepsini teker taker söyleyi ver,</i>
Tuş-tuşunan körüp ber?	<i>Her tarafını söyleyiver,</i>
Tura bolsun bölüp ber?	<i>Doğrusunu ayırıp söyleyi ver,</i>
Alın cetse aytıp ber?	<i>Mecalin olursa söyleyi ver,</i>
Azır coobun kayıtp ber?	<i>Şimdi cevabını söyleyi ver,</i>
Anıktap baarın körüp ber?	<i>Hepsini anlatıp söyleyi ver,</i>
Akılga salıp bölüp ber.	<i>Mantıklı anlatıp söyleyi ver.</i>

Cenicok şiirini bitirdiği zaman Barpı çömelip iki elini göğüsüne koyar: “Affedersiniz, ben Cenicok’un şiirine cevap veremem, din bilimini okumamıştım, yanlış cevap vermek istemem, bahse girmeyeceğim yenildim” der.

Sulaymankul: Barpı cevap veremedi ve yenildi. Bunun cevabını sen ver diye Cenicok’a söyler. Cenicok: Barpı’nın kendisinden daha usta aşık olduğunu söyler bunun üzerine her aşığın farklı meziyetlerinin olduğunu dile getirerek bülbülün sesi ile turgayın sesi nasıl farklı ise bizim de aşıklık sanatımız farklıdır der. (Ala-Too. 1996. 201). Barpı Cenicok’un kendisini yendiğini dile getirerek, dini bilgide biraz zayıf olduğunu ancak insan problemleri ve toplum değişiklikleri hakkındaki bilgisinin daha çok olduğunu söyler.

1.2.4. Sanat aytış/Sanat (Nasihat) Atışması

Sanat (nasihat) atışması nadiren görülen bir atışma çeşididir. Toktogul ve Barpı’nın sanat atışması Kırgız edebiyatında klasik atışma olarak geçmektedir. Sanat atışmasının özelliği nasihat vermek olmakla birlikte, atışanların birbirlerine ayak vermesi şeklinde sanat ve yetenek göstermesi yaptıkları bir atışma türü olmasıdır. Atışma ilk atışmacının belirlediği konu etrafında ayak açarak gerçekleşir. Diğer aşık da aynı konu ve ayakya atışmayı devam ettirir. Bu tür atışmada konu ve ayak değişimini usta çırak atışmasında usta aşık değiştirir. Birbirine denk aşıkların atıştıkları durumlarda ise her iki aşık da konuyu ve ayığı deşitirebilir.

Bu tür atışma yapan aşıkları şu şekilde sıralayabiliriz; Arstanbek ile Kazak Ozanı Kamtarbay, Çondu ile Arstanbek, Eseneman ile Cenicok. Ünlü Kırgız aşığı Toktogul ise

yukarıda saydığımız isimlerin hepsine bu atışmacılığı öğretmiştir.

Barpı 1904 yılında Toktogul ile görüştüğünde yirmi yaşındaydı. Bu karşılaşma Barpı için büyük bir fırsat oldu. Toktogul Barpı'nın sanatçılığını denemek için onunla her çeşit atışmayı yapmıştır.

Barpı Toktogul ile ilk buluşmasını şu şekilde anlatır: “Ben pişip olgunlaşmadan büyük aşığın yanına gitmeye utandım. Buna kalbim dayanamadı. Onun şiirlerini, ismini, Eşmanbet'ten daha önce duymuştum. Ketmen Döböy'e benim ile birlikte gelen Dalbay bana Toktogul'u göstermişti. Ben Dalbay'ı takip ederek Toktogul'un bulunduğu eve girdim.

Toktogul

Komuzum kımbat arçadan,	<i>Kopuzum pahalı ardıçtan,</i>
Çertkende çeriñn tarkagan.	<i>Çaldıkça rahatlatan.</i>
Köñnülün cazat calpının	<i>Mest ediyor hepsini</i>
Köñülü açıp mart adam.	<i>Gönlünü açıp mert adamın.</i>
Çertkende komuz kılınan	<i>Çaldığında kopuz kılını</i>
Komuzdun küüsü uçurgan.	<i>Kopuzun ezgisini uçuruyor.</i>
Ukkula baldar, kubanıp	<i>Dinleyin çocuklar, kıvanıp</i>
Tokonđun aytkan ırınan!	<i>Tokon'un söylediği şiiri!</i>

Toktogul şarkı söyleyip, kopuz çalıyordu. Barpı şapkasını alarak Toktogul'un karşısına oturur. Barpı'yı farkedenden Toktogul ona bakarak şiir söylemeye başlar.

Eşikten keldiñ bir meyman	<i>Dışardan geldin bir misafir</i>
Köñülüm saga bölündü.	<i>Dikkatimi çektim sana.</i>
Sezbeyt dep meni oylobo,	<i>Bilinçsiz zannetme beni,</i>
Sıyagiñ akın köründü.	<i>Tahminen şair gibi gözüktün.</i>
Kanday inim ekensin	<i>Nasıl bir kardeşimsin</i>
Üygö kirbey tartıngan?	<i>Eve girmeden utanan?</i>
Arañ kirip oturdun	<i>Zorla girip oturdun</i>
Bir kişinin artınan.	<i>Bir adamın ardından.</i>
Sırdaşsak arman bölünöt,	<i>Sır açarsak derdin bölünür,</i>
-----	-----
Tartınbay, balam, sıındı ayt.	<i>Utanmadan, oğlum sırrını söyle.</i>
Çın sıındı aytpasan,	<i>Gerçek sırrını söylemezsen,</i>

Adebiñ menen özünj kayt!

Edep ile geri dön!

Toktogul Barpı'ya sıcak bir şekilde şiir söyleyerek onu kabul eder. Daha önce Barpı'yı hiç kimse bu kadar sıcak karşılaşmamıştır. Genç Barpı utanarak ve korkarak şiir söylemeye başlar.

Barpı

Eşmambet aytkan atıñdı,

Eşmambet söyledi ismini,

Bildim go, aba, barkıñdı.

Bildim senin kıymetini.

Emi taanıp turamın

Şimdi ise tanımış oluyorum

Kir bolbogon atıñdı.

Kirlenmemiş adını.

Adebi cektuk kılıp men

Edepsiz oldum ben

Kirip kelgen öñdönöm.

Habersiz geldiğim utanıyorum.

Eşitkim kelet ünüñdön

Duymak isterim sesini

Bulbulday nazik ünüñdön,

Bülbül gibi nazik sesinden,

Atanıp keldim atayın

Hazırlanıp geldim

Töölös, Boston elinden.

Töölös, Boston boyundan.

“Barpı utanarak haber vermeden geldiğini söyler ve onun şiirlerinden hoşlandığını dile getirir.

Aynı zamanda kendisinin hangi soydan olduğunu da söyler

Toktogul

Baykadım senin özüñdön

Fark ettim seni kendinden

Surayın atı-cönüñdön.

Sorayım adını, kimlerdensin.

Sen da ırçısıñ go elirgen,

Sen de tutkulu şarkıcısın,

Külpötüñdö karasam

Bakıyorum eğlençelisin

Paydubalday bekemsiñ,

Temelin güçlü,

Toktoguldun ırların

Toktogul'un şiirlerini

Toktoboston çeçersin,

Durmadan çözersin,

Bilbeymin ata-tegiñdi,

Bilmiyorum soyunu sopunu,

Anıktap aytçı kebiñdi.

Belirtip söyle lafını.

Pikiri çok attangan	<i>Fikri olmadan atanan</i>
Biy balası bolbogun?	<i>Bey oğlu olmayasın?</i>
Paydası çok maktangan	<i>Faydasız övünen</i>
Bay balası bolbogun?	<i>Zengin çocuğu olmayasın?</i>
Alamandı küygüzüp	<i>Milleti bezdiren</i>
Kakşatkandan bolbogun?	<i>Kışkırtıcı olmayasın?</i>
Kalp menen çındı corugan	<i>Gerçek ile yalanı yorumlayan</i>
Atangandan bolbogun?	<i>Atananlardan olmayasın?</i>
Eşen menen moldodon	<i>Şeyh ile molladan</i>
Bata algandan bolbogun?	<i>Dua alandan olmayasın?</i>
-----	-----
Kara taman teşilip	<i>Kara tabanıdeşilip</i>
Cürgön bolsoñ, munuñdu ayt.	<i>Dolaşan olsan sıkıntını söyle.</i>

Barpı, bu dizelerden sonra Toktogul'un büyük bir şair olduğunu görür. Barpı'yı sıcak bir ilgiyle atışmaya kabul edip onun kim olduğunu, nereden geldiğini, kimlerden olduğunu, zengin mi yoksa kendisi gibi fakir bir ailedenmi geldiğini sorar. "Molla isen, ya da zengin bir ailedensen gerçeği söyle" der.

Barpı

Añdadım aba, kebiñdi,	<i>Anladım ağabey lafını,</i>
Tabasıñ aba ebimdi.	<i>Bulursun ağabey çaremi.</i>
Aytayın, aba, çeçilip	<i>Söyleyim, ağabey, açıkça</i>
Surasañ ata-tegimdi:	<i>Sorarsan soyumu sopumu:</i>
Pikir çok attangan,	<i>Fikri olmadan atanan,</i>
Bir tün tınıp catpagan	<i>Bir gece bile durmadan</i>
Biy balası emesmin.	<i>Bey çocuğu değilim.</i>
Pardaşı çok batpagan,	<i>Öfkesi içine sığmayan,</i>
Calgız özün maktagan	<i>Yalnız kendisini öven</i>
Bay balası emesmin.	<i>Zengin çocuğu değilim</i>
Alamandı küygüzüp,	<i>Milleti bezdiren,</i>
Ayıldın için buzup	<i>Köyün içini bozan</i>
Kakşatkandan emesmin.	<i>Kışkırtıcı değilim.</i>
Kalp menen çındı corugan,	<i>Gerçek ile yalanı yorumlayan,</i>

Karışkırday uulugan	<i>Kurt gibi uluyan</i>
Atangandan emesmin.	<i>Atanandan değilim.</i>
Kudureti koldogon	Tanrıyı kollayan
Eşen menen moldodon	Şeyh ile molladan
Bata algandan emesmin.	<i>Dua alan değilim.</i>
Ayla tappay caldırıp	<i>Çaresizlikten yalvaran</i>
Padaçı boldum çaşımdan	<i>Sırıgıtmaç oldum gençken</i>
Cetinbey ceti çaşımdan,	<i>Yedi yaşım olmadan,</i>
Cıyırma cıl cılbastan	<i>Yirmi yıl geçmeden</i>
Malay boldum Suzakta.	<i>Köle oldum Suzak'ta.</i>

Barpı, Toktogul'un bütün sorularına can havli ile cevap verir. Aynı zamanda Toktogul'un “molla mısın, zengin misin...” gibi sorularına, “... değilim” diyerek cevap verir. Bunun üzerine Toktogul “... kim bilir” ayağı ile atışmaya devam eder.

Toktogul

Komuzdan Bergen salamım	<i>Kopuzla verdim selamı Ulap</i>
ket, inim, ayagın,	<i>Devam ettir, kardeşim, Emkisin</i>
bölök ırdayın,	<i>Diğerini farklı söyleyeceğim,</i>
Akındığın sınayın.	<i>Şairliğini sınavacağım.</i>
Kep tüyünün çeçpesten,	<i>Kelimenin anlamını kavramadan,</i>
Çeçendığın kim bilet?	<i>Hatip olduğunu kimbilir?</i>
Keremetiñ bolboso,	<i>Kerametın olmazsa,</i>
Çeberdığın kim bilet?	<i>Sanatçılığını kimbilir?</i>
Tabışmaktı tappasan,	<i>Bulmacayı çözemezsen,</i>
Sırçılığın kim bilet?	<i>Sırcılığını kimbilir?</i>
Cabılıp ırdı tökpösön,	<i>Bolca şiir söylemezsen,</i>
İrçılığın kim bilet?	<i>Aşıklığını kimbilir?</i>

Barpı

Arkar menen kulcanın	<i>Dağ koyunu ile dağ koçunun</i>
Ottor cerin kim bilet!	<i>Otladığı yeri kimbilir!</i>
Talıbagan külüktün	<i>Yorulmayan külüğüñ</i>
Toktoor cerin kim bilet!	<i>Durduğu yeri kimbilir!</i>

Toktogul

Cürögündö otu bar	<i>Yüreğinde ateş olan</i>
Ayılloo kişi cata albayt.	<i>Kişi yerinde duramaz.</i>
Tübü buzuk adamlar	<i>Dibi bozuk adamlar</i>
Başkaga kelip bata albayt,	<i>Gidip baskasından dua alamaz.</i>
Acal kıstap kelgende	<i>Ecel kıştırıp geldiğinde</i>
Agaga sırm ayta albayt.	<i>Büyüğüne sırrını söyleyemez.</i>
Aşıkkın menen aldastap	<i>Ne kadar uğraşsan da</i>
Acalsız eç kim ölö albayt.	<i>Ecelsiz kimse ölemez.</i>
Can küyöörün bolso da	<i>Uğruna can verecek olsa da</i>
Arkañdan eç kim bara albayt.	<i>Arkandan hiç kimse gelemmez.</i>

Burada Toktogul sanatlı atışma örneği ile insanlığın ölüm karşısındaki problemlerine değinerek insanın ecel ve ölüm gibi durumlardaki davranışlarını ele alır. Vadesi yetmedikçe hiç kimsenin ölmeyeceğini dile getirir.

Barpı

Oktoboy mergen ata albayt,	<i>Mermisi olmayan avcı ateş edemez,</i>
Ontoboy ooruu cata albayt.	<i>Ağrılı hasta iniltisiz yatamaz.</i>
Tüzdöböy mergen ata albayt,	<i>Nişan almayan avcı ateş edemez,</i>
Tüyşölböy ooruu cata albayt.	<i>Ağrılı hasta rahat yatamaz.</i>

Toktogul sorusuna "almayacak" ayaklı şiiri ile başlayıp sona doğru "olmayacak" ayağı ile atışmayı bitirir.

Sınbay söök çoor bolboyt.	<i>Kırılmayan kemikten düdük olmaz.</i>
Tilep algan baldarın,	<i>Dileyerek bulduğun çocukların,</i>
Cetim bolboy kor bolboyt,	<i>Yetim olmaz küçümsenmez,</i>
Buzuktun işi oñ bolboyt.	<i>Kötünün işi iyi olmaz,</i>

Barpı ile Toktogul arasındaki sanatlı atışma "menen/, cazılбайt/, turбайt/ ayaklarıyla devam eder. Sonuçta Toktogul aşağıdaki şiirle atışmaya veda eder.

Toktogul

Sen dağı mendey ırdadıñ,
 ırından inim tındadım.
 Adaştırıp ırdasam,
 Aytkanımdan cılbadıñ.
 Men körsötkön ırımdı
 Ulabastan koybodıñ.
 Adis akın eken dep
 Bulcerindi oyloodum.

*Sende benim gibi söyledin,
 Şiirlerini kardeşim dinledim.
 Karıştırıp söylesem,
 Söylediklerimden yılmadın.
 Benim başladığım şiiri
 Bırakmadan devam ettirdin.
 Usta aşıkımış diye
 Mevkini düşündüm.*

Emi çok menin armanım:

Şimdi kalmadı benim arzum:

Bar eken sendey ardağım.
 Aman keldiñ, aman ket,

*Var iken senin gibi kıymetlim.
 Sağ geldin, selamet git,*

Karadan alğan kaşka attı
 Berdirdim seni minsin dep,
 Atañday bolgon ağañmın
 Kadırımdı bilsin dep.

*Halktan aldığım akıtmalı atı
 Verdim sana binesin diye,
 Baban yerinde olan ağabeyinim
 Kadrimi bilsin diye.*

Köñülümdö dostoştum
 Kayırdaşıp koştostum
 Beri sun, inim, kolunđu!

*Gönlümde dostlaştım
 Hayırlaşıp vedalaştım
 Uzat elini kardeşim!*

der ve Barpı'dan razı olduğunu söyler. Barpı'ya hediye ettiği at halk arasında Kara at diye anılır.
 (Barpı, 1995: 274.)

İKİNCİ BÖLÜM

BARPI’NIN ŞİİR SANATI VE TEKNİĞİ

2.1. Barpı’nın Şiir Sanatı

Ünlü Akın Barpı Alıkılov'un eserlerini iki döneme ayırarak incelemek onun sanatının araştırılmasında bizlere yardımcı olacaktır. Barpı'nın ilk dönem şiirleri Sovyet öncesi döneme aittir. İkinci dönem ise Sovyet sonrasıdır. Barpı ilk dönemde Kırgızların yoksul hayatını, feodalların halka eziyetlerini, çok fakir ailelerin çocuklarını zenginlerin yanına azap olarak vermelerini ve bu çocukların yaşantılarını, kendi hayatlarından kesitlerle süsleyerek, anlatmalarını konu edinir. Zira Barpı'nın kendisi Ekim devrimine kadar yoksulluk içinde yaşar ve Kırgız halkının ezildiğini, zor günler geçirdiğini bizzat kendi gözüyle görür. Barpı'nın bu dönemde söylediği şiirler arasında Kara başlı ečki/Karabaşlı Keçi, Tendik bir kün cark eter/Eşitlik Bir Gün Gelir, Kazıdan keltek cegende/Kadıdan Sopa Yediğinde, Pada bakkandagı ır/Sığır baktığı zamandaki şiir ve Zalim handar azabı/Zalim Hanların Azabı yer alır.

Kozubay, Barpı'nın Nazarbay'ın yanında çalışırken söylediği ilk şiiri olan- Karabaşlı ečki/Karabaşlı Keçi'yi söylediğinde daha 8-9 yaşında bir çocuk olduğunu bildirir. Barpı, Nazarbay'ın koyunlarını otlatırken aç bir kurt gelir ve koyunları yer. Hem kurttan, hem de Nazarbay'ın gazabından korkan Barpı bir kargış örneği olan bu şiiri söyler.

Kara başlı eçkimdi	<i>Kara başlı keçimi</i>
Kanday cedi börülör?	<i>Nasıl yedi kurtlar?</i>
Bir közüme körünör!	<i>Gözüme görünürsen!</i>
İyinin oozu tar bolsun,	<i>İninin ağzı dar olsun,</i>
Bir çığışka zar bolsun!	<i>Dışarı çıkmaya zor olsun!</i>
Cegen börü oñbosun,	<i>Yiyen kurtonmasın,</i>
Eç cerde kardı toybosun.	<i>Hiçbir yerde karnı doymasın.</i>
Terisi taşka cabılsın!	<i>Derisi taş serilsin!</i>

Barpı kara keçisini öldüren kurttan öç almak ister. İşte burada o keçinin karnındaki oğlağa acıdığını görürüz.

Kara basil ak eçkim,	<i>Kara başlı ak keçim,</i>
İçinde ölü balası.	<i>Karnında öldü yavrusu.</i>

Nısabı çok b r n n

Kılğan için kara ı.

Atanga naalat it b r ,

Acaldan murda  lt rd .

(Barpı, 1955: 30.)

Vicdansız kurdun

Yaptığı işe bak.

Babana lanet köpek kurt,

Ecelden önce öldürdü.

Barpı, her ne kadar keçinin ölümüne  z lse de, kendi yalnızlığını, çaresizliğini mısraların arasında görmek mümkündür.

Barpı'nın çocukluk günlerinin zor geçtiğini "Pada bakkandagı ır"  iirinde dile getirir.

Butumdu tiken madadın,

Cok luktan cadadım.

Uylardı saagan baybiçe,

Ar k n  birden nan beret.

Cok luktu  i ine

Argasız Barpı demberet.

(Barpı, 1955: 32)

Diken aya ımabattın,

Yoksulluktanbıktım.

 nekleri sa an baybiçe,

Hergün bir ekmek verir.

Yoksulluğun i ine

Çaresiz Barpı ba e er

Şiirde sadece yoksulluğun  arasızlı ını değil,  ocuk Barpı'nın anne hasretini de görürüz.

Sagınamın apamdı,

Salpıldap eer ip atamdı,

Camba ım uyup talık ıyt.

(Barpı, 1955: 32)

 zl yorum annemi,

D  e kalka arkasında babamın,

Yorgun vücudum a rıdı

Barpı zenginlere hizmet i, köle olarak verilen yetim kızların yaşadıkları ızdıraplı hayatı, onların çalışma şartlarını, evlerinde hizmetçilik yaptıkların zenginlerin onları davranışlarını, "Cetim Kız" adlı şiirinde dile getirir.

Cetim kız

Armanduu cetimTurgundu

İrdasam dep oylodum.

Ene-Ata  t     esi e,

Zavallı yetimTurgun'u

Anlatsam mı diyed    nd m.

Anne ve babası d    nceaklına,

Öböktöp cerge soylooduñ.	<i>Hıçkırarak yere kapanır.</i>
Soylosoñ cok öböğüñ,	<i>Yere kapansa da dayancıyok,</i>
Kıyır tuugan bölögüñ.	<i>Uzaktan bile kimse yok.</i>
Atañdan erkek bala cok,	<i>Babadan erkek kardeş yok,</i>
Saga bolor cölögüñ.	<i>Sana destek olacak.</i>
Kız eneden kalbasın,	<i>Kız annesinden ayrılmasın,</i>
Kıynoonu başka salbasın.	<i>Zorluğı başa vermesin.</i>
Sargayıp Turgun tabalbayt	<i>Sararıp solan Turgun bulamaz</i>
Cetimdiktin aylasın.	<i>Yetimliğin çaresini.</i>

Evin hanımı Baktıgöl'ün Turgun'a yaptıklarını ise dizelerde görebiliriz.

Cetimçe kız Turgundun	<i>Yetim kız Turgun</i>
Kurgabay caşı künü-tün,	<i>Ağlıyor gece gündüz,</i>
Cetimdin köönü bolgon kir,	<i>Yetimin gönlü kirli,</i>
Cürögünö tolgon zil.	<i>Yüreğine dolu zehir</i>
(Barpı, 1955: 52)	

Barpı'nın "Tendik bir kün cark eter", adlı şiiri bir delikanlının gücünden faydalanan zengin onay yapmış olduğı eziyeti dile getirir. Zengin, yanında çalıştırdığı delikanlının yetim olmasını onunla alay etme, dalga geçme unsuru olarak görür, ayrıca günlük olarak verdiği yiyeceğin miktarını da azaltır. Barpı, yetimlere destek olur ve onları yanına çağırır. Zenginler tarafından ezilen tüm çocukları zenginlere karşı durmalarını söyler.

Nietin buzuk, onbo bay ¹⁴ .	<i>Niyetin bozuk, onma bay.</i>
Etek, ceñi kurganbay.	<i>Eteği, yeni kuruyan bay.</i>
Çıdap tura albaysın,	<i>Dayanıp duramazsın,</i>
Kişinin akısın urdabay.	<i>İnsanın hakkını çalmadan.</i>
Bay kamçısın kötöröt,	<i>Bay kamçısını kaldırır,</i>
Cetilgen cetim korkpogun!	<i>Büyürsün yetim korkma!</i>
Özüñdöy karıp körünsö.	<i>Kendin gibi yetim görürsen.</i>

¹⁴ Bay: Maddi olarak zengin kişiye verilen isim. Bay eski feodel dönemde beş aileden oluşan topluluğun en zengin olanı. Bazı şiirlerde düşman anlamında da kullanılmaktadır.

Aylanaña toptogun!

Argımak attı arık dep,

Colgo taştap ketpeñer.

Tozoktuu oor kün keter,

Teñdik kün cark eter!

(Barpı, 1955: 30)

Etrafına topla!

Argımak atı arık diye,

Yolda bırakıp gitmeyin.

Azaplı ağır günler geçer,

Eşitlik günleri parıldar!

Yukarıda ayrıca saf kan atı savaşı bir ere benzetmektedir. Bu da sözel halk şiirinin övgü yollarından biridir.

Barpı'nın ikinci dönemi Ekim devrimi ile başlar. Bu dönemde Barpı'nın şiirlerinin konusu da genişler. Vatan sevgisi, 2. Dünya Savaşına katılacakların kahramanlık duygularını coşturucu şiirler, ateizm, tabiat sevgisi ve aşk gibi konular bu dönemde yer alır. Barpı, Ekim Devrimi ile birlikte devrimin önderleri Lenin ve Stalin için de bir çok şiir yazmıştır.

Barpı'da vatan kavramı temelde Kırgızistan olmakla birlikte, sadece Kırgızistan değildir.

O, Kırgızistanın hemen hemen her bölgesini şiirine almıştır.

Danışman

İlimden kemçil bolup

Östüm özüm,

Cazılsa kemçil bolboy,

Altın sözüm.

İlimden eksik kalıp

Kendi kendime yetiştim,

Yazılsa eksik olmaz,

Altın sözüm.

diyerek fakirlik içinde büyüdüğü için okuma-yazma bilmediğini söyler. Sovyet dönemi ile şiirlerinin geleceğe ulaşacağını aktarır.

Barpı şöyle de: “Eğer böyle bir dönem gelmeseydi, benim şiirlerim yazılamazdı.”

Stalin, Lenin menen

Bolgon Birge.

Cetkirdi Sovet elin

Cırgal küngö.

(Barpı, 1955: 258)

Stalin, Leninile

Beraber olup.

Ulaştırdı Sovyet halkını

Güzel günlere.

Barpı, emeği seven ve ona değer veren bir aşıktır. Kolhozda çalışanlar işleri bittikten

sonra, Barpı'nın şiirlerini dinlemek suretiyle dinlenirler. O, bu durumu aşağıdaki şiirinde şu şekilde dile getirir:

Kolhozdo

Partiyanın çeçimin
Atkargıla kolhozdo.
Çonj iygılık kün menen
Şattangıla kolhozdo.
Uluu atanı urmattap
Irdagıla kolhozdo.
Baardık işti bütürüp
Cırgagıla kolhozdo.
(Barpı, 1955: 189)

*Partinin emrini
Yerine getir kolhozdo.
Büyük iyilik her gün
Eğlenin kolhozdo
Ulu atanı saygıyla
Şiir söyleyin kolhozdo.
Bütün işleri bitirip
Sevinin kolhozda.*

Barpı, tren istasyonlarına giderek İkinci Dünya Savaşında cephye savaşmaya gönderilen kolhoz¹⁵ işçilerine onları cesaretlendirici ve öğüt verici şiirler de söyler.

Uzatu

Kayratı bar cigitter
Askere cönöyt ok bolup.
Köpçülük eldin içinde
Tura albadım toktolup.
Körgüm keldi baldardım
Askere jönöp ketkenin.
Oşol künü kışında
Stansaga cetkenim.
(Barpı, 1955: 234)

*Gayretli yiğitler
Askere gider ok gibi.
Halkın arasında
Duramadım yerimde.
Görmek istedim yiğitlerin
Askere gidişini.
O günün kışında
İstasyona geldim.*

Cer üstündö küygön ot:

Cer üstündö küygön ot,
Ottu öçürgön – bizdin ok,
Ot tutantkan düşmandan
Korkup koyboyt bizdin el.

*Yer üstünde yanan ateş,
Ateşleri söndüren - bizim ok,
Ateş yakan düşmanlığın
Korkmaz bizim halk.*

¹⁵ Kolhoz: Küçük ve orta halli çiftlik. Sovyet zamanında yapılan çiftlikler. Belli bir planda oluşturulan topluluk. O dönemde Kolhozlarda işler yarı makinayla yarı olarakta insan gücüyle yürütülüyordu. Çalışanlarda maaşlarının yarısını para olarak diğer yarısını da çiftlikten ürün olarak tamamlıyordu.

(Barpı, 1955: 257) diyerek yiğitlere öğüt verir.

Barpı'nın şiirleri arasında ateizm konulu şiirleri de yer almaktadır. Bu şiirlere örnek olarak Emçiler'e, Suk Moldo/Aç Göz Molla, Sopu/Sofu, Madalı Acıga/Madalı Hacıya, Aldamçı Eşen/Yalancı Şeyh gösterilebilir. Bu şiirlerde o dönemdeki din adamlarının konuştukları ile yaptıklarının bir birine uymaması, farklı olduğu teması işlenir. Bunların, halka sürekli yalan söylediklerini ve iki yüzlü olduklarını belirtir. Emçiler şiirinde bahşı, molla, şeyh-halife gibi din adamı görünümlü kişilerin halkı kandırdığını dile getirir. (A. Akaev. - OŞMU)

Emçiler¹⁶

“Süf” degeni bütpestön,	<i>Üfürüğü bitmeden,</i>
Alakan tikteyt.	<i>Avcuna bakan.</i>
Alakanı kur bolso,	<i>Avuçta para görmeyince,</i>
“Üyümdön çıgıp ket” deyt.	<i>“Evimden çık git” diyor.</i>

(Barpı, 1955: 61)

Barpı Sopu/Sofu adlı şiirinde imamların yapmış olduğu kötülükleri, haksızlıkları, onların iki yüzlülüklerini ve yalancılıklarını dile getirir.

Sopusu eldi aldap,	<i>Sofusu millet kandırıp</i>
“Kalami garif” okuysun.	<i>“Yanlış dua” okuyorsun.</i>
Seldene süzüp bozo içip,	<i>Başına sarık sarıp boza içip,</i>
El çok cerde kokuysun.	<i>Halkın olmadığı yerde belasın</i>

(Barpı, 1970: 80)

Barpı üç yıl Madalı Acı'nın yanında kölelik yapar. Bu arada onun halkı nasıl kandırdığını bizzat kendisi görür. "Mekke'ye giderek tanrının evini gördüm" diyen Acının Mekke'ye gitmediğini, Taşkent'ten geri döndüğünü dolayısıyla halkı kandıran bir yalancı olduğunu söyler. Getirdiği suların ise zemzem olmadığını, normal su olduğunu halka açıklar. Madalı Acı'nın kendisini üç yıl çalıştırdığını ve karşılığında alacaklarının sadece yarısını verdiğini bu şekilde halkı kandırarak çok para kazandığını aç gözlü ve yalancı birisi olduğunu belirtir.

¹⁶ Emçi: Bahşı. Eski dönemde tedavi yapan kişiye denir. Bayan emçiler ise doğum işleriyle uğraşır.

Bul sıyaktuu zalimder

Bir cagınan aldasa,

Bir cagınan kıynasa,

Eldin içi bölünöt.

(Barpı, 1955: 63)

Bunun gibi zalimler

Bir taraftan aldatsa,

Bir taraftan zorlasa,

Bölünür halkımız.

Barpı Aç Göz, Buzuku/Bozguncu ve Uşakçı/Dedikoducu adlı şiirlerini hiciv şeklinde söyleyerek onların kötü yönlerini dile getirmiştir. Bunlar gibi yalancı ve sahtekârların kim olduğu sorulduğunda aşağıdaki gibi cevap verir.

Buzuku camandasa,

Sözün koştıoyt.

Ulug da kalış emes.

Bozguncu millet kötölesi,

Destekler verir fikrine.

Büyük olmaz değildir.

Adaletin en üst yönetimden itibaren bozulduğunu ve aşağıdakilerin de bunu uyduğunu belirtir. Kötü düşünceli ve çıkarıcı insanların güneş ışığını ve gelecekteki aydınlığı engellemelerinin imkansız olduğunu söyler. Ve onların sadece kendilerini düşündüklerini Aç Köz adlı şiiri ile duyuruyor.

Közü toyboyt malına,

Köz artat eldin baarına.

Iraa körböyt çıt köynök,

Irastap algan carına

Gözü doymaz mala,

Gözü değer herkese.

Bir gömleği bile layık görmez,

Sevip aldığı eşine.

Barpı Alıkulov'un eserleri konu bakımında zengindir. Örneğin; “İlkbahar”, “Yayla”, “Susamır”, “Akan su”, “Rüzgâr” ve “Güneş” farklı objeler hakkında yazdığı şiirlerden bazılarıdır. Barpı felsefe konusuna çok önem verir. Tabiat varlıklarının sırlarını öğrenme ve insanın bu varlıklarla olan ilişkisini anlamayı kendi kendine soru cevap şeklinde şiirleştirir. Barpı “Akan su” isimli şiirinde kendi fikirlerini mecazi olarak dile getiriyor. Barpı bu şiirde gençliğinde yaşadığı bölgedeki Kaşka-Su ırmağının kendsinde yarattığı tabiat sevgisinin duygularını terennüm ediyor. Cenicok, Esen Aman, Toktogul gibi şairlere göre su sıradan, tabiatın bir parçası olarak yer alırken, Barpı'da kimi benzetmelerle yer alır. Örneğin suyun

akıp gitmesi ona insan ömrünün bitip tükenmesini çağırır. Su nasıl bir yerden doğup kesilmeden akıp gidiyorsa, insan da bitip tükenmeden doğup ölmektedir. Suyu her zaman harekette olan evrenin bir parçası olarak ele alır ve dini bakış açısının dışında bilimsel bir yaklaşımla değerlendirir. Bununla da kalmayıp dünyadaki canlıların ve bitkilerin oluşumunun da akan suyla ilgili olduğunu söylüyor.

Makuluktun baarının	<i>Varlığının hepsinin</i>
Kanı sensin, akkan suu.	<i>Kanı sensin, akansu</i>
Aybanat menen kuştardın,	<i>Hayvanlar ve kuşların</i>
Canı sensin, akkan suu	<i>Canı sensin, akan su.</i>

(Barpı, 1955: 82.)

Barpı' ya göre su hayatın tek kaynağıdır. Barpı evrenin sırlarını doğanın bir parçası olan yer, rüzgâr, su ve güneş isimi şiirleri ile devam etmiştir. Bu evrendeki her şeyin bir birine bağlı olduğunu insanların, bitkilerin, yağmur suyunun ve rüzgârın güneş ile bir beraberlik içerisinde olduğunu dizelerde yazmıştır. Evrende güneşin sabit kaldığını ve diğer bütün varlıkların onun etrafında hareket ettiğini ona hayran olunması gerektiğini söyler ve kendi kendine sorarak cevabını bulmaya çalışır.

Nur kanatın talıkpay,	<i>Işıktan kanadın yorumuyor</i>
Sapar tartıp cürösün.	<i>Sefer sefer geziyorsun.</i>
Min-mindegen kılımga,	<i>Binlerce yıllara,</i>
Ayta kelsek çımında	<i>Söylersek gerçeğini</i>
Calgız özün kübösün,	<i>Yalnız kendin şahitsin</i>
Zamandar öttü sen kaldın	<i>Devirler geçti senkaldın</i>
Adamdar öttü sen kaldın	<i>İnsanlar öldü sen kaldın</i>
Ölböstükkö aşkere	<i>Ölümsüz tek sensin</i>
Türküsbü bir özün?	<i>Temel direk senmisin?</i>

Biyofizikçi bilim adamı Aliaskar Boybosunov Barpı'nın eserlerindeki kozmik düşünceler adlı makalesinde bir fen bilimci olarak Barpı'yı incelemiştir (Baybosunov, 1978: 3).

Kündün nuru cetkenden,
 Ösümdüktör can algan.
 Buuday ösüp may salap,
 Azık bolcu dan algan.
 Gül açılıp, kök caynap,
 Ösümdüktün baarı ösüp.
 Kündün nuru bolboso,
 Ar bir türdü mömölör,
 Özü bışıp bak bolboyt.
 (Barpı, 1970: 68.)

*Güneş ışıǵı yeterse,
 Bitkiler uzar can alır.
 Buğday büyür başaklanır,
 Yemek olur tanesi.
 Gül açılıp yeşerip,
 Bitkilerin hepsi boy atar.
 Gün ışıǵı olmasa,
 Çeşit çeşit meyveler,
 Kendi kendine olgunlaşmaz.*

Bu satırlarda güneşin ışıǵı ve nuru ile tüm bitkilerin canlandığını ve onların çiçeklenmesini sağladığını belirtmiştir. Materyalist şair kendi fikirlerinin şu şekilde açıklar.

Kün kızarıp batkanda
 Carık cerdi tün basat.
 Karangını carkıtkan,
 Aydın nuru emespi?
 Adam betin carkıratkan,
 Kündün nuru emespi

*Güneş kızarıp batarken
 Aydınlık yeri gece basar.
 Karanlığı aydınlatan,
 Ay ışıǵı değil mi?
 İnsan yüzünü güldüren,
 Güneşin ışıǵı değil mi.*

Barpı, güneş dışında evrenin bir parçası olan yıldızlardan da bahsetmiştir.

Asman menen bir tuugan
 Cıldız bolot turbaybı,
 Tün sürülüp tañ atsa,
 Kündüz bolot turbaybı.
 Cer carıǵı kün menen,
 Suyulat cıldız tañ menen,
 Asmanda cıldız san deǵen.

*Gök yüzüyle kardeş
 Yıldız değilmi,
 Gece sürülüp tanatsa
 Gündüz olmazmı.
 Yer ışıǵı güneşile,
 Azalır yıldızlar tanile,
 Gökyüzünde yıldızbinlerce.*

Evrendeki dört nesneyi bir biriyle ilişkili olarak değerlendirir. Her nesneyi tek tek ayrı ayrı anlatır. Bu kozmolojik efsaneleri dini ve eski mitolojiyi iyi bilen din adamları veya bilim insanları anlatır. Fakat okuma yazması olmayan Barpı ise kendi düşüncesine ve ustalarından

öğrendiklerine göre anlatır.

Yer

Cer bolboso kalayık.
Canduu cansız bolobu?
Toptolup uçkan kuştar.
Topon suuga konobu?
Aba, camgır, moola, tün-
Adilet cerdin konogu.
Suu köp deşet düynödö
Suunu da cer kötöröt.
Çuu köp deşet düynödö
Çuunu da cer kötöröt.
Cerden küçtü emne var?
Çerge sıyn çögölöp.

*Ey halk, yürüyü olmasa.
Canlı, cansız olurmu?
Toplanıp uçan kuşlar.
Tufan suyana konarmı?
Hava, yağmur, zaman, gece-
Adaletli yerin konuğu.
Su çok diyor dünyada
Su 'yu da yer kaldırır.
Kargaşa çok diyor dünyada
Kargaşayı da yer kaldırır.
Yerden güçlü ne varmış?
Yere saygı duyar, eğilerek.*

Şamal

Ayağı çok, başı çok,
Şamal kaydan caraldı?
Tögöröktü köptögön.
Köldön çıgıp cürbösün?
Kaşık suuga zar bolgon.
Çöldön çıgıp cürbösün?
Canduu, cansız enesi-
Cerden çıgıp cürbösün?

*Ayağı yok, başı yok
Rüzgar nerden yaratıldı?
Bütün dünyayı kaplayan.
Gölden çıkmış olmasın?
Bir kaşık suya muhtaç.
Çölden çıkmış olmasın?
Canlı, cansı zannesi-
Yerden çıkmı şolmasın?*

Ot

Bulutka bulut cabışsa.
Bulutka bulut kagışsa,
Cark-curk etet çağılğan.
Calınga okşop çağılğan.
Dübürtünö çıdabay
Tünülösün canıñdan.

*Buluta bulut yapışsa.
Bulut bulutla çarpışsa,
Balkıyan yıldırım.
Alev gibi yıldırım.
Gürültüsüne dayanamaz
Vazgeçersin canından.*

Oputaldı bolso da	<i>Tehlike olsa da</i>
Ot oşondon tabılğan.	<i>Ateş ondan bulunmuş.</i>
Cerdi carıp çıkkın Ot	<i>Yerden sızıp çıkan ateş</i>
Can бүtköngö kutman Ot	<i>Varlıklara kutsal ateş</i>
Zoonu carıp çıkkın Ot	<i>Kayayı yarıp çıkan ateş</i>
Zobolosu kutman Ot.	<i>Küveti kutsal ateş.</i>

Barpı yukarıda adı geçen her nesneyi tek tek anlatmaktadır. Tabiat olaylarından, suyun buharlaşması ya da buharlaşan havanın bulut oluşturması gibi birçok hava olayına değinmiştir.

Barpı şiirlerinde önem verdiği bir başka konu ise aşktır. Barpı özellikle aşk konusu üzerinde durmaktadır. Bunun nedeni kendisinin de yaşamış olduğu ve ulaşamadığı bir sevgiliden kaynaklanmaktadır.

Süyüünü süyüp ırdadım	<i>Sevdayı sevip söyledim</i>
Süyüünü küyüp ırdadım	<i>Sevdaya yanıp söyledim</i>
Sazavar dilge tünöttüm.	<i>Uygun bir dile getirdim.</i>
Sezbegege sezdirdim	<i>Sezmeyene sezdirdim</i>
Sezimdin nazik sırların.	<i>Sevdanın nazik sırlarını.</i>
Süyüünü ıyık körömün	<i>Sevdayı kutsal görürüm</i>
Süyüüdön kurçuyt önörüm.	<i>Sevdadan güç alır sanatım.</i>

“Mölmölüm” şiirinde dağlı Kırgızların kullanmadığı bir retorik kullanmıştır.

Eki ilabıñ-kızıl gül	<i>İki yanağın kızıl gül</i>
Açılğanıñ Mölmölüm,	<i>Açılasın Mölmölüm,</i>
Bir karasan-cürökkö ot,	<i>Bir bakışın yüreğe ateş,</i>
Çaçılğanday Mölmölüm.	<i>Saçmış gibi Mölmölüm.</i>
-----	-----
Sekin baksan butuñdan	<i>Salınarak yürüyüşünden</i>
Seydana monçok cıtuñdan.	<i>Susam boncuk kokundan.</i>
Kadam koygon butuñdan	<i>Nazlı nazlı yürüyüşünden</i>
Kalempir monçok çıtuñdan.	<i>Karanfil boncuk kokundan.</i>

Barpı, burada dağlı Kırgızların şiirlerinde kullandığı formel güzellik kalıplarını kullanmayarak İçkilik Kırgızların şivelerindeki “Kızıl gül”, “Cürökö ot”, “Karagat göz” gibi güzellik betimleyen söz kalıplarından yararlanmıştır. İçkilik Kırgızlarının kullandığı “Seydana monçok”, “kalempir monçok” da Barpı'nın şiirlerinde yer verdiğii kadın güzellik unzurlarıdır. Bu yüzden Barpı'nın her şiirinde farklı manalar bulunmaktadır.

Kedeyliktin dartinan	<i>Fakirliğin derdinden</i>
Keyip canım öksüdüm,	<i>Canım yanıp hastalandım,</i>
Toso albadı kedeylik	<i>Dayanamadı fakirliğe</i>
Aşıglıktın ötkünün.	<i>Aşıklığın çisesine.</i>
Carık kılбай bul işti,	<i>Aydınlatmaz bunu,</i>
Kanbayt okşoyt köşkünüm.	<i>Kandırmaza benziyor tutkum.</i>

Barpı'nın hangi şiirini ele alırsak alalım her biri birbirinden daha güzeldir.

Arzıkan

Özüñ taza asıl zat,	<i>İçin temiz, soyun asil,</i>
Irdadım sizdi, kıldı cat.	<i>Şiirlerimde size söyledim.</i>
Çubalgan çaçın eşilgen,	<i>Uzun belikli saçını,</i>
Irdasam köönüm cetilgen.	<i>Söylesem gönlüm açılır.</i>

(Barpı, 1955: 95.)

Burak can

Ak betiñden öppösöm,	<i>Ak yüzünden öpmesem,</i>
Aş içken menen toybodum.	<i>Yemek yesem de doymadım.</i>
Ar kaçan sizge cetsem dep,	<i>Her zaman size ulaşsam diye,</i>
Uykuda catsam oygomun.	<i>Yatsam da uyuyamıyorum.</i>

(Barpı, 1955: 93)

Ak cıldız

Sımaptay cüzün meltildep,	<i>Civa gibi yüzün bembeyaz,</i>
Saamay çaçın selkildep,	<i>Perçemli saçın savrulup,</i>
Çırayın tünkü carıktay,	<i>Yüzün güzel bembeyaz,</i>
Çiyilgen kaşın aliptey.	<i>Çizilmiş kaşın elif gibi</i>

Güzel kız

Saratan aylar, salkın küz,	<i>Saratan aylar, salkın güz</i>
Samadın beken Güzel kız?	<i>Özledin mi güzel kız?</i>
Emdiği aylar eki ay küz;	<i>Gelecek ay iki güz;</i>
Estedin beken Güzel?	<i>Hatırladın mı güzel kız?</i>
Közüm süysö-miñ suluu	<i>Gözüm sever - bin güzeli</i>
Köñül süygön-sen bolduñ,	<i>Gönlümün sevdiği – sen oldun,</i>
Körünö aşık men boldum.	<i>Görüp aşık olan benim.</i>
Belegim - kızıl gülüm bar.	<i>Hediyem - kızıl gülüm var.</i>

Bu tarz şiirleri yazabilmek için yetenekli olmanın dışında aşık olup, aşk ateşi ile yanıp tutuşmak da gerekmektedir.

Barpı'nın “Gül kızdar”, “Mölmölüm”, “Mırzayım”, “Lölükan”, “Burakcan”, “Güzel kız”, “Karay köz”, “Ak dilbar”, “Özgöçöm”, “Altın”, “Ak cıldız”, “Konoyun” gibi şiirler örnek olarak verebilir.

Barpı'nın olgunluk döneminde yazmış olduğu şiirler diğer dönemlerine göre çok güçlü ve etkileyicidir.

Barnayım

Bazarı ötüp ömürdün,	<i>Pazarı geçti ömrün,</i>
Baarı öçüp köñüldün,	<i>Hepsi söndü gönlümün,</i>
Bardaştan tayıp turganda,	<i>Hayattan kayıp giderken,</i>
Barnayım, neden köründün?!	<i>Barnayım neden göründün?!</i>

Bu dizelerde Barpı yaşlandığını söyleyerek hayatın bitmek üzere olduğunu bizlere anlatmaktadır.

Beşimdep barat ömürüm,	<i>Son demi ömrümün,</i>
Beyiştı enşeyt köñülüm.	<i>Cenneti istiyor gönlüm.</i>
Baardin gülün kayradan	<i>Yaz gülünü tekrar</i>
Beralar beken teñirim.	<i>Verir mi Tanrım.</i>

“Barnayım” Barpı'nın hayatının son dönemlerinde söylediği bir aşık şiiridir. Aşkın kutsallığını ve yüceliğini bizlere dizelerinde anlatmaktadır.

2.2. Barpı'nın Şiir Tekniği

Kırgız dili sondan eklemeli diller grubunda yer almaktadır. Ekler kullanılarak kelimeler oluşturulur.

Barpı'nın şiir tekniğini anlayıp inceleye bilmek için Kırgız Akın/Aşık edebiyatını çok iyi bilmemiz gerekmektedir. Bu nedenle Kırgız akınlarının şiirlerinden de büyük ölçüde yararlanacağız.

Kırgız akın/Aşık Edebiyatı'ndaki şiirlerin ritmini, vurgusunu, kafiye ve kök sistemini Barpı'nın şiirleri üzerinden inceleyeceğiz.

Barpı genellikle şiirlerini 7'li ve 8'li hece ölçüsüyle söylemektedir. Bazen de 4, 5 ve 11 hece ölçüsü kullanmaktadır.

Madalı Acıga

Madalı acı maktanat,	8	<i>Madalı hacı övenir,</i>
Kıyanat işten "saktanat"	8	<i>Hiyanet işten "saklanır"</i>

(Barpı, 1955: 62), 3-2-3 heceleriyle durak yapılmıştır.

Caştardın maksatı

Tırıldatıp cürgüzüp,	7	<i>Seslendire çalıştırıp,</i>
Traktorçu bolsokpu?	6	<i>Traktorçu olsak mı?</i>
Sotsiyalistik talanı.	8	<i>Sosiyalistik arsayı.</i>

(Barpı, 1955: 198), 5-3 heceleriyle durak yapılmıştır.

Bizdin zaman

Cañı turmuş	4	<i>Yeni yaşam</i>
Cañı türgö	4	<i>Yeni tarzı</i>

(Barpı, 1955: 230)

Barpı'nın 7'li hece ölçüsüyle yazılan şiirleri genellikle sanat alanındaki şiirlerden oluşmaktadır. Bunun yanında Kırgız Atasözleri ve akıyneke tarzı şiirlerin hece ölçüsü de yine 7'li dir.

Emme bar bul jerde?

“Canıbarım orozo”	7	“Canım benim oruç”
Esiñ bolso colobo.	7	Akılın varsa yaklaşma.
Altı kadak danım bar,	7	Altı kadak buğdayım var,
“Ay başı” dep tonobo.	7	“Ay başı” diye evi soyma.
Aştık tappay otursak,	7	Yiyecek bulamadan otururum,
Kaydan kirdiñ koroogo,	7	Nerden geldin bahçeme.

(Barpı, 1955: 64)

Barpı’nın 8’li hece ölçüsü ile söylenen “Gül kızdar” şiir:

Gül kızdar

Ecelüü, sindi- gül kızdar,	8	Ablalı kardeşli gül kızlar,
Estesem cürök köp sızdar.	8	Düşünsem yüreğim çok sızlar.
Elimde eki bala bar,	8	Halkımda iki çocuk var,
Egip koygon terektey,	8	Dikili kavak gibi,
Eköönun boyu barabar.	8	İkisinin boyu aynı.

(Barpı, 1955: 85)

Barpı’nın 11’li hece ölçüsüyle söylediği “Aycarkın” şiiri:

Aycarkın

Abada cımındadı carık cıldız,	11	Havada parladı parlak yıldız,
Aralap keñ cayloonu, kördüm bir kız.	11	Gezerken geniş yaylayı, gördüm bir kız.
Oynoktoyt kara közü, kaşı kerme,	11	Oynuyor kara gözü, kaşı yay,
Surasak oşol kızdı deşti: ferme.	11	Sorsak şu kızı ferme diyorlar

(Barpı, 1955: 191)

Yukarıda verdiğimiz örneklerde hece ölçülerinin bir şiir boyunca tüm dizelerde aynı ölçüyle devam ettiğini görmekteyiz. Ancak bazı şiirleri farklı hece ölçüleriyle söylenmiştir. Bu tarz farklı heceyle söylenen şiirlere; “kayçı”, “egiz veya cup”, “oromo veya şakekçe” denilmektedir.

Bu tür şiirlere örnek verecek olursak:

Kayçı muun/makas heceli Ak niyyətü emgekke

Ak niyeti bardıktan,	7	<i>Ak niyeti varlıktan,</i>
Anda da mıktı iştegen.	8	<i>O anda iyi çalışan.</i>
Kampaniya buudaydan	7	<i>Şirketin buğdayından</i>
Kalbadı eç bir bütöpön.	8	<i>Kalmadı hiçbir bitmeyen.</i>
Bardık cumuş tez bütöt,	7	<i>Bütün iş çabuk biter,</i>
Azamattar- biz menen.	7	<i>Baba yiğitler bizim ile.</i>

Egiz ya da cup muun/ikiz ya da çift heceli: Ak niyyətü emgekke

Bileğin calan türüngön,	8	<i>Bileğini açarak sıvazlayan,</i>
Şaıdanıp elge körüngön.	8	<i>Halka mutlu görünen.</i>
Büsaranın kayratı,	7	<i>Büsaranın oğlanı,</i>
Ak niyyətü aybattı.	7	<i>Ak niyetli kuvvetli.</i>

(Barpı, 1955: 252)

Oromo ve şakekçe muun/ sarmal ve halka heceli:

Kırgız eli

Kırgızdan çıkan kiraandar,	8	<i>Kırgızdan çıkan yiğitler,</i>
Ata Meken uraan bar.	7	<i>Ana vatan sevgisi var.</i>
Talkalanbay kalgan çok,	7	<i>Yıpranmayan kalmadı,</i>
Çagam dep kelgen düşmandar.	8	<i>Yıkacağım deyip gelen düşmanlar.</i>

(Barpı, 1955: 264)

Türdüçö ce aralaş muun/ biçimli ve karışık heceli: Bir dizede ilk satırdaki hece ölçüsünün diğer üç dizeden farklı olmasına denir. Kırgız Edebiyat kitaplarında hem türdüçö hem de aralaş olarak geçmektedir. İkisinin de bazen aynı anda kullanıldığı görülmektedir.

Biz caştar

Calınduu cangan ottoybuz,	8	<i>Yalın yanmış ateş gibiyiz,</i>
Biz düşmandan korkpoybuz.	7	<i>Biz düşmandan korkmayız.</i>

Okuu kızık caştarga,	7	<i>Eğitim güzel gençlere,</i>
Barbay kantip toktoybuz.	7	<i>Neden gitmiyoruz.</i>
(Barpı, 1955: 204)		

Aralaş muun/ Karışık heceli: Tüm satırlardaki hece ölçününün birbirinden farklı olmasına denir.

Bizdin zaman

Kündön küngö	4	<i>Günden güne</i>
Küç çınalıp	4	<i>Güç alıp</i>
Ösüp catat bizdin zaman.	8	<i>Büyüyor bizim zaman.</i>
Cañı turmuş	4	<i>Yeni yaşam</i>
Cañı türgö	4	<i>Yeni türe</i>
Ötüp catat bizdin zaman.	8	<i>Geçiyor bizim zaman.</i>
(Barpı, 1955: 230)		

2.2.1. Aliterasyon

Şiir ya da nesirde bir uyum yaratmak amacıyla, aynı sesin veya hecenin tekrarlanmasına aliterasyon denir. Aliterasyon ve asonans Barpı'nın eserlerinin kulağa hoş gelmesinin nedenleri arasında gösterilebilir.

Aliterasyon kendi içinde türlere ayrılır:

Üç Yollu Aliterasyonlar, İki Yollu Aliterasyonlar, Kayçı (Makas) Aliterasyon, Oromo (Sarmal) Aliterasyon.

2.2.1.1. Üç coldu/Üç Yollu Aliterasyonlar

Bakacak olursak:

Cakşı eken

Asıl cigit cakşı eken.	<i>Asil yiğit iyiymiş.</i>
Aytkanınan kaytpagan	<i>Dediğinden dönmeyen</i>
Akıl cigit cakşı eken.	<i>Akıllı yiğit iyiymiş.</i>
(Barpı, 1955: 107)	

Arzıkan

Buzuktun aytkan sözünö,	<i>Kurnazın söylediği sözüne,</i>
-------------------------	-----------------------------------

Arzıkan suluu, kirbegin.
Akırında, Arzıkan,
Arman kılıp cürbögün.
(Barpı, 1955: 94)

*Güzel Arzıkan, inanma.
Sonunda, Arzıkan,
Arzu edip kalmayın.*

Kızdar ay

Ak cibektey eşilgen
Adabi bar, kızdaray.
Altın caka köynöktö
Sadabi bar kızdaray.
(Barpı, 1955: 207)

*Ak ipek gibi yapılan
Edebi var, kızlar ay.
Altın yaka gömlekte
Sedefi var kızlar ay.*

Turbaybı

Kıdırıp baskan kayberen
Kırda bolot turbaybı.
Kızık sözdün tүйünü
Irda bolot turbaybı.
(Barpı, 1955: 110)

*Gezip basan keçi
Tepede olurmuş
Güzel sözün manası
Şiirde olurmuş.*

2.2.1.2. Ekı coldu/İki Yollu Aliterasyon

İki yollu aliterasyon bir dörtlük içerisinde ilk iki mısranın ve son iki mısranın kendi aralarında aliterasyon bakımından aynı olmasına denir.

Kolhozçular

Kolhozçunun baylığı-
Kej kuruluş kuruldu.
Taptaza çoñ korgondon,
Tört tülük mal çuburdu.
(Barpı, 1955: 188)

*Kolhozçunun zenginliği-
Geniş yapı kuruldu.
Yeni büyük saraydan,
Büyük bir mal çoğaldı.*

2.2.1.3. Kayçı (Makas) Aliterasyon

Mısraların aliterasyon ve asonans özelliklerine göre art arda sıralanmasıdır.

Intımak

Intımagı bar eldin,

Barışı var milletin,

Taalay, bağı açılât.
 Intımagı çok eldin,
 Tapkanı beker çaçılât.
 (Barpı, 1955: 122)

*Talihi, mutluluğu açılır.
 Barışı yok miletin,
 Bulduğu boşa gider.*

2.2.1.4. Oromo (Sarmal) Aliterasyon

Aliterasyon ve asonans Kırgız edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Ritmin sağlanmasında büyük bir katkısı vardır. Bu türde ise birinci mısra ile dördüncü mısranın aynı aliterasyon özelliği göstermesi gerekmektedir. Bunun dışında geriye kalan ikinci ve üçüncü mısralarda kendi aralarında aynı olmak zorundadır. Örnek:

Kırgız eli

Barkıttay bolup kulpungan
 Tulanı sonun kırgızdın.
 Taştan çıkkın tuptunuk
 Bulagı sonun kırgızdın.
 (Barpı, 1955: 262)

*Kumaş gibi güzel olan
 Atı güzel Kırgızın.
 Taştan çıkan tertemiz
 Kaynağı güzel Kırgızın.*

2.2.1.5. Cay Katyaloo/Yavaş Tekrarlama

Mısraların tekrar etmesi yoluyla oluşturulan türe yavaş tekrarlama denir. Nakarat ile aynı özelliği taşımaktadır.

Kün

Kündün nuru bolboso
 Suu kürküröp köböyböyt.
 Kündün nuru bolboso
 Ösüp giya kögörböyt.
 Kündün nuru bolboso
 Darak ösüp bürdöyböyt.

*Gün ışığı olmasa
 Su akılıp çoğalmaz.
 Gün ışığı olmasa
 Yetişip giya çoğalmaz.
 Gün ışığı olmasa
 Yetişip ağaç çoğalmaz.*

2.2.2. Paralelizm

İki ya da daha fazla nesnenin benzerliklerinden ya da farklılıklarından kaynaklı karşılaştırmaya paralelizm denir.

Cakşı eken

Caş kezinen bir atka,
Köngön cigit cakşı eken.
Kalın eldin kalkası,
Bolgon cigit cakşı eken.
(Barpı, 1955: 107)

*Gençliğinde bir ata,
Alışan yiğit iyiymiş.
Kalın yurttun kalkanı,
Olan yiğit iyiymiş.*

Obrazdık/Hayal Paralelizm

Herhangi bir şeyi, söz veya yazı ile göz önünde canlanacak ve başka bir görünüşle karşılatırarak şekilde anlatmaya hayal paralelizm denir. Bir nevi tasvir ile aynıdır.

Menen

El tanıdım ır menen,
Azamat baatır sın menen,
At cügüröt kır menen.
Kapilet uyku tün menen.
(Barpı, 1955: 113)

*Halk tanıdım şiir ile,
Vatansever kahraman tenkit ile,
At koşar tepe ile.
Gaflet uykusu gece ile.*

2.2.2.1. Strofalık Paralelizm

Geçerli satırların bazen uyak bazen de tüm cümlelerin tekrarı neticesinde oluşturulmasına denir.

Özgöçöm

Ün salganın tokoydun
Bulbulunday, özgöçöm.
Talpinganın şumkardın
Tuygununday, özgöçöm.
(Barpı, 1955: 182)

*Sesin güzal ormanın
Bülbülü gibi, birtanem.
Sıçrayıp atılışın sungurun
Atmacası gibisin, birtanem.*

2.2.3. Anafora

Anafora Rumca'dan dilimize geçmiş olmakla birlikte anlamı yükseltmedir. Kırgız şiirinde de ritmi yükseltmek için sıkça anaforalar kullanılmıştır.

Örnek:

Arzıkan

Kemtigi çok aydaysız,

Keltirip cakkan şamdaysız,

Kelişimdüü, Arzıkan,

Kelemin dep aldaysız.

(Barpı, 1955: 94)

Eksiği olmayan ay gibisiniz,

Güzelce yanan mum gibisiniz,

Güzel, Arzıkan,

Geleceğim deyip aldatırsınız.

2.2.3.1. Sözdük/Sözlü Anafora

Sözlü anafora kelimelerin tekrarı ile ritmin gücünün ve ahenginin yükseltilmesi esasına bağlı bir edebi sanattır.

Acal

Ömürdün colu boş emes.

Ömür-degen carık kün,

Ölüm degen kara tün.

Ömrün yolu boş değil.

Ömür – dediğin ıııklı gün,

Ölüm dediğin kara gece.

2.2.3.2. Kayçı (Makas) Anafora

Kayçı (makas) anafora bir kıta içinde anaforayı meydana getiren sözlerin ortalarında bir satır bırakarak tekrarlanmasına denmektedir. Aşığıdaki örnekte “kelerinde dünüyo” – “keterinde dünüyo” terkipleri kayçı anafora olarak kullanılmıştır.

Dünüö

Kelerinde, dünüyo,

Köl meltirep tolgondoy.

Keterinde, dünüyo,

Közündü çukup oygondoy.

Kelerinde, dünüyo,

Suunu arıkka burganday,

(Barpı, 1955: 118)

Geleceğinde, dünya,

Dolu göl gibisin.

Gideceğinde, dünya,

Oyulan göz gibisin.

Geleceğinde, dünya,

Arıktan taşan su gibisin,

2.2.4. Uykaştık/Uyumluluk (Uyak)

Şiirde ahengi ve anlam zenginliğini sağlamak için dizelerin başında, ortasında veya sonunda bazı kurallar esas alınarak ses benzerliği şeklinde oluşturulmasına denir. (Kırgız ır.

Kerimcanova, 1964: 100)

Cakşı eken

Ariet menen namıstı

Şerefi ile namusu

Algan cigit cakşı eken.

Alan yiğit iyidir.

Coogo karşı bet alıp

Düşmana karşı atlanıp

Bargan cigit cakşı eken.

Giden yiğit iyidir.

(Barpı, 1955: 107)

Bu dizelerde “algan”, “bargan”, “cigit” kelimeleri kafiyeleşmiştir. Bu türde yapılan sanatlara örnek olarak Barpı Alıkulov’un “Turbaybı”, “Bolsoçu”, “Dünüyö”, “Oktyabr”, “Kızdaray” adlı eserleri örnek olarak verilebilir.

Turbaybı

Kıdırıp baskan kayberen

Gezip basan keçi

Kırda bolot turbaybı.

Tepede olurmuş.

Kızık sözdün tүйünü

Güzel sözün manası

Irda bolot turbaybı.

Şiirde olurmuş.

(Barpı, 1955: 110)

2.2.4.1. İçki Uykaş/Mısra İçki Kafiye (Uyak)

Şiirde mısraların ortalarında oluşturulan uyaklara denir. Aşağıdaki şiirde, başım, aşım ve çaşım kelimeleri uyaklı olarak kullanılmıştır.

Özgöçöm

Altın başım, özgöçöm.

Altın basım, bir tanem

Körünbösönj tatıbayt

Gremezsem tadı yok

İçken aşım, özgöçöm.

Yediğim yemeğin, bir tanem

Estegende tıyılбайt

Hatırladıkça dinmez

Akkan çaşım, özgöçöm.

Akan yaşım, birtanem

(Barpı, 1955: 182)

2.2.4.2. Ayakkı Uykaş/Mısra Sonu Uyak

Bir veya daha fazla sesin dizelerin son kelimesinde enzerlik göstermesine denir. Kırgız şiirlerinin çoğunluğunda uyak son kelimedede kullanılmıştır.

Biz caştar

Biz-piyoner caştarbiz,

Çarçabaybiz, talbaybiz.

Bilim, mektep, sabaktan

Carım münöt kalbaybiz.

(Barpı, 1955: 204)

Biz – piyoner geçleriz

Yorulmayız, tükenmeyiz.

Bilim, mektep, derslerden

Yarım dakika bile kalmayız.

Eğer şiirde redif varsa uyak rediften önceki kelimede aranır. Aşağıdaki Menen adlı şiirde ır ve kır; sın ve tün bu çeşit kafiyeleşmiştir.

Menen

El tanıdım ır menen,

Azamat baatır sın menen,

At cügüröt kır menen.

Kapilet uyku tün menen.

(Barpı 1955: 113)

Halk tanıdım şiir ile,

Vatan sever kahraman tenkit ile,

At koşar tepe ile.

Gaflet uykusu gece ile.

2.2.4.3. Şıdır Uykaş/Düz, Direk Uyak

Bir dizede kelimeye dayalı redif kullanılırsa bu (uyak) uyumluluk türü rediften bir önceki kelimede aranır.

Ala-Too körkkö kelbeyt, el bolboso

Akkan suu tüz kete albayt, say bolboso,

Karaŋgı carık bolboyt, ay bolboso,

Çırakta pilik küyböyt, may bolboso,

Talaanın körkü kayda, gül bolboso?

Gül açıp, kubat albayt, kün bolboso,

Akındar ırday albayt, til bolboso,

Duşmanın cazganabı, sür bolboso,

İmarat körkkö kelbeyt, sır bolboso,

Komuzdan abaz çıkpıyt, kıl bolboso,

Süyüşüp el kalabayt, ır bolboso...

(Barpı, 1955: 130)

Akan su düz gidemez, nehir olmazsa,

Karanlık aydınlanmaz, ay olmazsa,

Lambada ip yanmaz, yağ olmazsa,

Tarlanın görki nerde, çiçek olmazsa,

Çiçek açıp, büyümez, güneş olmazsa,

Akınlar şarkı söyleyemez, dil olmazsa,

Düşmanın korkarmı, yüz sert olmazsa,

Binalar güzelleşemez, boya olmazsa,

Kopuzdan ses çıkmaz, kıl olmazsa,

Sevinir millet olmaz, şiir olmazsa.

2.2.4.4. Erkin Uykaş/Bağımsız Uyak

Bazen ilk iki dizenin uyaklı olduğu diğer üçünü ve dördüncü dizelerin ise uyaksız olduğu uyak çeşididir. Bir başka deyişle serbets uyak da denir.

Caz

Daraktın baarı bürdögön,	a	<i>Ağaçların hepsi tomurcuklanmış,</i>
Mömölüü baktar güldögön.	a	<i>Meyveli ağaçlar çiçeklenmiş.</i>
Kanattuu kuşka til kirip,	b	<i>Kanatlı kuş dile gelip,</i>
Mukam-mukam ündögön.	a	<i>Ahenkli ahenkli ötmüş.</i>
Torgoy sayrap kökölöp,	c	<i>Turgay sayrayıp uçup,</i>
Kanattarın küülögön.	a	<i>Kanatlarını sallayıp.</i>
Dıykandar işke kamınıp,	b	<i>Çiftçiler işe hazırlanıp.</i>
Ketmenin kurkça bülögön.	a	<i>Çapalarını biledi</i>
Cazdın küünü cagımduu	d	<i>Baharın günü sevimli</i>
Calpı emgekti tilegen.	a	<i>Herkes çalışmaya istekli.</i>

(Barpı, 1955: 183)

2.2.4.5. Egiz Uykaş/İkiz Uyak

Bir şiirde her iki dizenin kendi arasında uyaklı olması durumudur.

Gül kızdar

Biriñ-toonun kayıbı,	<i>Biriniz – dağın kayıbı¹⁷,</i>
Biriñ- kızdar ayımı,	<i>Biriniz – kızların hanımı,</i>
Biriñ-kızdın nurlusu,	<i>Biriniz – kızın nurlusu,</i>
Biriñ-kızdın suluusu.	<i>Biriniz – kızın suluusu.</i>
Biriñ-çınar, biriñ-bak,	<i>Biriniz – çınar, biriniz –bahçe,</i>
Biriñ-bulbul, biriñ-şak.	<i>Biriniz – bülbül, biriniz –şak.</i>
Biriñ-nabat, biriñ-kant,	<i>Biriniz – tatlı, biriniz – şeker,</i>
Eköñdön küydüm dak.	<i>İkinize de yandım hak.</i>

(Barpı, 1955: 85.)

Bizde

Kımbattuu batır cürök erler bizde, Kıymetli, yürekli kahramanlar bizde,

¹⁷ Kayıbı- kay bolmak, yok olmak. Destanlarda, efzanelerde herhangi bir kahramanın kay bolması, o kahramanlar ölmüyor. Örnek: Manas destanındaki Bakay, Semetey kaıp oluyorlar.

Altın, k  m     kender çıkan cerler bizde, *Altın, gümüş çıkan yerler bizde,*
 Partiya kolgo bergen uran bizde, *Partinin verdiği hedef bizde*
 Kentigi cok, baarı toluk kural bizde, *Eksiksiz alet edavat bizde,*
 El korgoogo b  t kalbay keli   bizde, *Halkı korumaya hazır herkes bizde,*
 (Barpı, 1955: 272)

2.2.4.6. Atama Uyka  /  apraz Uyak

Herhangi bir dörtlükte birinci dize ile üçüncü dizenin daha sonra ikinci ile dördüncü dizenin kendi arasında oluşturduğu uyağa denir.

Kim m  ka  , kim adil?

C��r��g��md�� ��ıgarıp,	a	<i>Yüreğimi çıkarıp,</i>
Tolkutası�, sen meni.	b	<i>Heyacanlandırır��n, sen beni.</i>
Zaar şaşıp s��g��n��p,	a	<i>Zehir sa��ıp s��Đ��p,</i>
Korkutası�, sen meni.	b	<i>Korkutursun, sen beni.</i>

(Barpı, 1955: 154)

2.2.4.7. Aksak Uyka   / Topal Uyak

Bir, iki ve dördüncü dizelerin birbiriyle kafiyeli, üçüncü dizenin ise serbets olmasıyla oluşturulan uyağa Aksak uyak denir. Bu uyak çeşidinde daha çok a  k, ayrılık, doğa, ağıt, dert, gibi tasvir   iirleri söylenir.

Cıyındağı birinci ır

Uk kalayık, ��n��md��,	a	<i>Duy halkım sesimi,</i>
Men k��rg��n kayĐı k��n��md��.	a	<i>Gördüğüm kayĐılı günümü.</i>
Bay, biyelerdin dardınan	b	<i>Bay, beylerin derdinden</i>
Kan��a adamzat bölündü.	a	<i>Nice insanlar ayrılıp gitti.</i>

(Barpı, 1955: 29)

2.2.4.8. Aralaş Uyka   /Karı  k Uyak

Belli bir kurala uyulmadan ve belli bir uyum g  zetmeksizin yazılan   iirlere denir.

  tk  n k  n  m

��tk��n k��n��m,	a	<i>Ge��en g��n��m -</i>
Ketken k��n��m,	a	<i>Giden g��n��m, -</i>

Cokçuluktan köz çaşımdı		<i>Yoksulluktan göz yaşıımı –</i>
Tökkön künüm.	a	<i>Döken günüm,</i>
Cabırkatıp,	b	<i>Yalvartıp,</i>
Cakırçılık	b	<i>Yoksulluk-</i>
Meni azapka salgan künüm,	a	<i>Beni eziyete sokan günüm,</i>
Künüm cetip,	g	<i>Günüm gelip,</i>
Şayman ketip,	g	<i>Yorulдум</i>
Akıl, esten tanga künüm,		<i>Aklım başımdan alan günüm</i>
(Barpı, 1955: 174)		

Antiteza

Anlam olarak zıt olan kelimelerin farklı dizelerde karşılıklı olarak kullanılmasından oluşan bir uyak çeşididir.

Intımak

Intımagı bar eldin,	<i>Barışı var milletin,</i>
Taalay, bağı açılât.	<i>Talihi, mutluluğu açılır.</i>
Intımagı çok eldin,	<i>Barışı yok milletin,</i>
Tapkanı beker çaçılât.	<i>Bulduğu boşa gider.</i>
(Barpı, 1955: 122)	

2.2.5. Sansür (Durak)

Hece ölçüsüyle yazılan şiirlerde, ahengi artırmak amacıyla dizeler okunurken belli yerlerinden ayrılır. Bu ayrım yerlerine sansür (durak) denir.

Ötkön künüm

Baydın malın, //	<i>Bayın malını,</i>
Bagıp baarın	<i>Hepsie bakarak</i>
Cürgömün men tayagın cep.	<i>Yaşadım ben eziyetle.</i>
Bay, // baybiçe://	<i>Bay, baybiçe:</i>
- Oy, // sen, // emne?!-//	<i>- Oy, sen, ne?!-</i>
(Barpı, 1955: 174.)	

2.2.6. Redif

Şiirlerde mısra sonlarında, görevleri aynı olan eklerin ya da anlamları aynı olan sözcüklerin tekrarlanmasına denir. Redifler daima mısranın en sonunda bulunur, yani

kafiyeden sonra gelir.

Akkan suu tüz kete albayt, say bolboso,	<i>Akan su düz gidemez, nehir olmazsa,</i>
Karangı carık bolboyt, ay bolboso,	<i>Karanlık aydınlanmaz, ay olmazsa,</i>
Çırakta pilik küyböyt, may bolboso,	<i>Lambada ip yanmaz, yağ olmazsa,</i>
Talaanın körkü kayda, gül bolboso?	<i>Tarlanın görki nerde, çiçek olmazsa,</i>
Gül açıp, kubat albayt, kün bolboso,	<i>Çiçek açıp, büyümmez, güneş olmazsa,</i>

Gradatsiya: (lat. yavaş, sakın) dilsel terim. “kademeli artış” bir önceki sözcüğün anlamsal anlamında bir artış ya da ifade anlamının alçaldığı bir şiirsel konuşma figürü anlamına gelir.

Bizdin zaman

Kündön küngö	<i>Günden güne</i>
Küş çıjalıp	<i>Küvetlenip,</i>
Ösüp catat bizdin zaman.	<i>Yetiştiriyor bizim zaman.</i>
Cañı turmuş	<i>Yeni yaşam</i>
Cañı türgö	<i>Yeni tarz</i>
Ötüp catat bizdin zaman.	<i>Geçiyor bizim zaman</i>

(Barpı, 1955: 230.)

2.2.7. Strofa (Dize)

İki ya da daha fazla dizeden meydana gelen aralarında redif, tonlama ya da ritmik yapı benzerliği olan mısralara denir. Barpı’nın iki dizeli şiirlerinden on dizeli şiirlere kadar birçok örneği vardır.

2.2.7.1. Beyit

İki satırdan oluşan dizelere beyit denir.

Men körgön kündör

Süyörgö Alıkuldun balasımın,	<i>Seilmeye değer Alıkulun oğluyum,</i>
Çolpondoy eki karasımın.	<i>Çolpan gibi iki karasıyım.</i>
Oyuma tüştü emi ötkön künüm,	<i>Aklıma geldi geçmiş günlerim</i>
Kördüm men al turmuştun zarduu tünün.	<i>Gördüm ben o hayatın eziyet gecesini</i>
Kor boldum şol ubakta oorup dilim	<i>Eziyet çektim, o zamanlar, incindi gönlüm</i>
Aytamın armanımdı, elim, biliñ:	<i>Söylüyorum armanımı, halkım bilin:</i>

(Barpı, 1955: 158.)

2.2.7.2. Musallas/Müselles

Üç satırdan oluşan kıtalara Musallas denir. Musallas, Arapça üç demektir. Doğu edebiyatında üç dizeden oluşan şiirleri anlatmak için kullanılır. Batı edebiyatında aynı dize sayısı için tetsina kelimesi denmektedir.

Tendik bir kün cark eter.

Aktagın deyt tuzumdu	<i>Hakkısın ver diyor tuzumu</i>
Tınbay iştep çatsamda	<i>Durmadan çalışsam da</i>
Bayımdın türü buzuldu	<i>Sahibimin morali bozuluyor</i>

(Barpı, 1955: 49.)

2.2.7.3. Murabba

Dört-beş satırdan oluşan kıtalara murabba ya da muhabas denir Murabba, Arapça'da dörtlük manasına gelmektedir.

Bizdin zaman

Emgekçini ezgen zaman coyuldu,	<i>İşçiyi ezen zaman yok oldu,</i>
El çağırıp, erk uraanı koyuldu.	<i>Halk uyanıp, bağımsızlık uranı koyuldu.</i>
Baarı şayır, baarı şaıduu karasan,	<i>Herkes mutlu, hepsi şanlıba karsan,</i>
Baarı süyöt, şattık külkü, oyundu.	<i>Herkes sever, neşe, sevinç, oyunu.</i>

(Barpı, 1955: 179.)

2.2.7.4. Sektina veya Musaddes/Müseddes

Bentleri altı mısradan oluşan şiir şeklidir. Musaddasa sektina da denmektedir. Musadas kelimesi Doğu edebiyatından geçmiştir.

Caz

Cazdın türü eñ sonun:	<i>Baharın türü çok güzel:</i>
Abada bulut bölüngön,	<i>Havada bulut bölünür,</i>
Buluttan sızgan nöşörü	<i>Buluttan inen yağmuru</i>
Cer betine töğülgön.	<i>Yer yüzüne dökülür.</i>
Türdüü, tümön ösümdük	<i>Türlü türlü bitkiler</i>

Körktö cerde körüngön.
(Barpı, 1955: 183.)

Yerelere renk verir.

2.2.7.5. Ceti Saptuu Ir

Bentleri yedi mısradan oluşan şiirlere ceti saptuu ır denir.

Kazıdan keltek cegende/Kadıdan dayak yediğinde

-Kim alat senin kunuñdu,

-Kim alır senin hakkındı

Beresin maga anıktap,

Verirsin bana beriltip,

Beş cüz som akça puluñdu.

Beş yüz akça pulumu

Ton orduna kamçım bar

Hırkı yerime kamçım var

Atıkkın Dıykan dañkım bar, -

Atanan dıykan şöhetim var, -

Dep baylatıp kolumdu,

Diye bağlatıp elimi,

Kamçıga tuttu jonumdu.

Kamçıya vurdu sırtımı.

(Barpı, 1955: 72.)

2.2.7.6. Oktava / Musaman

8 satırdan oluşan dizelere oktava ya da musaman denir. Oktava İtanyanca sekiz dizeli şiirleri anlatmak için kullanılmaktadır. 16. yy'da Avrupa'da kullanılmaya başlanmıştır. 19. yy'da Goethe ve Byron Oktava tekniğini kullanmıştır.

Ak niettüü emgekke

Kurçutup orok kayragan,

Bilenip orak bilenen,

Kaçırıp orup çamdagan.

Kaçırıp biçip kızlıdan.

Erte barıp, keç kelip,

Erken gidip, geçgelip,

Ömürün işke arnagan.

Ömrün işe adayan.

Koluna orok karmagan,

Eline orakalan,

Cüzdöp book ündöö baylagan.

Yüzlep ekin toplayan.

Tübündö kedey balası

Dibinde fakir oğlan

Bütör işten talbagan.

Biter işten yorulmayan.

(Barpı, 1955: 252.)

2.2.7.7. Nona...

Dokuz satırlı bentlerden oluşan şiirlere nona denir.

Kolhozdo

Sınbayt turgan temirdey,
Erkek, ayal teñ birdey,
İştegile kolhozdo,
İygilikti irettep,
Bütögülö kolhozdo,
Erkin emgek bereke
Küçögülö kolhozdo,
Aldı-artın anıktap,
Tüzögülö kolhozdo.
(Barpı, 1955: 189.)

*Kırılmaz demir gibi,
Erkek, kadın aynı eşit,
Çalışın kolhozda,
İyilik yapıp,
Tamamlayın kolhozda,
Erkin emek bereket
Güç ile kolhozda,
Önünü ardını belirtip,
Düzenleyin kolhozda.*

2.2.7.8. Detsina ya da Muaşar

On mısradan oluşan bentlere Detsina ya da Muaşar denir. Muaşar ve Destina Doğu edebiyatından Kırgızcaya geçmiş kelimelerdir.

Caz

Daraktın baarı bürdögön,
Mömölüü baktar güldögön.
Kanattuu kuşka til kirip,
Mukam-mukam ündögön.
Torgoy sayrap kökölöp,
Kanattarın küülögön.
Dıykandar işke kamınıp,
Ketmenin kurçka bülögön.
Cazdın küünü cagımduu
Calpı emgekti tilegen.
(Barpı, 1955: 183)

*Ağaçların hepsi tomurcuklanmış
Meyveli ağaçlar çiçeklenmiş
Kanatlı kuş dile gelip,
Ahenkli ahenkli ötmüş.
Turgay sayrayıp uçup,
Kanatlarını sallayıp.
Çiftçiler işe hazırlanıp.
Çapalarını bile di
Baharın günü sevimli
Herkes çalışmaya istekli.*

SONUÇ

Aşıklık geleneği, yüzyıllar öncesinden sözlü kültür formlarıyla birlikte bu kültür mirası içinde doğan nesiller aracılığı ile günümüze kadar ulaşarak gelmiştir. Bu geleneğin doğuşu ve gelişmesi hiç şüphesiz Türk coğrafyalarında ve Türk halkları etrafında olmuştur. Bu gelenek Osmanlı döneminde de sınırlarını çok genişleterek bir ucu Balkanlar olmak üzere diğer ucu Azerbaycan sahasına kadar uzanmıştır. Bununla da sınırlı kalmayıp aşıklık Orta Asya'da Türkmen, Kazak, Özbek ve Kırgız edebiyatında gelişimini sürdürerek sosyal ve edebi anlamda halkın zihninde önemli bir yer tutmuştur. Bu ortaklık çağlar boyu geçmişten gelen kültür birlikteliğimizden ve ozan-baksı geleneğinden gelmektedir. Çalışmamızdaki Kırgız aşıklık geleneğini de bu bağlam merkezinin etrafındadır.

Bizdeki aşıklık geleneğinin Kırgızlarda kavram olarak karşılığı akınlık, atışmanın da karşılığı aytış'tır. Aşıklık mirası, kavramlar farklı olsa da icra ve teşekkül olarak aynı şekilde korunmuş ve diğer kuraşlara aktarılmıştır.

Kırgız akınlık geleneğinin tüm dönemlerine baktığımız da Barpı'yı üslubu bakımından diğerlerinden ayırmak mümkündür. Bu Barpı'nın akınlık geleneğine kültür ve sanat olarak ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Barpı çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında da şiir gücünden yola çıkarak onu bir dairenin merkezine alıp diğer aşıkları onun etrafına yerleştirmek daha doğru olacaktır.

Kırgız atışma geleneğinin birçok türü vardır. Barpı bu türler etrafında atışma geleneğini sürdürmüştür. Barpı'nın bu atışmaları o kadar geleneğe bağlıdır ki günümüzde Kırgız aşık edebiyatında klasik atışma olarak gösterilmektedir.

Kordo aytış olarak adlandırılan bir atışma türü geçmişte kullanılmasına rağmen şuan boylar ve halklar arasında ayrılıkçı bir duruma sebebiyet verdiği için yasaklanmıştır. Diğer türler gelenek etrafında hala devam etmektedir.

Barpı, şiirlerinde vatan, millet, dünya, aşk, din ve felsefe konularına yer vermiştir. Özellikle üzerinde durulması gereken aşk konulu şiirleridir. Güzeli her zaman doğada bulan sevgisini maddi güzelliklerde arayan bir şiir anlayışı vardır. Barpı'nın sevgilileri hiçbir zaman hayali olmamıştır. Onun sevgilileri her daim bizim de yakından görebildiğimiz bir kuşun kanadında ya da bir ağacın altındadır. Yani sevgili tasvirleri doğadandan ilham alınarak oluşturulmuştur.

Barpı birçok aşıkdan farklı olarak dine realist bir şekilde yaklaşmıştır. Onun felsefi düşüncesi daha çok realizm üzerine kurulmuştur. Hayata bakış açısını, şiirlerini ve yaşayışını bu çerçeve üzerine kurmuştur. Bu nedenle bazı dini konularındaki şiirlerinde din adamlarının

halkı kandırdığını ve yalan söylediklerini dile getirmiştir.

Barpı küçük yaşlardan itibaren köle olarak çalışırken çok fazla zorluk çekmiştir. Bundan dolayı şiirlerinde kendi sıkıntılarından ve halkın dertlerinden bahsetmiştir. Aynı zamanda Sovyet öncesindeki Bay Manaplar'ın da halka çektiği sıkıntıları şiirlerinde anlatmıştır. Sovyet dönemiyle birlikte bu tarz sıkıntıların ortadan kalktığını da ifade ederek yaşanan iyilikleri anlatmıştır.

Kırgız edebiyatında Barpı, kullandığı kelimeler, dil ve üslubu bakımından Güney ağzına yakındır. Bunu şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri sıklıkla kullanarak anlatmıştır. İçkilik Kırgız dil özellikleri de şiirlerinde ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı hiçbir aşğın dil özellikleri incelenmezken Barpı'nın kullandığı dil ve üslup özelliği hala Kırgız dil iliminde araştırılmaktadır. İlk defa bu çalışmada Kırgız şiir tekniği içerisinde Barpı'nın şiirleri incelenmiştir.

Sonuç olarak Barpı, Kırgız aşık edebiyatının çok önemli bir temsilcisidir. Ele aldığı konular bakımından diğer aşıklardan daha güçlü ve görkemlidir. Aşıklık geleneğiyle birlikte Kırgız şiir türünün en iyi örneklerini vermiştir. Bu bağlamda Barpı anlatmak istediği her şeyi çok edebi bir şekilde şiirlerinde dile getirmiştir. Bu edebi ve güçlü üslubunun nedeni 36 yaşından itibaren kör olarak hayata devam etmesinden dolayıdır.

Barpı hayatının sonuna kadar sıkıntılı bir dönem geçirse de şiiri yüce ve kutsal olarak görmüştür. Ölmeden önce de şiirlerinin yazı geçirildiğini ve çok beğenildiğini anladıktan sonra bu hayattan mutlu bir şekilde göçmüştür.

METİN

Aldamçı eşen/Yalancı Eşen

Aziregen eşenim,
 Süylöysün sözdün bekerin.
 “Eşen boldum” dep cürüp,
 Aldaysın eldin neçenin.
 Tün carımda oygonup,
 Carsalasın, eşenim.
 Kelip, kızga uyalbay
 Kol salasın, eşenim.
 Calgan cerden küçöttün
 Zikiriñdi, eşenim.
 Men bilemin aramza
 Bikiriñdi, eşenim.
 Kayır bergen kişini
 Berbegendi ölgönçö
 Camandaysın, eşenim.
 “Kubulcagan” kuularga
 Koşomattap süylöysün.
 Uşintip cürüp, eşenim,
 Ölöründü bilbeysin.
 Aldap-soolap paydanı
 Baydan kördün, eşenim.
 Özün ölböy dozoktu
 Kaydan kördün, eşenim?
 Oolugasın, eşenim.
 Akır bir kün balaaga
 Colugasın, eşenim.
 Beyiş menen dzoktu
 Teñ kördünbü, eşenim?
 Aralaşp bir cürüp,
 Sen kördünbü, eşenim?

Hazaretli eşenim,
 Boş boşuno konşursun.
 “Eşen oldum” diyerek,
 Kandırıyorsun miletti.
 Gece ortasında uyanıp,
 Tebliğ edersin, eşenim.
 Gelip, kıza utanmadan
 Saldırıyorsun, eşenim.
 Yalan yerden büyüttün
 Zikirindi eşenim.
 Ben biliyorum haramzade
 Niyetini eşenim.
 Sadaka veren kişiyi.
 Vermeyeni ölene kadar
 Kötülersin, eşenim.
 “İki yüzlü” kurnaz’a
 Yaltaklanarak söylersin.
 Bu şekilde yaşarsın, eşenim,
 Öleceğini bilmezsin.
 Kazıklayarak faydanı
 Zenginden gördün, eşenim.
 Ölmeden nasıl gördün
 Cehennemi, eşenim?
 Kendinden geçip, eşenim.
 Sonunda bir gün belaya
 Kavuşursun, eşenim.
 Cenet ile cehennemi
 İkisini de mi gördün, eşenim?
 Birlikte yaşarken,
 Senmi gördün, eşenim?

“Ooluyamın azır”–dep,
 Carsalasın, eşenim.
 Calgan aytıp biröögö
 Dam salasın, eşenim.
 Emi menin ırıma
 Tañ kalasın, eşenim:
 Oluya bolson, közümdü
 Carık kılçı, eşenim?
 Keremetin körsötüp,
 Anık kılçı, eşenim.
 Cürögümdü çıkarıp,
 Tolkutasın, eşenim.
 “Küyösün”, -dep, -“dozokto”
 Korkutasın, eşenim.
 Oluya bolson, şal kılçı?
 Kulagımdı kar kılçı?
 Men bileyin, eşenim.
 Keremetin cın bolso,
 Acıraşpay sen menen
 Teñ cüröyün, eşenim.
 Ooluyam, çındı bilbeysin,
 Kelcireysin, süylöysün.
 Atımdı bersem nazırga,
 “Akınım” –dep maktaysın.
 Keleturgan acaldan,
 Kantip meni saktaysın?
 Iras aytpay, eşenim,
 Irısındı cutasın.
 Coldon ötsö colooçu
 “Nazır ber” –dep, tutasın.
 “Tuuduramın seni” dep,
 Ayaldardı aldaysın.
 Karttarına coloboy,
 Caşıraagın tandaysın.

“Evliyayım” –diyerek,
 Tanıtıyorsun, eşenim.
 Yalan söyleyerek birine
 Dua edersin, eşenim.
 Şimdi benim şarkıma
 Şaşırsın, eşenim:
 Evliya isen, gözümü
 İyileştir, eşenim?
 Kerametini gösterip,
 Açıklasana, eşenim.
 Yüreğimi çıkarıp,
 Heycanlandırıyorsun, eşenim.
 “Yanacaksın”, -diye, -“cehennemde”
 Korkutuyorsun, eşenim.
 Evliya olsan, beni çarp
 Kulağımı sağır et
 Ben bilyin, eşenim.
 Kerametın gerçekse,
 Ayrılmadan seninle
 Beraber yürüyelim, eşenim.
 Evliyam, gerçeği bilmiyorsun,
 Saçmalıyorsun, söylüyorsun
 Atını versem eline
 “Akınım” – diye övlüyorsun.
 Gelecek ecaldan,
 Beni nasıl korursun?
 Doğru söylömiyorsun, eşenim
 Rızkını bitirdin.
 Yoldan geçen yolcuya
 “Sadakat ver” – diyorsun.
 “Doğurtacağım seni” diye
 Bayanları aldatıyorsun.
 Büyüklere yaklaşıyorsun,
 Gençleri seçiyorsun.

Azıraak bergen nazırdı,
 Taarınğansıp albaysın.
 Araanday napsın açılıp,
 Calmap ceysın, maldaysın.
 “Ooluyamın” dep cürüp,
 Elden aldap alasın.
 “Eşenmin” dep maktanba,
 Köödön için karasın.
 (Barpı, 1955: 69)

*Az verilen sadakayı,
 Darılmış gibi almıyorsun.
 Aç gözlülüğün açılıp,
 Silip süpürüyorsun, mal gibisin.
 “Evliyayım” diye dolaşıp,
 Halkı kandırıp alıyorsun.
 “Eşenim¹⁸” diye övlenme,
 İçti bozuk adamsın.*

Mırzayım

Köz kaykıgan kırdayım,
 Körgön bala, Mırzayım.
 Altı alıştın boyunan
 Suu alasın, Mırzayım.
 Altı kar baskan tülküdüy
 Çubalasın, Mırzayım.
 Aşıktıktan ırdasam,
 Uyalasın, Mırzayım.
 Altı ay bakkan atka okşop
 Eliresin, Mırzayım.
 El içinde ırdasam
 Cenilesin, Mırzayım.
 Köldö oynogon ördöktöy
 Papıraysın, Mırzayım.
 Kömököydö kümüştöy
 Çarkıraysın, Mırzayım.
 Köl boyunda ermender,
 Kögüçkön atat mergender.
 Ana uşu mergen bolup,
 Kögüçkön atıp alğanmın.

*Gözdepedeyim,
 Gördüğüm, Mırzayım.
 Altı arkın kenarından
 Su alırsın, Mırzayım.
 Altı kışı yaşamış tilki gibi
 Geziyorsun, Mırzayım.
 Aşıklıktan söylesem,
 Utanırsın, Mırzayım
 Altı ay beslenen at gibi
 Hayal edersin, Mırzayım.
 Halk içinde söylersem
 Yenilirsin, Mırzayım.
 Gölde oynayan ördek gibi
 Çırpınıyorsun, Mırzayım.
 Döşdeki gümüş gibi
 Parlıyorsun, Mırzayım.
 Göl boyundaki pelin,
 Güvercin avlar avcılar.
 İşte O avcı ben olup,
 Atıp güvercin avladım.*

¹⁸ Eşen: şeyh, mütesavvifler cemaatının ruhani rehberi. Eşenge kol bergen/ (Eşen’e el veren) bir şeyhe mürit olmuş.

Mırzayım, senin dartıñdan
 Kömürdö, otto kalgamın.
 Suu boyunda ermender,
 Suusar atat mergender.
 Ana uşu mergen men bolup,
 Suusar atıp algamın.
 Mırzayım, senin dartıñdan
 Suktanıp ırdap kalgamın.
 Say boyunda ermender,
 Sagızgan atat mergender.
 Ana uşu mergen men bolup,
 Sagızgan atıp algamın,
 Mırzayım, senin dartıñdan
 Sana-tartıp kalgamın.
 Tulanduu cerde ermender,
 Tülkünü atat mergender.
 Ana uşu mergen men bolup,
 Tülkünü atıp algamın,
 Mırzayım, dartıñdan
 Tüpöyül dartta kalgamın.
 Ördök kuştun paşası
 Sonor deymın, Mırzayım.
 Özü kelip koluma,
 Konor deymın, Mırzayım.
 Cıgaçtardın paşası
 Çınar deymın, Mırzayım.
 Akır bizdi küygüzböy,
 Inar deymın, Mırzayım.
 Anan köñül bir colu
 Tınar deymın, Mırzayım.
 Kanattuunun asılı
 Bulbul deymın, Mırzayım.
 Ubadadan cılbastan
 Turgun deymın, Mırzayım.

Mırzayım, senin dertinden
 Kömürde, ateşte kalmışım.
 Su boyunda pelinler,
 Kunduz avlar avcılar.
 İşte o avcı ben olup,
 Atıp kunduz avladım.
 Mırzayım, senin derdinden
 Severek şarkı söyledim.
 Su yatağında pelinler,
 Saksagan avlar avcılar.
 İşte o avcı ben olup,
 Atıp karga avladım,
 Mırzayım, senin derdinden
 Sıkıntıya bağlandım.
 Derya önünde pelinler,
 Tilkiyi avlar avcılar.
 İşte o avcı ben olup,
 Atıp tilkiyi avladım,
 Mırzayım, derdinden
 Sıkıntı dertte kalmıştım.
 Ördek kuşların paşası
 Suna diyorum, Mırzayım.
 Kendi gelip elime,
 Konar diyorum, Mırzayım.
 Ağaçların paşası
 Çınar diyorum, Mırzayım.
 Sonunda bizi yakmadan,
 Tamam olur diyorum, Mırzayım.
 Sonunda gönlümbir sefer
 Dinlenir diyorum, Mırzayım.
 Kanatlının aslı
 Bülbül diyorum, Mırzayım.
 Caymadan sözünde
 Dur, diyorum, Mırzayım.

İbeesindin paşası
 Colbors deymın, Mırzayım.
 İnabasan köp cakşı
 Bolbos deymın, Mırzayım.
 Bizdi mınça bozdotup,
 Koybos deymın, Mırzayım.
 Camalına eç kişi
 Toybos deymın, Mırzayım.
 Kündüz sayrap, tün catkan
 Kükük deymın, Mırzayım
 İmarattı kötörgön–
 Türkük deymın, Mırzayım.
 Kündö üç ubak men seni
 Körsöm deymın, Mırzayım.
 Künü – tünü seni ırdap,
 Cürsöm deymın, Mırzayım.
 (Barpı, 1955: 89.)

İbesinin paşası
Kaplan diyorum, Mırzayım.
İnanmazsan çok iyi
Olmas diyorum, Mırzayım.
Bizi öyle ağlatıp,
Koymaz diyorum, Mırzayım.
Cemaline hiç kimse
Doyamaz diyorum, Mırzayım.
Gündüz ötüp, gece uyuyan
Guguk kuşu diyorum, Mırzayım.
Binayı kaldıran–
Direk diyorum, Mırzayım.
Günde üç vakit ben seni
Görsem diyorum, Mırzayım.
Gece – gündüz seni söyleterek,
Dolaşsam diyorum, Mırzayım.

Dünüyö/Dünya

Bir adamdı ıylatıp,
 Burkurattıñ dünüyö.
 Cokko bardan calıntıp,
 Pul surattıñ, dünüyö.
 Birdin malın talatıp,
 Çırkırattıñ, dünüyö
 Birdin malın biröögö
 Şirin kıldıñ, dünüyö.
 Birdi birge öltürtüp,
 Kıyın kıldıñ, dünüyö.
 Bir adamdı kan sorgon
 Zalim kıldıñ, dünüyö.
 Bir adamdı biröögö
 Kagım kıldıñ, dünüyö.
 Birdin akın biröögö
 Talaştırdıñ, dünüyö.
 Seni erçigen neçendi
 Adaştırdıñ, dünüyö.
 Bir adamga zalaldı
 Anık kıldıñ, dünüyö.
 Cokçuluktan neçendi
 Zarıktırdıñ, dünüyö.
 Kee biröönün malı köp,
 Bardam* kıldıñ, dünüyö.
 Bargañ sayın köböytüp,
 Cardam kıldıñ, dünüyö.
 Kee biröönün malı cok,
 Şaldan kıldıñ, dünüyö.
 Malay bolso, baasın
 Arzan kıldıñ, dünüyö.
 Kaltıratıp kedeydi
 Karıp kıldıñ, dünüyö.
 Butundagı kiygenin

*Bir adamı ağlatıp,
 İnilettin dünya.
 Yoksulu zengine yalvartıp,
 Para sorgulattın, dünya.
 Birinin malını dağıtıp,
 Ağlattın, dünya.
 Birinin malını birine
 Şirin gösterdin, dünya.
 Birini diğerine öldürtüp,
 Zorluk çıkardın, dünya.
 Bir adamı kan içen
 Zalim yaptın, dünya.
 Bir adamı birine
 Azarlattın, dünya.
 Birinin hakkını birine
 Yedirdin, dünya.
 Seni takip eden nicelerini
 Kaybettirdin, dünya.
 Bir adama zülümü
 Mübah kıldın, dünya.
 Yoksulluktan nicelerini
 Muhtaç kıldın, dünya.
 Birilerinin malı çok,
 Varlıklı yaptın, dünya.
 Gittikçe çoğaltıp,
 Yardım ettin, dünya.
 Birilerinin malı yok,
 Başboş gezer kıldın, dünya.
 Köle olsa fiyatını,
 Ucuz kıldın, dünya.
 Korkutup fakiri
 Garip kıldın, dünya.
 Ayağındaki giydiğini*

Çarık kıldıñ, dünüyö.
 Can küyördön aşıkça
 Körünösün, dünüyö.
 Cazgırıp, bir kün acırıp
 Bölünösün, dünüyö.
 Bir tuugandan artıkça,
 Körünösün, dünüyö.
 Bilinbey özün bir künü
 Bölünürsün, dünya.
 Kızıktırıp, ar kimge,
 Körünösün, dünüyö.
 Kılçaybastan akırı
 Bölünösün, dünya.
 Aşık kılıp kişiğe
 Körünösün, dünüyö.
 Akırı tübü bapasız
 Bölünösün, dünüyö.
 Kelerinde, dünüyö,
 Köl meltirep tolgondoy.
 Keteriñde, dünüyö,
 Közüñdö çukup oygondoy.
 Keleriñde, dünüyö,
 Suunu arıkka burganday,
 Törüñdö colbors turganday.
 Keteriñde, dünüyö,
 Arıktın suusun tarkanday,
 Töörüñdön colbors kaçkanday
 Keleriñde, dünüyö,
 Abadan altın kuyganday.
 Sarayıñdın içinde,
 Sandagan puluñ turganday.
 Keteriñde, dünya,
 Töönü çımın kırğanday.
 Keltirip salgan sarayıñ

Çarık yaptın, dünya.
 Can ciğerlerden daha üstün
 Görünüyorsun, dünya.
 Kaybolup, bir gün ayrılıp
 Bölünüyorsun, dünya.
 Öz kardeşten de üstün,
 Görünürsün, dünya.
 Belli olmaz birgün
 Bölünürsün, dünya.
 Sevdirep kendini herkese
 Görünürsün, dünya.
 Bakmadan sonunda
 Bölünürsün, dünya.
 Aşık etip kişiye
 Görünürsün, dünya.
 Sonu vefasız dünya
 Bölünürsün inşallah dünya
 Gençliğinde, dünya,
 Dolu göl gibisin.
 İhtiyarlığında dünya,
 Oyulmuş göz gibisin.
 Gençliğinde, dünya,
 Taşan su gibisin,
 Tördeki kaplan gibisin.
 İhtiyarmığında, dünya,
 Suyu kurumuş ark gibisin,
 Törden kaçan kaplan gibisin.
 Gençliğinde, dünya,
 Gökten yağmış altın gibisin.
 Sarayının içinde,
 Hesapsız paran armış gibi.
 İhtiyarlığında, dünya,
 Sineğin öldürdüğü deve gibisin.
 Getirip yaptığın sarayın

Çaldıbar bolup turganday.
 Keleriñde, dünüyö,
 Kalıpka kümüş kuyganday,
 Kaşında çolpon turganday.
 Keteriñde, dünüyö,
 Kalbıñ çerге singanday,
 Çolponuñ kaçıp cılganday.
 Keleriñde, dünüyö,
 Koltuga koyun tolgondoy,
 Koozdop salgan korgondoy.
 Keteriñde, dünya,
 Koyuñdu börü kыrganday,
 Korgonuñ calan turganday.
 Keleriñde, dünüyö,
 Cibekten sokkon kilemdey.
 Keteriñde, dünüyö,
 Kilemdi düşman baskanday.
 (Barpı, 1955: 117)

Virane olmuş gibi.
Gençliğinde dünya,
Kalıba konmuş gümüş gibisin,
Karşında çolpan duruyormuş gibisin.
İhtiyarlığında dünya
Kalıbın yere düşmüş gibisin,
Çolpanın kaçmış gibisin.
Gençliğinde dünya
Koyuun dolu dağlar gibisin,
Çok güzel yapılmış ağıl gibisin.
İhtiyarlığında dünya
Kırdun kırdığı koyun gibisin,
Sarayın yalan gibi.
Gençliğinde dünya,
İpekten yapılmış halı gibisin.
İhtiyarlığında dünya
Düşmanın bastığı halı gibisin

SÖZLÜK

Akın//Şair, halk şairi.

Akındar poeziyası// Şairler lirikası, aşık edebiyatı.

Aralaş//karışık.

Atama//atanan.

Aytış//atışma, bahse girişme.

Aziz// aziz, kör.

Azık// yiyecek, erzak.

Bay// zengin, servet sahibi.

Baybiçe// ilkin karı, birinci karı, servet sahibinin ilk karısı.

Bakan//sırık.

Çırak// çırağ.

Çıragım//güzelim, sevimlim, nurum, ışığım, gönül nurum.

Uulung cakşı bolso, könül çırağı- oğlun iyi olursa - can rahatıdır/ gönül nurudur.

Çırayluu// güzel. Ay çırayluu kız/ ay çekreli kız.

Çıyrak// sağlam, dayanıklı, cesur. Atka çıyrak bala/ iyi süvari çocuk.

Döoböt// büyümüş erkek köpek, büyümüş erkek kurt.

Dıykan// köylü, arza işine uraşkan kişi.

Egiz erkin// ikiz erkin//serbest.

Eşen// şeyh, mütesavvifler cemaatının ruhani rehberi.

Eşenge kol bergen// (Eşen'e el veren) bir şeyhe mürit olmuş.

Ir//şarkı, şiir.

Irçı//şarkıcı, meddah, hanende. kahraman destanın söyleyen.

İrçılık// şarkıcılık, hanendeçilik.

Kaygı//keder, kaygı, gam.

Kargış// lanet.

Kargış ırları// lanet şiirleri.

Kalpa//mualim, halife,

kalfa.

Karşı//karşı.

Kayçı// makas.

Kazı// hakim, şeriyat hükümlerine göre halleden kadı.

Kolhoz//ziraat kolektifi.

Koş// katmak birleştirmek.

Koş col// bir yol.

Moldo//imam, okur- yazar adam.

Mölmölüm//parlagım.

Nasıyat// asat, öğüt nasıyat.

Obraz// hayal.

Ooluya// veli, aziz, evliyat.

Oromo//burmalı, helezon.

Pul// para, çay pul.

Saratan// mayıs boceğiyas, Yas; yazdın aşırı sıcak günleri.

Som// kırgızstan parası, som temir, büyük demir parçası.

Şakekçe// halka.

Şıdır//Direk, düz.

Toy //düğün.

Tokol//ikinci karı vaziyeti.

Tökmö akın// irticalen şiir söyleyen şair

Tökmö ırçı// irticalcı şair.

Türdü// biçimli, türlü.

Uykaş// ahenkli, kafiye,

İrının uykaşı cok// şarkısının ahenki yok.

KAYNAKÇA

- Abdirakunov, T. (1973). *Kırgız Elinin Sanat-Nasıyat cana Terme Irları*. İlim, Frunze.
- Abdılđaeve, M. (1994). *Legendarlıu Irçılar cana Sınçılar*. Şam, Bışkek.
- Akaev, A. (1999) Barpı Alıkulovdun çığarmalarında sosiyalistik - filosofiyalık ideyalar. *VESTNIK. OŞMU*.
- Akmataliev, A.(2002a). *Kırgız Adabiyatının Tarıhı*. Cilt 5. Poligrafbumresursu, Bışkek.
- Akmataliev, A. (2012b). *Kırgızad Abiyatının Tarıhı*. Cilt 5. Poligrafbumresursu, Bışkek.
- Arstanbekov, M. “Doorgo ündöş akın”. *Leninçil çaş*. 26.12.1974.
- Asanaliev, K. (1988). *Akındar Çığarmaçılığının Tarıhıy Oçerkteri*. İlim, Frunze.
- Asankanov, A. (2001). *Kırgızstan Tarıhı*. Erkin-Too, Bışkek.
- Ahmetov, Z. (1988). *Kazak Kalık Edebiyeti*. Aytıs. Cazuşı, Almatı.
- Baycigitov, K. (2002). *Kırgız Adabiyatı Hrestomatiya* 1. Bölük. Mektep, Bışkek.
- Bayzakov, T. (1955). *BARPI. Tandalğan Çığarmalar*. Kırgızmamlekettik basmakanası, Frunze.
- Bayzakov, T. “Zalkar ırçı”. *Sovettik Kırgızstan*. 30.09.1964.
- Baybosunov, A. “Barpının çığarmalarındagı kosmologiyalık oy cügürtüülör”. *Kırgızstan Madaniyatı*. 29.-09.1978.
- Bayzakov, T. “Akındı Eskerüü”. *Leninçil çaş*. 26.10.1985.
- Belekov, K. “Atandı körgön ölbösün”. *Kırgızstan madaniyatı*. 05.12.1985.
- Bektenov, Z. “Cürögü Körüp turcu ele”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.12.1985.
- Borbugulov, M. “Keremet ırçı”. *Kırgızstan madaniyatı*. 05.12.1985.
- Cusupov, K. (1999). *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*. Cilt 1. Kırgızstan-Soros, Bışkek.
- Cusupbekov, A. (1996). “Nurmoldo, Cenicok, Barpının toydogu aytışı”. *ALA-TOO*. 199-206.
- Cumakunova, G. (2005). *Türkçe-Kırgızça Sözlük*. Kırgız-Türk MANAS Üniversitesi, Bışkek.
- Çotbaeva, T. (1985). “Kırgız poeziyasının çeberi” *Leninçil çaş*. 26.10.1985.
- Dautov, K. “Barpının ateistik köz karaştarı”. *Sovettik kırgızstan*. 01.10.1985a.
- Dautov, K. “Carişka tüşsö cel menen, caaktuu pende cetpegen”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.10.1985b.
- Dautov, K. (2003c). *Alban Kırdıu Alp Akındın Düynösü*. Basma-Tamga, Bışkek.
- Erkebaev, A. (2000). *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*. Cilt 2. Kırgızstan-Soros, Bışkek.
- Gumelov, L. N. (1967). *Drevnie Tyurki*. Nauka, Moskva.
- Karasaev, H. (1986). *Özdöstürülgön Sözdör*. Kırgız ensiklopediyası. Frunze.
- Kayıpov, S. “Barpının basıla elek murastarı”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.10.1985.
- Kaya, D. (2003). *Aşık Edebiyatına Giriş*. Kırgız-Türk MANAS Üniversitesi, Bışkek.
- Kebekova, B. (1994). *Arstanbek (Adabiy Münözdömölör)*. İlim, Bışkek.
- Kebekova, B. (1994). *Kırgız El Şayırları*. İlim, Bışkek.

- Kerimcanova, B. (1964). *Kırgız Ir Tüzülüşünün Kee Bir -Maseleleri*. Kırgızstan İlimder akademiyası yayınları, Frunze.
- Obozkanov, A. (2006). *Tökmölüktün Başatı, Kalıptanuu Etaptarı cana Sinkrettüü Tabiyatı*. Şam, Bişkek.
- Raev, S. “Barpı ırçı” *Leninçil caş*. 26.10.1985.
- Soltonev, B. (1993). *Kızıl Kırgız Tarihı*. Cilt 1. Uçkun, Bişkek
- Sooronov, O. “Baldar düynösü Barpının çıgarmaçılığında”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.10. 1985.
- Sıdıkbekov, T. “Çon kasiyet- dürmöttö”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.10.1985.
- Sıdıkova, T. (2016). *Barpının tili*. Kalem, Bişkek.
- Şamşiev, B. (1994). *Barpı. (Izildöölör, eskerüülör, arnoolor)*. Kırgız Ensiklopediyası. Bişkek.
- Şeriev, C. (1994). *Kırgız Adabiyatı, Terminderdin Tüşündürmö Sözdüğü*. Kırgız Ensiklopediyası, Bişkek.
- Taştemirov, C. (1970a). *Togolok Moldo*. Cilt 1. Kırgızstan, Frunze.
- Taştemirov, C. (1970b). *Togolok Moldo*. Cilt 2. Kırgızstan, Frunze.
- Yudahin, K.(1998a). *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah TAYMAS). Cilt: 1. Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara.
- Yudahin, K.(1998a). *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah TAYMAS). Cilt: 2. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.
- Toktomuşev, A. “Söz keremetine kanıkkın”. *Kırgızstan madaniyatı*. 24.10.1985.
- Tokombaeva, A. (1972). *Aytıştar*. Kırgızstan, Frunze.
- Tillebaev, S. (2004a). *Beş Moldo*. Biyiktik, Bişkek.
- Tillebaev, S. (2006b). *Unutulgan adabiyat*. Biyiktik, Bişkek.
- Umar Uulu, T. (1991). *Kırgız sancırası*. Şam, Bişkek.
- Ümötaliyev, T. “Çon akındı eskerüü”. *Leninçil caş*. 26.10.1974a
- Ümötaliyev, T. “Nukura talant”. *Sovettik kırgızstan*. 01.10.1985b.
- Yıldız, N. (2007). *Kırgız Halk Edebiyatı*. Alp yayınevi, Ankara.
- Zakirov, S. (1996). *Kırgız sancırası*. Kırgız ensiklopediyası, Bişkek.

EK 1- EL YAZMA FONDU

Қағалайық ұяры үңкүрдегі

55

Қызыға ұяры бәлем деп,
Қызыға қайса көлем деп,
Қызыға қарны әрдеден,
Қызыға бәрі әрлерден.

Қызыға ~~таны~~ ^{шын} көп айтты,
Көп айтқанда топ айтты.
Қара оғайыр тақиядан
Қағалайық бәлем деп айтты.

Әйне ұяры бәлем деп,
Әйне айса көлем деп,
Әйне таны әрдеден,
Әйне айтты әрлерден.

Араидық шын көп айтты,
Араидық топ айтты.
Араидық бұрын торғай
Араидық ұяры деп айтты.

Әйне таны соң айтты,
Әйне қарны топ айтты,
Араидық айтты айтты,
Араидық таны айтты.

Қызыға таны соң айтты,
Қызыға қарны топ айтты,
Қызыға бәлем қарны айтты,
Қызыға айтты айтты.

Зерттеу қызыға айтты,
Зерттеу қызыға айтты.

Кыргызстан

49

1.
Ынтымаз бир төрдө
Калкы согуш каргызган.
Кочок кимсе сайлаган
Салат согуш каргызган.
Бир жашыдай ынтасмак
Наркы согуш каргызган.
Аякса жеткен балмучу
Даңкы согуш каргызган.

Каз аймакты көтпөгөн
Калы согуш каргызган.
Как уруу курмадай
Улуу согуш каргызган.
Калхоз ишм. тийлаган
Төрү согуш каргызган.

Турмуш эми, дан бүткөн
Нери согуш каргызган.
Аял-Тоокту таш кылган
Эли согуш каргызган.
Континент сак жетпейт,
Кени согуш каргызган.

Айнектен тузук, бал таткан
Тубу согуш каргызган.
Нар көтпөгөн зоотугу
Музу согуш каргызган.
Кийин токуп, жип созгон
Узу согуш каргызган.

Жер —
 Кладан башы араактар,

"Шакарп полек" дегу бар,
 Шаапи менен жегу бар.

"Аматань" албакар,
 Арман тартуу калбакар.

Сурат сунуу поктор бар,
 Санаан даам коктор бар.

Муну поло сунсак бар,
 Муну алаа тунсактар.

Жакшыларын билит ал,
 Жамбаштан кичит ал.

Шаттуу болуун алгачк,
 Шаламаттесин балдарык!

- 3 -

2.

Чошканы так ач-шоо-
Коргондон ач жайлаган.
Оюн, күлү, тамаша,
Жеткенер сурдап сайраган.

Жуулан жана коркотуп
Жерин бай, коргон а.
Ыкпалчаным бир терме,
Элине бай, коргон а.

Коргондон байлар-
Кызыл нурдай тандыт.
Ой-мексаттын ичсе ашты
Орусунун тийиш тартылат.

Машина болду ичкенге,
Мили болду билгенге.
Алачактан кутулуп,
Аттак да болду киргенге.

Бурдасым кичи, коргон а,
Бурдаска байкан галсакды.
Бурдасым коруп сунганым
Бурдасым турган галсакды.
Бурдасым, тоого, калаага
Бурдасым таттар салганды.

~~К~~ Коргондон галкан караандар,
Ата мекен ураан бар.
Чек сурдап коргондон
Чалган деп келген жеткендер.
Жогору карай уя бар,
Жолдогон ылаңдар.

Бадмаеву бесте оттогон
Малдару сохун кэрэздэн.
Малга оттогон кыз сарай
Салгану сохун кэрэздэн.
Энгелге көп тайлак
Атагу сохун кэрэздэн.

Бесте мен салыган
Налгану сохун кэрэздэн.
Белгелет баарок сардалан
Ардан сохун кэрэздэн.

Барыттай болуу калтырган
Шулану сохун кэрэздэн.
Шаштан талкан шаштану
Булану сохун кэрэздэн.

Озгоня буюкон карагай,
Кайык сохун кэрэздэн.
Ахтар ак үй салыган
Ангану сохун кэрэздэн.
Сырдалан эди калтырган
Шайырган сохун кэрэздэн.

Кыз-кайындар тоойнаса-
Ард сохун кэрэздэн.
Карыга куттай калыган
Сыгану сохун кэрэздэн.
Агарет буюу калтырган
Кары сохун кэрэздэн.

Мокшотунай чакчалан
Акану сохун кэрэздэн.
Мон маалда саз талкан
Акану сохун кэрэздэн.
Мокшотунай тоону калтырган
Баашу сохун кэрэздэн.

Судан пачаи пак болот,
 Сарайхан чал бак болот.
 Саар-кенте суу минен
 Саламдашар сак болот.
 Сарайанда саккан деп,
 Саада болот ан конот,
 Суууз турге суу бургу,
 Суууу терги бол конек.

Күн өмүрү Жердеги —
 Күрүт турган От болот.
 От болбосо Жердеги
 Орозгерин токс болот.
 Отуз адал өмүрү
 От тартылган токтолот.

Погодактун шорто бургу —
 Пиримурдун тиреги.
 Амандакта турбайды
 Ар-макурке тилеги.
 Жерде ташан, Жерде аман,
 Жерди пелде билеби?

Абурою чекелес
 Алаштан Жер — диебиз.
 Атам уруу болгонун
 Анда ташан келебиз.
 Асмандаган билдестен,
 Адеп менен турсабыз,
 Абуууттанын кез-кезде
 Акараан калат тебелбиз.
 Адебин кошо беребиз...

Жер байбозо, калсабайк,
 Майбу, мансаз болобу?
 Шотланд джам парайда
 Шотланд джам калсабайк?
 Ага, Ага, Ага, Шотланд,
 Шотланд Жердик калсабайк.

Жер бейлиде Суу да бар.
 Жер бейлиде Буу да бар.
 Жан аймактар калсабайк
 Жер бейлиде Суу да бар.
 Жердик бейли мажмакан
 Жердик, Суу, Буу да бар.
 Жердик Суу — дары экен.
 Жердик Буу — калсабайк экен.
 Жердик бейли мажмакан
 Жердик Суу — дары экен.
 Жан бейлиде калсабайк
 Жердик Суу — калсабайк экен.

Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан.
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан.
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан.
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан.

Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан,
 Жерде баары тажмакан.

Жер бетинде өсүр бар.
 Жер бетинде өсүр бар.
 Жер бетинде күлө бар.
 Жер бетинде күлө бар.
 Бастыңа Жер түтөт,
 бир кубат, жүз түтөт.

Найсаят тавда тавч, ч
 Нер ~~ар~~ тавчар соруур.
 Номчак таат брэгдүүл
 Навчур тавчт шорлуур.
 Нер алданда далай калк,
 Нер алданда далай оел,
 Навчат нвчз конуурур.

Дүйнөдөгү эң, Эң-Жер,
 Далайлардын арчындын.
 Далайлардын карындын.
 Пейиштин тамыра
 Паакасы жарыктын.
 Бак-таалайын агаан көң
 Баттоодугу карындын.

Бур чокконда кум талат.
Бур чокконда юм талат.
Бур чокконда юм талат.
Бур чокконда доң талат.
Бур чокконда тащ талат.
Бур чокконда баш талат.
Бур чокконда куш талат.
Бур чокконда муш талат.

Әне = Нердин дору умул.
Әне = Нердин дору умул.

Барнайтмы

Бараң саур саурдун,
Баары ачун көкүрдун,
Бардактап тайып турганда,
Барнайтмы, не деп керүүдун?!

Муңуно кирит кар дайым,
Муңундап турат жаз-тайым,
Муңунок оңо куду чакып,
Муңу ганды, не деп, Барнайтмы?!

Бешидет барат мурун,
Бейнитти эңсейт көбүрүн,
Бөөрдүн гүлүн пайрайын,
Бере алар бекен текирин?..

Коргондун турун — салавет,
Көйтөн таш жаңга аманат,
"Коргонду тоскон бу ким?" деп,
Кетпесен, болду тадамат.

Умуртка муңу манап,
Умурттон муңу кырапай,
Умурттун жолун тосалбайт,
Умурттай мого дубалат!

Умурдун алаң карган бак,
Умурдун алба кыйкыдап,
Умурттун койдос умурдой,
Умурттай мого байкарап!

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Kanatbek ANASH UULU
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kurama Uulu Turusbek Lisesi, 1997
Lisans Diploması	İ. Arabaev adındaki Kırgız Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı, Bişkek/KIRGIZİSTAN, 2006
Yabancı Dil	Rusça
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	İ. Arabaev adındaki Kırgız Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı
E-Posta	kanat-210480@mail.ru